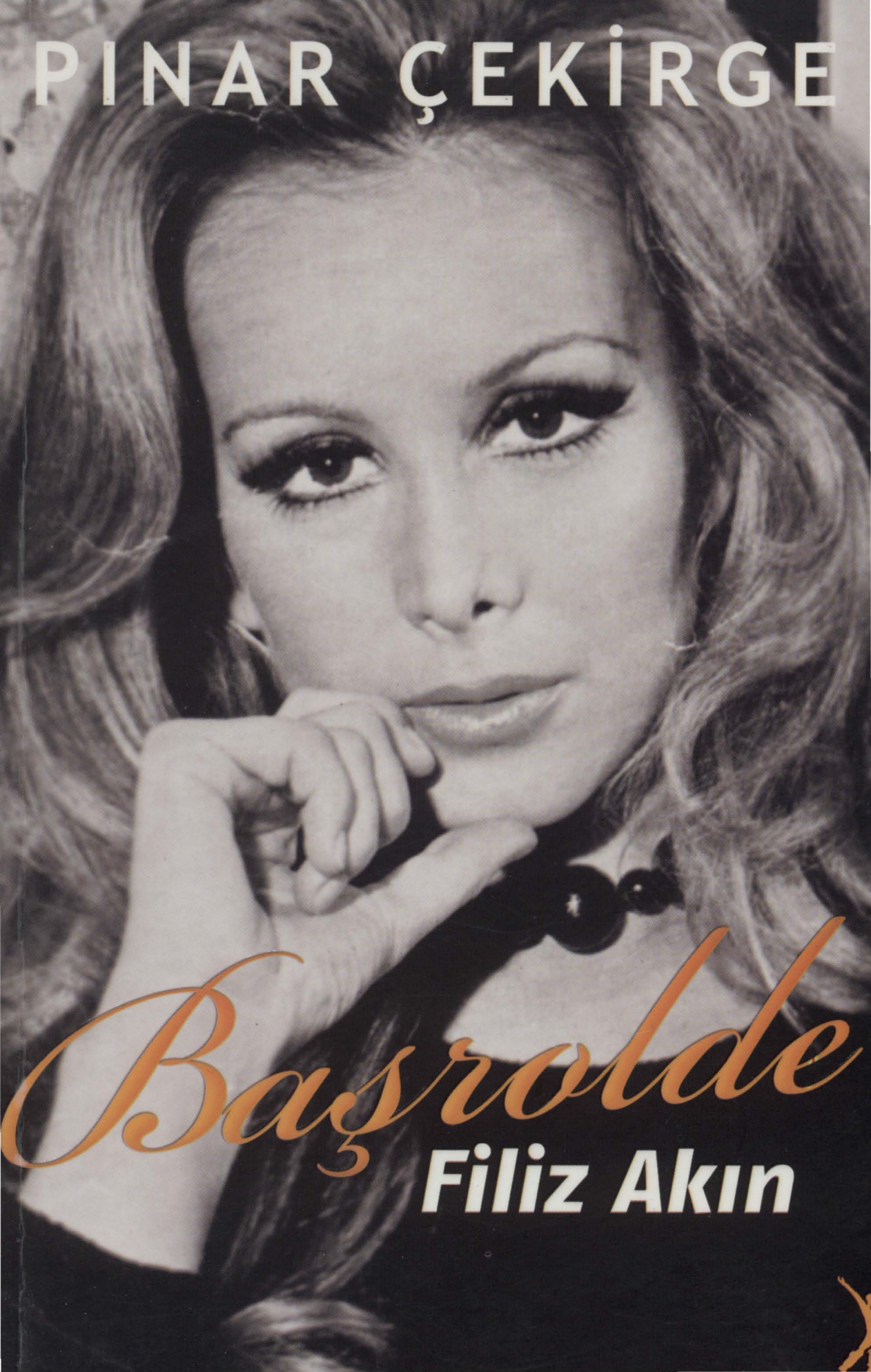
PINAR ÇEKİRGE

Başrolde Filiz Akın

PINAR ÇEKİRGE

Başrolde Filiz Akın

Genel Yayın No: 96
Biyografi Kitaplığı: 1

Başrolde Filiz Akın

© Pınar Çekirge, 2014
© Altın Bilek Yayınları, 2014

Bu kitabın Türkçe yayın hakları, Altın Bilek Yayınları'na aittir. er hakkı saklıdır. Tanıtım amaçlı kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yayınlar Genel Koordinatörü İlker Balkan
Dizi Editörü Emel Balkan
Son Okuma Çağla Songül Baş
Kapak Tasarımı Cenk Kayakuş
Tasarım ve Uygulama Altın Bilek Yayınları
Baskı Kenan Ofset – Hamit Işık
Davutpaşa Cad. İpek İş Merkezi Kat:3 No:21
Davutpaşa – Zeytinburnu İstanbul
Matbaa Sertifika No: 12641
Yayınevi Sertifika No 23274

Birinci Basım Temmuz 2014, İstanbul (2000 adet)
ISBN 978-605-5831-68-7

ALTIN BİLEK YAYINLARI
Taksim, İstiklal Cad. Zambak Sok. No:12/4 Beyoğlu İstanbul
Tel: 0212 292 18 80 Faks: 0212 292 18 60
web: www.altinbilekyayinlari.com
e-posta: info@altinbilekyayinlari.com

PINARÇEKİRGE

BAŞROLDE FİLİZ AKIN

- BİYOGRAFİ -

altın bilek
YAYINLARI

"O dönemin Yeşilçam'ı, kuşkusuz ki yalnız Türkiye'ye özgü bir olay olmayıp sinemanın bir büyük kitle eğlencesi olduğu, özellikle belli ölçüde geri kalmış ve kalabalık nüfuslu tüm ülkelerde olduğu üzere (Hindistan gibi), yıldızların kitle nezdinde müthiş bir etki gücüne ulaştığı, ortalıkta küçük Tanrı veya Tanrıçalar gibi dolaştığı bir toplumun sinemasıydı. Genelde kederli, tatminsiz, sorunlu, düşük gelirli ve güvensiz bir toplumun, askeri müdahaleler, çiğnenen insan hakları, kısır siyaset çekişmeleri, yakalanamayan çağdaş dünya standartları, önlenemeyen enflasyon, sağlıklı hale gelemeyen kadın-erkek ilişkileri gibi ezeli ve ebedi sorunsallarla boğuştuğu ve teselliyi beyazperdeden bir film boyunca yansıyan sahte cennetlerde, yapay masallarda, abartılı dramlarda ve hepsi de kaçış sineması ürünü olan tipik 'tür filmleri'nde aradığı bir toplum. Film yapımı kitle için seri halinde imal edilen, diyelim ki oyuncak yapımından pek farklı olmayan bir işti. Kitle iletişiminin gelişmediği ve dünyanın iyice gerisinde kaldığı bir dönemde, beyazperde starları, toplumun tüm idol ve kahraman edinme ve onları bağrına basma ihtiyacını karşılıyordu. Güzel ve yakışıklı olmak da, bu genelde güzelliğe aç, kavruk ve ezik insanlar kitlesi için elbette baş gereklilikti."

Atilla Dorsay / "Sümbül Sokağın Tutsak Kadını"

Pınar Çekirge'yi çok severim...
İnsan olarak da, yazar olarak da severim.
Onunla konuşmayı, yazışmayı, kitaplarını okumayı, içimin gölgelerinden sıyrılarak, mutlanarak severim.

Satırlarından bir çiçek bırakır size, bir övgü, ödül gibi gelir oturur yüreğinize, bir sözüyle gülümsersiniz, ruhunuz gençleşir, bir paragrafta hücreleriniz yenilenir, sizi anlatırken... Tevazusu mendil sallar size, öz güveni ise, yazılarından, size geçer; saygınız, hayranlığınız büyür.

Hani aşk abartmaktır ya... Koşulsuz sevmek, içinizde mucize yıldızları ışıldamasıdır ya... Pınar sevdi mi öyle sever, tutkuyla... Sevdiğini anarak, fotoğraflarına bakarak, unutmayarak, heyecanını kaybetmeden, yazarak sever... Sevda yüklü kelimeleri, yüreğinden cömertçe akıtarak yazdığı cümlelerinde, büyürsünüz, güzelleşirsiniz, ebedi genç kalırsınız, erişilmezsinizdir hatta ve bunu çok seversiniz...

Sahiplenirsiniz yazdıklarını, kendinizi Pınar'ın cümleleri gibi hatırlamak istersiniz, yaşadım ben bunu... Sonrasının fitilidir bu, bir yazar, bir sanatçı için; asla onun cümlelerinin

altına düşmek istemezsiniz, şevkiniz, şavkınız olur. Biriktirirsiniz kendinizi, "sahici"lersiniz, onun anlattığı gibi. Yaratıcılık bazen kahırla, bazen acıyla, bazen sevdayla; çoğu kez de övgüyle beslenir çünkü.

Pınar Çekirge'nin anı yüklü, sevda yüklü, vefa yüklü romantizminin, mum ışığında şarap tadındaki, lezzetli yazılarını severim... Bu lezzet asla tek başına değildir; büyük emek vardır, içinde bilgi, belge, fotoğraf, röportaj ve yaşanmışlık yüklü, kocaman bir gemi gibidir, kitaplarının, röportajlarının, yorumlarının, kutlamalarının denizlerine yol alır. Beni de yazsa diye içinizden geçirirsiniz; sizi bu kadar iyi anlatan ve kendi duygularını yıldız gibi üzerine serpen bir yazarın kalemine hayatınız dolansın istersiniz... Bir sanatçı için, Pınar Çekirge'nin kaleminden süzülmek, mertebe gibidir...

Pınar Çekirge'nin, İstanbul beyefendiliğini, nezaketini, zarafetini, şıklığını, dostluğunu, arkadaşlığını da çok severim... Anıları biriktirişini, anılarda yaşayışını; geçmişi, bu günle kucaklaştırmasına, bayılırım...

Nostalji onun için bir devinimdir, bir gömülüş değil; akar günlere, köpüğü kalmaz geriye, satırlarında özünü saklar. Kimi yazarsa yazsın, sevdalıdır ona, zaten sevmediğini yazmaz, satırları ilk öpücük gibi, ilk gün heyecanıyla yazılır, sevdası hiç eskimez, hep sürer, sevgilidir o... Cümleleri, ilk dokunuş sanırsınız; geçmiş, bugün kadar tazelenir Pınar'ın satırlarında, nefes alır, heyecan yüklüdür.

Pınar Çekirge'nin yazdıklarını severim...

Kendi vefasızlıklarımıza, unutmalarımıza, çocukluğumuza, hayranlıklarımıza döndürür bizi, bize bizi hatırlatır... Küçük ayrıntılardan, büyük tanıklıklar yaşatır... Başkalarının bilmediğimiz gerçek hikâyeleri hafızalarımıza geçer, kendimiz yaşamışız, tanık olmuşuz gibi...

Anılarımızı zenginleştirir çünkü, bahçe sinemalarımızı, çocukluk aşklarımızın yaşandığı şarkıları, o titreyen dudakları, masum gözyaşlarını, genç kızlığımızı, bakıştığımız kırmızı kazaklı delikanlıyı, masumiyetimizi bize tekrar bahşeder... Ruh coğrafyamızın sınırlarını genişletir.

Ben Filiz Akın'ı severim... Ama Pınar Çekirge'nin Filiz Akın'ını çok daha fazla sevdim. O artık sadece benim ilk gençlik romantizminin kahramanı, gazeteciliğimden gelen tanışıklığımın röportaj yıldızı, Yeşilçam filmlerinin çocuksu yüzü değil... İğne oyası gibi işlenmiş, inci tanesi gibi zarif ve çok güzel bir yüz; bir film kahramanı, duvarlardaki bir poster, Pınar Çekirge'nin usta kalemiyle, ruh hafızama ve belleğime yeniden kazındı... Hayat onu da çok biriktirmiş...

Pınar, altı yaşında tutkuyla sevdalandığı bu güzel kadını, neredeyse yarım asra yaklaşan bir aşkla, yürek heyecanıyla öyle bir anlatmış ki... Kitabı okuduğunuzda, kalbinizin sevgi kadehlerinin çeperlerinden, yazarın sevdasından imbiklenen duygularla, mücadeleci Filiz Akın'la buluşacaksınız... Bir kadından, bin kadın yaratmış, sevda yüklü, yenilmez bir kadın bulacaksınız...

TÜLAY BİLGİNER

Biri Yaşamış Diğeri Yazmış

TUNA SERİM
Gazeteci-Yazar

İkisi de arkadaşım, dostum; ikisinin de yaşamımdaki yeri başka... Biri sinema dünyasındaki en sıkı dostum, gurur duyduğum Filiz Akın; diğeri basın mensubuyken tanıdığım, en sevdiğim arkadaşım Pınar Çekirge. İkisi aynı kitapta buluştu, Pınar tutkularını yazdı, iflah olmaz hayranlığını, buna bağlı olarak yıllardır biriktirdiği Filiz Akın anılarını. Kitap bundan da öte, bir araştırma, çünkü içinde hayranlık kadar Pınar Çekirge'nin eğitiminden, profesyonel yaşamından kaynaklanan bilgiler de var.

Kitabın taslağını okurken heyecanlandım, mutlu oldum, çünkü yaşamdaki en büyük korkum, değer verdiklerimin birbirini sevmemesidir. Böyle bir durumla karşılaşmanın ne anlama geleceğini kurarım, ama benim sevdiğim iki kişi birbirini seviyor; Filiz, Pınar Çekirge'nin ilahesi olduğunun farkında; bir star olarak bu tür hayranlıklara alışık olsa da Pınar'a alışık değil, çünkü Pınar farklı, hiç bıkmadan sevmek, hiç bıkmadan anmak, her baktığı insanda ondan bir iz aramak güzel olsa gerek; bir 'star'a bile güzel gelebilecek kadar güzel...

Pınar Çekirge'yle 1988 yılının Eylül'ünde tanışmıştım,

genel yayın yönetmeni olduğum dergiye yazılar yazacaktı, yazdı da, hiç aksatmadan, hiçbir zaman kolaya kaçmadan, araştırarak yazdı. Daha önceleri böyle bir araştırmacı tanımamıştım, araştırmacıların duyguları yok sanırdım, ama Pınar tepeden tırnağa duyguydu; bu nedenle ilgimi çekti. Sonraları konuşmaya başladık, konuştuk, konuştuk ve ayrılmaz iki arkadaş olduk. İş ilişkimiz bittikten sonra da sürdü dostluğumuz, dertleşmemiz. Pınar'ın özel yaşamında sadece tek tutkusu var: Filiz Akın.

Ona öyle hayran ki, en kötü anlarda bile düzelmesi için Filiz adı yetiyor. Zaten Filiz Akın'sız bir Pınar Çekirge düşünemiyorum.

Onun bu hayranlığının temelini kazıdım, araştırdım ve ilginç sonuçlara ulaştım. Daha çocuk yaşlarda başlamış bu sevgi ve hayranlık; bir film galasında gördüğü zarif, sarı saçlı ve çok şık Filiz Akın, onun için bir idol olmuş. Çocukluk yaşamında hasretleri, mutsuzlukları çekelerken hayalinde gerçek ailesinin yerini alan bir Filiz Akın yaratmış. Bazen yanına gelip sıkıntılarını dinleyen bir hayali anne, bazen düşmanlarına nispet yaparak rahatlayabildiği eşsiz bir star. Filiz Akın onu yaşama bağlamış; benimle tanıştığında, "Filiz Akın gibi uçuşan sarı saçların var," demişti. (Uçuşan sarı saçlar nedeniyle ne çok kadına hayran olduğunu bir ben bilirim) Sırf Filiz Akın'la rekabet ediyorlar diye sinemanın diğer kadın starlarını sevmemişti Pınar, yıllar sonra onların Filiz'le aynı bant üzerinde olmaları onları da sevmesine yol açtı, ama bu sevgi aşımı hiçbir zaman Filiz'e duyduklarına ulaşamadı.

Filiz Akın, Pınar Çekirge için bir hayal kadındı, romanlardaki kahramanlar gibiydi, sesini duymak, onunla görüşmek bir hayaldi, zaten olayın güzelliği de buradaydı. Ona duyduğu büyük sevgi ve saygıyı romanlaştırdı, beyni durmadan yazan bir kitaba dönüştü, her satırında Filiz Akın

olan bir romana...

Ben bu hayranlığı ve koşulsuz, içten sevgiyi sevdim, Pınar'ın tek kıskançlığını da. Evet, yıllarca İlker İnanoğlu'nu kıskandı, onun annesi Filiz diye, sonra ona da hayran oldu, tıpkı Filiz Akın'ın eşi Sönmez Köksal'ı sevişi gibi. Filiz Akın hastalığı döneminde kocasının yakınlığını anlatırken, Pınar'ın gözleri doluyordu, "Böyle seven birini ancak Balzac yazardı," diye; yani Pınar'ın beyninde Sönmez Köksal da bir roman kahramanına dönüşmüştü...

Filiz Akın, yaşam boyu tanıdığım ve sevdiğim bir arkadaşım oldu; öyle bir arkadaşlık ki, beş yıl görüşmesek de karşılaştığımızda kendimizi rahat hissettiğimiz türden. Hastalığında Filiz'e ulaşamadım, ulaşmaktan korktum, ona hastalığı yakıştıramadığımdan. Sesini duyarsam inanırım demiştim, en kötüsü inanmaktı; ama benim arkadaşım meğer hepimizden güçlüymüş, bunu başardıklarından görüyorum, kısacık saçlarıyla eskisinden daha güzel şekilde ortaya çıkmasından, kanserle yaptığı savaştan, başkalarına destek olmasından...

Hep anlatırım, onunla bir partiye gidişimiz vardır, hiç unutmam... Ben gencecik bir gazeteciydim, o çok önemli bir yıldız... Tepebaşı'nda *Hotel Intercontinental* açılacaktı, ikimiz de davetliydik, birlikte gitmeye karar verdik. O dönemde böyle dev oteller yoktu, olanların en büyüğü *Hilton*'du. Kapıdan girince tıka basa dolu bir kokteyl partiye geldiğimizi anladım, hani Fransız filmlerinde rastladığımız türden şık bir parti. O yılların gözde oyuncusu *Lino Ventura* da davet edilmiş. Filiz Akın, herkesle konuşmaya başladı, kimiyle İngilizce, kimiyle Fransızca; diğer star dediklerimiz bir köşede kendi grupları içinde kaldılar, ama o sosyal biriydi, üstelik en batılı olanı. Onu uzaktan izledim ve gurur duydum, iyi ki var diye. Bugün yaptıklarını görünce o günkü hayranlığımda yanılmadığımı anlıyorum...

Diyeceğim, iki sevdiğim insan aynı kitapta, biri yaşamış, diğeri kendinde kalan izleri, o filmleri, fotoğrafları yazmış; bundan güzeli olur mu dersiniz?

Başrolde Filiz Akın ve Pınar Çekirge...

Yıllar Sonra Rastladım Çocukluk Sevgilime

Bence 'dünyanın en güzel kadını' ya da bu ifademi fazlasıyla öznel, çok iddialı bulanlar için daha nesnel bir yargıyla, 'dünyanın en güzel kadınlarından biri'dir, diyebilirim Filiz Akın'dan söz ederken.

Yıllar yılı sadece ünlü bir sinema sanatçısı olmaktan öte, 'zarafet, şıklık ve estetik gurusu' olarak da bir toplumun kollektif varlığı, platonik tutkusu, önemli idollerinden biriydi Filiz Akın. Görünmez halatlarla bağlıydık O'na. Hayatımızın en kalıcı klişelerinden biriydi çünkü.

Rol aldığı yüz on yedi filmle izleyicisinin kılcal damarlarına nüfuz etmişti. Lirizmin en güzel yüzlerinden biriydi aynı zamanda.

Hep o incelik, hep o kırılganlıkla gülümsüyordu perdede. 1962'den bu yana kitlelerin önünde kalabilmek, unutulmamak, bir oyuncu ve stil ikonu olarak hiç eskimeden klasikleşmek. Hep var olmak.

Star'dı. Star, parlak ışığıyla gözlerimizi kamaştırmıştı bir kez.

İçimizde, bir yerlerde eksik bırakılmış, iğdiş edilmiş, kor-

kutulup sindirilmiş sevinçleri, hüzünleri, neş'e ve elemleri yaşar kılıyordu sinemada. Hüzün en güzel onunla gövdeleniyor gibiydi.

Prehistoryamda, "Utanç", "Ayrılık Saati", "Emine", "Acı Hayat" filmlerinden fotoğraflar vardı. Yağmur ıslağı kavislere savrulup, yolumu yitirmemem, hicran ve matem duygusuyla ıslanmamam olanaksızdı artık.

'Dansöz Bahar' tiplemesini hiç unutmadım. Enikonu kırk küsur yıl geçmiş üzerinden.

Hatırlıyorum.

Gölgeler düşüyordu kaldırıma. Bahar içini çekti. Her gün yeni bir bozguna uyanıyordu zaten. Yalnızdı. Kıyasıya yalnızdı.

"Ağlamak istemiyorsan sen de boş ver dünyaya," diyordu Ajda Pekkan bir şarkısında.

Boş verememişti Bahar. Upuzun geceler vardı önünde. "Naylon geceliği kötü kızlar giyer," demişti sevdiği adam. Bahar hiç naylon gecelik giymemişti o günden beri.

Ellerini yüzünden çekti. Alnı kırıştı bir an. Işıklı ela gözleri acıyla bulutlanıverdi.

İçindeki utanç tutkalıydı onu kendinden vazgeçişe yapıştıran, mıhlayan.

Ve Filiz Akın:

Platonik bir sevgiden öte vazgeçilemez bir tutku, estetik duyarlılık, hayranlık, güzel olan her şeydi benim için. Öyle ki, insanları ona benzeyen ve benzemeyenler diye ayırdığım, kategorize ettiğim bile olmuştu. Kuşkusuz sayrısal bir sevgiydi bu. (Evet, Filiz Akın sendromundan mustarip olduğum doğrudur. Bunu zaten hiç gizlemedim.)

Akşamdı. Pencerede yalnızdım. Rüzgâr sert. Üşüyordum. Sokak mürekkep mavisine bulanmıştı çoktan.

Yıllar yılı topladığım üç bini aşkın fotoğraf, film afişi, gazete / dergi haberleriyle evimde adeta bir, "Filiz Akın Arşiv

Müzesi" oluşturmuştum.

Kimileri güldü geçti. Kimileri bu hayranlığı reenkarnasyonla açıklamaya çalıştı. Bir önceki hayattan (!) aktarılan, yarım kalmış 'bir şey'lerin tezahürü olarak adlandırdı tutkumu. Bazılarına göre, 'salt güzelliğe, zarafete yönelik çok gelişmiş bencil bir estetik kaygının yansımasıydı' dipte yatan. Oysa bu sevginin, tutkunun başlangıcında bir misilleme vardı. Hem de çok büyük bir misilleme!..

Altı yaşındaydım. Söz dinlemeyen, kaprisli, iştahsız (bir yanaktan diğerine taşınan lokmalar) bir çocuktum. Mutsuzdum. Kendimi ifade edememenin sıkıntılarını yaşıyordum. Sokakta oynamam yasaktı. Arkadaşım hiç olmamıştı. Yaşıtlarımla ilişkim söz konusu bile değildi. Evde yığınla oyuncağım vardı ya. Kırıp, parçaladığım pahalı oyuncaklar...

"Yakında bir çocuk gelecek bu eve..."

Zamanın durduğu kısacık bir an.

Ürkmüştüm. Şaşkındım. Korkuyordum. Çaresizdim.

"Yemeğini zamanında yiyen, öğlen uykusuna yatan, akıllı uslu bir çocuk; Mehmet Ali."

İmalı bir ses tonuyla konuşuyordu anneannem.

Kıskançlık, terk edilme korkusu yığılıvermişti omuzlarına. Güvensizlik, içimde büyüye duran bir tümör olacaktı bundan böyle.

Demek, Mehmet Ali...

Donup kalmıştım bir zaman; eski bir fotoğrafta gibiydim. Öfke bıçak gibi kesmişti etimi. Kanamıştım. Oysa gözlerimdeki acılığı gizlemem, umursamaz davranmam gerekiyordu. Yenilişimi anlamamalıydılar. Asla..!

Mehmet Ali, öyle mi?

Bir cuma günüydü. Sisli, serin bir sonbahar öğleden sonrası. Şan Sineması'na gitmiştik. Fuayeye inen geniş merdivenin hizasındaki afişlere takıldı gözüm. Sarı uçuşan saçlar, bir çift ela göz. Kalkık bir burun. Nedensiz, garip bir hüzün

vardı sanki gülümseyişinde, bir kırılganlık ya da.

"Kim bu abla," diye sordum.

"Filiz Akın," dedi anneannem, "Hem acele et, onun filmini izleyeceğiz zaten."

Salona geçtik. İlk gong vurdu.

Kırık beyaz bir ışık düştü perdeye.

Bir Ülkü Erakalın filmiydi. "Günahkâr Kadın" Türkan Şoray, Sadri Alışık, Filiz Akın, Kuzey Vargın'ın başrollerini paylaştığı...

Filiz Akın, düşlerden, masallardan sızıp gelmiş bir peri kızı olmalıydı. Yoo, *Rapuntzel*. Benim *Rapuntzel*'im.

O filmlerin, fotoğrafların bir parçası gibi görecektim kendimi giderek. Küçük aklımla telaşlanıyor, günün birinde Filiz Akın, Ediz Hun gibi olamayacağım diye uykularım kaçıyordu adeta. Sinemanın görkemli fantazisiyle yüzleşmiştim bir kez. Kaçışım yoktu.

Mehmet Ali, pabucumu dama attıracaktı: Onlar Mehmet Ali'yi seçmişlerdi. Benimse seçimim Filiz Akın'dı. Aileme karşı en büyük misillemem...

Aşk gibi bir duyguydu bu, yadsıyamam. Hayranlıktı. Tılsım gibi. Simya gibi. Metafizik gibi. Hücrelerime nüfuz eden bir tutku. Üstelik altı yaşında bir çocuğun kaldıramayacağı kadar ağır, zorlu bir yük.

Kendime onun fotoğraflarıyla yeni bir hayat ısmarlamıştım. Şizofrenik bir yarılma yaşamamam olanaksızdı artık. Zamanla parçalanmış bir hayatın içinde buldum kendimi. İki ayrı yaşam. (Meğer insan kendini hiç tanımadan senelerce yaşayabilir; belki de bir ömür boyunca kendini bir başkası sanabilirmiş.)

Pencereyi açıyorum. Tüller savruluyor. Yangınlı bahçelerde ıslak sonbahar yaprakları. Oraya buraya atılmış giysiler. Hayatta karşılığı olmayan bir hayalin antropoloğu olu-

veriyorum. O hayali var etmeye çalışıyorum umutsuzca.

Filiz Akın, bir hayal kahramandı hiç kuşkusuz. İnsanüstü bir kimlikti benim için. Yemeyen, içmeyen, 'sıradan insan özellikleri'ne sahip olduğunu düşünmediğim gerçek bir *Mhyte*. Bazen annem, çoğunlukla tek arkadaşım. İlker İnanaoğlu'nu az kıskanmamıştım. Ne yapalım, Filiz Akın'ın oğlu olmasını çekemiyordum bir türlü. Çocukluk işte.

Filiz Akın ile ilk kez *Hilton Oteli*'nde bir davette karşılaşmıştık. Tanıştırdılar. Kalbim duracak gibiydi o an. Nefes alamıyordum. Nasıl anlatsam, muazzam bir ışık halesi içindeydi. Güzellikten öte bir şeydi bu. O denli heyecanlıydım ki, bacaklarım titriyor, adımlarım birbirine karışıyordu. Her şeyi unutmuştum. Kim olduğumu, nerede olduğumu, hatta neler olduğunu. Konuşmayı bile. Dünya farklı bir yöne doğru dönmeye başlamıştı adeta. O parlak, mavimsi ışıkla yıkanıyordu saçları. Bir flaş patladı. 18 Nisan 1974 tarihi düşüldü fotoğrafın arkasına.

Tanrım, ne kadar çirkin çıkmıştım. (*The Beast and Beauty* durumları anlayacağınız) O dakika istediğim tek şey zamanın donması ve sonsuza dek öylece kalabilmekti. Bir rüyanın içindeydim. Gülümsedi. Karşımdakinin bir ilahe olduğunu alımladım. (Hayır, abartmıyorum. Yüzüne bakabilseydiniz, benim yerimde olsaydınız; şimdi aynı şeyleri yazıyor olurdunuz.) Nasıl ifade etsem, gözlerimin önünde yaşlardan bir perde vardı, sanki buğulu bir camın ardından bakıyor gibiydim. İnanılmaz bir şeydi bu. Tanımlanamaz bir 'şey!'

Sonraları çok kez karşılaştım Filiz Akın ile. Her defasında o parlak mavimsi ışık çakımları arasındaydı ve hep o heyecanları, şaşkınlıkları yaşadım. Evet, kendi başıma sürdürdüğüm, var ettiğim bir hayaldi o kuşkusuz. Bir hayal kadın.

Taner Onat bir makalesinde şöyle diyordu:

"...Kiminden nefret ettik, kimini kalbimizin en derin yerlerine aldık. Duyarlılıklarımızı öylesine beslediler ki, her

yazarın kendine göre bir sinema kahramanı bile oldu. Pınar Çekirge'nin Filiz Akın'ı, Murathan Mungan'ın Neriman Köksal'ı, Feridun Andaç'ın Türkan Şoray'ı..."

Filiz Akın'a olan tutkum, belli bir fanatizmi de beraberinde çoğaltmıştı, hiç kuşkusuz. Öyle ki, rakip olarak gördüğüm Hülya Koçyiğit'ten senelerce, kelimenin tam anlamıyla nefret etmiştim.

Hülya Koçyiğit ile yıllar sonra bir söyleşi yapacaktım. Ve "Biliyor musunuz, sizden hep nefret etmiştim," dediğimde Koçyiğit'in yüzündeki şaşkınlığı hiç unutmayacağım. Filiz Akın tutkum nedeniyle sinemadaki hemen tüm kadın oyuncuları, ama en çok Hülya Koçyiğit'i nasıl reddettiğimi, yok saydığımı anlatmıştım kendisine. Gülümseyerek dinlemişti. Söyleşinin bitiminde, "Bundan sonra hayatınızda ben de varım, öyle değil mi?" diyerek bir fotoğrafını imzalamıştı bana.

"Kan gövdeyi götürüyor," denilebilecek bir fanatizmdi çocukluğumda, ilk gençliğimde yaşadığım. Zamanla hepsini ayrı ayrı sevdim. Türkan Şoray, Hülya Koçyiğit, Fatma Girik ve Filiz Akın. Bu dört kadına ne çok şey borçluyduk. Ne çok şey borçluydum!..

Birden Çiğdem (Filiz Akın) ve Fırat'la (Yılmaz Güney) kendimi "Umutsuzlar"ın setinde buluverdim.

Çiğdem, endişeli bir şekilde uyanır. Adeta bir ses, gürültüye kalkar gibi, yavaşça doğrulur yataktan, pencereye doğru yürür. Dışarıya bakıp bakmamakta kararsızdır. Perdeyi aralar. Fırat, sokağın başındadır. Kapatır perdeyi. Bocalar. Ne yapacağını bilemez bir an. Tekrar bakar. Fırat yoktur. Sabahlığını kapıp sokağa fırlar. Bir o yana, bir bu yana koşar Çiğdem. Aramaktan vazgeçip, kapıya yönelir. Tam o sırada Fırat gecenin karanlığından sıyrılıp, beyaz giysileri içinde Çiğdem'e doğru yürür. Bir süre beklerler. Sonra kucaklaşırlar. Sımsıkı sarılır Çiğdem.

Fırat: "Sen gideli çok oldu Çiğdem, sen gideli 467 gün oldu. Her kurşun deliği bir gün içindir."

Çiğdem: "Niye kurşun?"

Fırat: "Söküp atmak için, kurtulmak için belki. Lakin gördüm ki, seni öldürme çabası boşmuş, sen ölmezmişsin. 467 gün, seni her gün kurşunladım. En son kurşunu dün sabah alnında denedim. Öldüremedim. Ve anladım ki sensiz olmazmış."

Çiğdem: "Ya ben... 467 gün ölerek yaşamadım mı? 467 gün gazete sayfalarını korkarak açtım. Kurşunlanmış, al kanlara boyanmış resmini görmemek için Tanrıya dua ettim. Beni aramakla hata ettin Fırat. Düzenimi bozdun. Yokluğuna alışmaya çalışıyordum."

Fırat: "Alışabildin mi?"

Çiğdem: "Alışamadım."

Fırat: "Yanında biri vardı, kimdi?"

Çiğdem: "Senden kurtulmak için, evlenmeye karar vermiştim."

Fırat: "Evlenmek öyle mi? Yokluğunla 467 gün geçti. Daha bir kadının elini tutmadım. Bir kadının yüzüne bakmadım. Aklımdan bile geçirmedim. Anladım ki, benim için her şeydin."

Çiğdem: "Senin için her şey olmaktansa, silahın olmayı seçerdim. Beni silahın kadar sevseydin yuvamız, çocuklarımız olurdu. Yanlış yoldasın Fırat, bu silah sana ölüm getirecek."

Fırat: "Sen, ben, silahım olamaz mıyız, üçümüz bir arada yaşayamaz mıyız?"

Çiğdem: "İmkânsız."

Fırat: "Seni çok seviyorum Çiğdem, silahımı da çok seviyorum. İkinizden birini seçmem için beni mecbur etme..."

Çiğdem: "Üçümüz bir arada olamayız Fırat... Ayrılığımızın sebebi bu değil miydi? Sen silahını seçip ayrılığımıza

neden olmadın mı?"

Fırat: "Anlatamıyorum. Ben silahıma mecburum. Bizim kellemiz, her an namlunun ucundadır, bizim kellemize İstanbul'da binlerce cellat taliptir, bizim kellemize senin bilemeyeceğin değerler biçilmiştir."

Çiğdem: "Her şeyi bırakırsan, niye biçilsin Fırat?"

Fırat: "Bunu anlasan, anlayabilsen Çiğdem, sen, ben ve silahım, ha? Sen, ben ve silahım..."

Çiğdem: "İmkânsız..."

Fırat: "Kabul et..."

Çiğdem: "İmkânsız..."

Fırat: "Kabul et..."

Çiğdem: "İmkânsız..."

Sarılırlar birbirlerine. Bir müddet öylece kalırlar. Kapının zili çalar. Ayrılmadan dinlerler. Üst üste çalar zil. Gelen Fırat'ın adamlarıdır. Fırat onlarla gider. Çiğdem, elinde kırmızı gül, sessizce ağlamaktadır. Pencereye yönelir. Kapının zili yeniden çalar. Heyecanla koşar Çiğdem, umutla. Açar kapıyı. Gelen Fırat'ın arkadaşı Nihat'tır.

"Seni eve götürmeye geldim bacım," der. "Fırat'ın biraz daha yaşamasını istiyorsan onu rahat bırak." ("Umutsuzlar": Y.Güney. Güney Yay.,1975)

Beni durup, durup bu filme çeken ne, diye düşünürüm bazen. "Umutsuzlar" hüzne yenilmeyle, hüzünle ödeşmeyle biter. Umutsuzluk, sayrısal tutkuların, acıların, yazık edilen hayatların bedelidir belki de. Sorgusuz sualsiz sevmenin, kim bilir?

İtiraf edeyim, garip bir mutluluk ve kırıklık (ruh üşümesi, desem...) yaşardım "Umutsuzlar"ı her izlediğimde. Bir çift eşsiz güzellikteki ela gözün içine dalıp, bilmediğim hayatlara giderdim. "Yarım Kalan Saadet", "Cilveli Kız", "Son Mektup", "Zambaklar Açarken" ve diğer Filiz Akın'lı filmlerde de.

Buruk bir gülümsemeyle yüzüme bakardı perdedeki sarışın kadın. Aslında tuhaf bir özdeşimdi bu. Öyle ki, bir zaman sonra artık hangimiz hangimiziz karıştırmaya başlamıştım. Yalnızdım. İçimde bir fısıltı, bu o değil, izini sürdüğün bir başkası, onu bulursan tükenecek ıssızlığın, yanılsamaların diyordu. (Bu fısıltının senelerdir içimde bana rağmen inatla var olduğunu, hani neredeyse tüm hayatımı onun tayin ettiğimi düşünüyorum şimdi.) Zamanla bastırdım o fısıltıyı. Güç de olsa bastırdım. Mecburdum.

Kürşat Başar, "Başucumda Müzik" romanında şöyle der:

"'İnsan bir düşü sevebilir mi,' diye sordu. 'Evet,' dedim hiç düşünmeden. Bence zaten en çok onu sevebilir, bir düşü..."

Ben de en çok onu sevdim sanırım, bir düşü!..

Filmler, fotoğraflarıyla doldurduğum albümler, videokasetler. Kendimi yapayalnız, kimsesiz hissettiğim, nereye ait olduğumu bilemediğim anlarda o fotoğrafların, film karelerinin arasında huzur buluyordum. Ve başkaları her ne söylerse söylesin, Yeşilçam melodramlarını çok sevdim ben. Bana kendi hayatımın kapılarını açan o güzelim melodramlarda özlemeyi, hüznü, küskünlüğü, en mutlu günümde 'sebepsiz bir keder'le ürpermeyi öğrendim çünkü. Filiz Akın, Belgin Doruk, Ediz Hun, Lale Belkıs, Kartal Tibet, Çolpan İlhan'dan...

"Akasyalar Açarken" filmiyle keşfettiğimiz o sarışın, güzel kadını "Reyhan" filmiyle ilahe mertebesine çıkartıyorduk.

Beyaz orkideye eşlik eden anemonlar, pembe frezyalar.

Kenarları yıpranmış fotoğraflar, dergi sayfaları arasında, Antik Çağ bibloları kadar kırılgan bir zarafetle, hüzünle gülümsüyordu Filiz Akın.

Eleştirisiz bir saygı ve bağlılıkla açıklanabilirdi hayranlığımız.

Toplumsal hafızaya yerleşmiş bir imgeydi o. Dahası, toplumla doku reddi olmayacak bir imge/kimliğe sahipti. Asla aykırı bir parantez olmadı. Beyaz perdede kimi kez canlandırdığı yankesici, soyguncu kız tiplemelerinde bile.

Narsistik eğilimlerimizin fotoğraflara, perdeye yansıyan en güzel yüzüydü.

Sinema kapılarında insan saçakları...

1960'lı yılların hemen başında Türkiye'de modern, daha doğru bir ifadeyle post-modern popüler kültürün önemli prototiplerinden biriydi.

Hayatımızın estetik, zarafet dekoratörüydü Filiz Akın. Nasıl derler, bir zarafet Odessa'sıydı adeta. Sette ilk tanıştıklarında, Salih Tozan'ın dediği gibi 'emsalsiz papatya'. Bircan Usallı Silan'ın tanımıyla 'beyaz orkide'.

Gün oldu trankizan gibi, ruhumuzu sakinleştirdi. Gönül çirkini düzene inat, sığındığımız bir vahaydı. Hayalden hayallere koşuyorduk filmleriyle. Onsuz bir dünya hiç kuşkusuz, kuru, yavan, lezzetsiz olacaktı. Fonda ılık bir melodi. Örneğin "Les Feuilles Mortes" ya da "If We Were Free".

Bir güzellik ve sevgi huzmesi olarak duyu organlarımıza sızıvermişti.

İşte bu yüzden, Filiz Akın fanatiğiyim ben. Altı yaşımdan beri...

64 model *Chevrolet* beyaz köşkün kapısında durdu. Sapsarı saçları rüzgârda savrulan güzel kız, tamirci parçası Ayhan'ı şöyle bir süzdü, arabadan inerken. Mağrurdu. Aldırışsızdı. İsminin Filiz olduğunu yeni öğrenmiştim. Turan Aksoy'un onu anlatan satırları geldi aklıma:

"Badem gibi iri gözleri, çekik kaşları ve kalkık burnu ile tam bir Hollywood yıldızı. Gözlerinin altından baktığı zaman, karşısındaki erkeği yerinde mıhlayacak kadar kuvvetli bir cazibeye sahip..."

Türkan Şoray, Hülya Koçyiğit, Fatma Girik ve Filiz Akın.

Onlardan bir önce Belgin Doruk, Muhterem Nur, Neriman Köksal, Sezer Sezin. Cumhuriyet tarihinin belki de ilk 'süperstar' ünvanlı yıldızı Cahide Sonku.

Onlar hep olacaklar.

Hep bizimle olacaklar. Yaşamımızdan hiç çıkmayacaklar. İçimizde kopan, kopartılan ipleri düğümlüyorlar çünkü.

Hiç ihanet etmedik onlara. Yerlerine kimseleri koyamadık.

Kıyıda kalmış insanların iç dünyalarını, açığa vurulamayan, anlatılamayan, paylaşılamayan, telaffuz edilemeyen yaşamları, hisleri hep onlara yükledik. Dedim ya, sığındığımız, soluklandığımız vahalardı onlar. Neredeyse bir ömrün tamamı. Neredeyse bütün hayatımız. Bütün mazimiz.

Yıllar ve yıllar önce Nisa Serezli ve Betül Mardin'in dilimize çevirdiği "Harvey"i hatırlıyorum şimdi. James Dawd'ın tiradını mırıldanmaya çalışacağım ama çoğu sözcük uçmuş belleğimden.

"Garip bir tesadüf. Seneler evveldi, bir akşam arkadaşlarla beraber, geç saatlere kadar kafa çekmiştik. Sonra ayrıldık. Ben, bir süre tek başıma sokaklarda dolaştım. Bir ara bir köprünün üstünde durdum. Çok dertliydim aslında. Savaştan yeni gelmiştim. Nişanlımın, ben cephedeyken bir arkadaşımla evlendiğini duymuştum. Oysa bana, 'seni ömür boyu bekleyeceğim' diye yazardı. Neyse geçelim bunları, fazla romantik."

"Annem çok hastaydı o esnada, ölmek üzereydi ve çaresiz bir haldeydim. Gözlerim suya dalmış, bu dünyanın yaşamaya değer olup olmadığını ciddi ciddi düşünüyordum. Birden arkamdan bir ses duydum. 'Hey James enayi misin sen? Bu kadar üzecek ne var kendini, toparlan biraz haydi..'"

"Bir baktım tam karşımda benim boyumda beyaz bir tavşan. Köprünün parmaklarına dayanmış bana gülümsüyordu. Bir an hayal görüyorum sandım. O konuşmasına devam

etti. 'Sen deli misin,' dedi bana. 'Derdin ne?' Anlattım. Hıhh... Güldü. 'Gittiğin savaş bu dünyanın ne ilk, ne de son savaşı. İhanet dünyanın kuruluşundan beri yaşanmakta. Ölüme gelince; Yaşarken ölüm yok, öldüğün zamanda hayatta değilsin.'"

"'Burada mı öleceğim yoksa,' diye sordum. Güldü. 'Soruna cevap arama sakın, insan ölüm saatini bilse hayata katlanamazdı ki,' dedi. Bir an yüzüme baktı öylece, 'Bütün bu acılara değer mi?' dedi. Onu dinlerken bir ferahlık geliyordu içime. Birden çok sevdim onu. Gitmesin istedim. Dost olmak istedim onunla."

James Dawd Harvey'i görüyordu. Harvey hep James'in yanındaydı. Belki bir hayal kahraman, belki bir Tanrıydı Harvey.

"Sanırım bu dünyada herkes için bir Harvey var. Ama asıl olan onu bulabilmeyi, bilmek," demişti James Dawd.

İşte Filiz Akın, tıpkı dönemin diğer yıldız oyuncuları gibi, adeta Harvey kimliğinde karşımıza çıkmıştı. Umut, sevinç, mutluluk dağıtan. Esin kaynağı olan.

"Türk Sineması'nda İkonografik ve Toplumbilimsel Bir Olgu Olarak Filiz Akın'ı yazmaya başladığımda elbette çok zorlandım. Her şeyden önce bir sinemacı, bir film eleştirmeni değildim. Böyle bir iddiam da yoktu zaten. Sadece bende kalan, bana ait çizgileri yazdım. Arşivimdeki gazete, dergi haberlerinden yararlandım. Filiz Akın'lı filmleri baştan, kimbilir kaçıncı kez, tekrar izledim. Zaten Bircan Usallı Silan "Dört Yapraklı Yonca" (2004) da, Filiz Akın'ı o kadar güzel anlatmıştı ki... Ben ne desem hep bir değil, bin eksik kalmaya mahkûmdu.

Satır aralarında ne kadar nesnel olabildiğim gerçeğiyse, elbette tartışılır. Dedim ya, bende kalan, sadece bana ait çizgileri yazdım.

Elbette bu kitap, dört başı mamur bir kitap değil. Ama

her şeye rağmen bu çalışma, bir "ön taslak" olarak kabul edilebilir. Yüzlerce sayfanın taranmasıyla oluşmuş bir ilk çalışma. Ama bu kitap, ileride çok daha ayrıntılı araştırmalar yapmak isteyenlere de bir basamak teşkil edecektir, inancındayım.

Yıllar yılı, isteğimle tutuklu kaldığım bir hayali anlatarak çıktım yola. Eğer, Bircan Usallı Silan'ın "Dört Yapraklı Yonca" (2004) adlı çalışması olmasaydı, daha doğrusu Bircan ve senelerdir her Filiz Akın haberini, fotoğrafını bulup bana getiren, televizyonda gösterilen her Filiz Akın filmi sonrasında arayan, "Bu arşivi mutlaka insanlarla paylaşmalısın," diye üsteleyen dostlarım olmasaydı, yayıncıma notlarımı kolay kolay teslim edemezdim sanırım.

Ses Mecmuası'ndaki yazılarıyla beni sinemanın büyülü dehlizlerine götüren Mine Baykara ve Tuna Serim, "Aşktan da Üstün" filminde Filiz Akın'a kötü davranan 'üvey anne' rolü nedeniyle yıllarca bağışlamadığım (!), vazgeçilmez dostum Lale Belkıs, Ayşe Kurar, Aylin Bayraktaroğlu - Boztepe, Sevgi Turunç, olmasaydı yine de yazamazdım gibime geliyor.

1960lar'ın Hemen Başı

Spotlar sönmüş, sarı, kirli bir aydınlık çökmüştü Yeşilçam Sokağı'na.

Dört beş katlı taş binalara, eski film afişlerine takıldı bir an gözüm. İşte, şu giriş katındaki dairede oturuyordu Mualla Sürer.

Ahmet Tarık Tekçe heybetli adımlarla iniyordu hanın merdivenlerinden. Telaşlıydı. "Yankesici Kız"ın çekimine yetişecekti. Seti bekletmek olmazdı. Aynı filmin Karabük'teki galasına giderken bir trafik kazasında... Hayır, bunu söyleyemez, anlatamazdım şimdi. Hakkım yoktu!

Sarı, kirli bir aydınlık çökmüştü Yeşilçam Sokağı'na.

Berber Niyazi, Terzi Abbas, Tefeci Ferdinant çoktan çekip gitmişlerdi, kepenkleri indirip.

Suphi Kaner, derin bir soluk aldı sigarasından. Kararını vermişti. Hayattan firar edecekti. Hesabını kapamaya hazırdı. 'Kanayan mutsuzluklar, terk edilişin' izleri kalmıştı teninde. *Üsküdar İskelesi* bile nicedir ölüm kokuyordu.

Oysa akasya mevsimiydi.

Beyoğlu yeni bir geceye hazırlanıyordu. Düşbozumlarına,

tutku suçlarına, sönmüş hayallere, biseksüel ıssızlıklara, köşe başlarında 'koli kesen' geçkin orospulara hazırlanıyordu. Herkes üçüncü tekil şahıstı. Herkes ertelenmiş intiharlarını çekeliyor gibiydi. Herkes yapayalnızdı... Yalnızlıktan geberiyordu.

Mualla Sürer'in evi, sokağın tam orta yerindeydi.

"Kim hangi yazıhaneye girdi? Kimin filmi İzmir'de iki seksen uzandı? Osman Seden, *Çalıkuşu*'nda kimi oynatacak? Belgin kocasından mı ayrılıyor?"

Yeşilçam dedikodularının ille Mualla Sürer'den sorulacağı bir akşamın soldu, solacak minesindeydim. Ama Mualla Sürer'e "Mürüvet Sim filanca filmde öyle bir oynamış ki abla," diyenin vay haline olduğu bir akşam. Zaman hüznün, ödeşmelerin zamanı. Saat o saat.

Akasyalar çiçeğe durmuş...

"Türk Sineması'nda sarışın kadın yıldız olamaz," kuralı geçerliydi.

Sarışın kadın 'vamp kadın' demekti çünkü. Her defasında sevenleri ayıran, araya giren, felaketlere, cinayetlere neden olan, acımasız öteki kadın. Günahkâr ve sonuna kadar suçlu. Nebil Özgentürk'ün "Bir Yudum İnsan – Filiz Akın" belgeselinde (2005) belirttiği gibi, 'namusun rengi bile esmerdi' o yıllarda.

8 Mayıs 1962 tarihli Artist Dergisi'nde çıkan söyleşi ve kapak fotoğrafındaki sarı saçlı, ela gözlü genç kızın sinemaya adım atışı, geniş kitlelerce benimsenmesi bu bağlamda bir devrim olmuştu. Farkına varmasa da, bu sessiz devrimin lideriydi Filiz Akın.

Sarışındı, üstelik Ankara Koleji mezunuydu, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü'ne devam etmişti. Farklı bir büyüsü, rengi olduğu yadsınamazdı. Dahası, ihtiyaç duyulan 'modern genç kız' tipinin en kusursuz, en doğru örneğini teşkil ediyordu.

Aykut Işıklar'a göre, "Filiz Akın, film çevirdiği yıllarda, kültür düzeyi gelişmiş sinemaseverlerin çok sevdiği bir oyuncu idi. Çünkü sanat dünyasında birçok konuda ilk idi. Duruşunun incelenmesi gereken 'toplumsal' yanı vardı. O yıllarda artist olmak isteyen kızların sosyo-ekonomik durumundan gelecekten beklentilerine dek pek çok konuda. Genelde Yeşilçam sokağına, evden kaçan kızlar artist olmak için gelirdi. Veya 'Kızım çok güzel. Benim gibi fabrikalarda sürünmesin. Bari artist olup bizi de rahat ettirsin' diye düşünen annelerin kızları. Anneler, kızlarının elinden tutup Yeşilçam yazıhanelerini dolaştırırdı.

"Filiz Akın, işte böyle bir ortamda kural dışı olarak sinemaya geldi. Artist Dergisi Kraliçesi, bir hâkimin Ankara Koleji mezunu kızı olması gibi. Yani pek çok akranı gibi gecekondu dilberi olarak, bilmem ne ağabeyinin elinden tutması ile gelmedi sinemaya.(...) Ve en önemlisi Filiz Akın, ülkemizde siyah saçlıların saltanatını yıktı. Boyalı da olsa, sarı saçları ile star olan ilk sinema oyuncusudur. Ondan önce sarı saçlı, sadece vamp kadın rolleri oynayan Suzan Avcı vardı. Hatta sarı saçlı şarkıcı bile yoktu. Daha sonraki yıllarda Emel Sayın da sahnelerde, 'Türk erkeği siyah saçlı kadın sever' kuralını bozdu."

Çok geçmeden, fabrikatör Hulusi Bey ile soyu Osmanlı Sarayı'na uzanan Mürüvet Hanımefendinin, 'kolej mezunu, şımarık, güzeller güzeli' kızları Filiz; Beyaz *Buick* marka otomobilin arka koltuğunda oturan, ikinci 'küçük hanımefendi'miz, 'küçük sevgilim'imiz, 'tatlı cadı'mız oluvermişti.

Şehirli Dünyanın Esas Kızı

"Hiç de filmlerimdeki gibi steril, paranın ne olduğunu bilmeyen bir gençliğim olmadı."

Filiz Akın

Belgin Doruk gibi zarif, kibar, ölçülü ve asildi. Dahası, "Filiz Akın Avrupalı'dır. Üstelik Avrupa'nın herhangi bir yerinde değil; Paris'te yaşamalıdır," diyor Seçil Büker-Canan Uluyağcı (1993) ve ekliyorlar:

"1960'larda başa güreşenler Türkan Şoray, Hülya Koçyiğit, Fatma Girik ve Filiz Akın'dı. Fatma erkeksi tavırlarıyla daha aşinaydı. Hülya ile Filiz ise hanım hanımcıktılar. Fantazileri süslemeleri güçtü. Hülya, Muallime Hanımı çağrıştırırken, Filiz bir Fransız moda dergisinden fırlayıp, rastlantıyla Yeşilçam'a yolu düşmüş Avrupalı bir kızı andırıyordu..." Türkan Şoray, Hülya Koçyiğit, Fatma Girik ve Filiz Akın. Burçak Evren, Filiz Akın'ı bu dörtlünün biraz dışında tutuyor:

"Filiz Akın güzel ve yetenekli bir oyuncuydu. Ancak sarışınlığı ve Avrupai fiziği, seyircinin onunla özdeşleşmesini zorlaştırdı. Fatma Girik, erkek gibi kızdı, Hülya Koçyiğit, saf, masum kız rollerinde göründü. Türkan Şoray ise onlardan farklı olarak, her role giren muhteşem kadındı."

Feridun Andaç'a göre sinemamızda; "İmgelerin yansıdığı

yüzler önem kazanmıştır. Belki de onları yıldızlaştıran da o imgelerdir."

Andaç savını şöyle açıklıyor: "Türkan Şoray üstlendiği rollerdeki kahramanları yüzündeki anlama taşıyarak; Hülya Koçyiğit çizdiği karakterlere yüzüyle anlam vererek; Filiz Akın, yarattığı imajı yenileyerek; Fatma Girik, altkültürün getirdiği parçalanmışlığı karakterize ederek sinemada iz bırakan oyuncular oldular."

Yine Andaç, "Türk Sineması'ndaki dört tip" ile ilgili aşağıdaki ilginç saptamayı yapıyor:

"Toplumdaki değişim, yaşama kültüründeki farklılaşmanın idolleri oluşmuştu sinemada da. O tipler, bu yaşama kültürünü yansıtan kişiler olarak sunuldu ya da benimsendi. Farkında olarak ya da olmayarak."

Bu dört ana kimliği Andaç şöyle yorumluyor:

"Hülya Koçyiğit: Ara sınıfın tipi, kentlileşecek mi, yoksa öyle mi kalacak... Değişirse orta sınıfı oluşturacak."

"Filiz Akın: Daha modern, toplumun Batı'ya dönük yüzü. Batılılaşma özeninin yansılarını getiriyor aynı zamanda. Yeni zengin sınıfın şımarık kızı bazen de..."

"Fatma Girik: Bazen gerçek, bazen yalan... Sokaktan bir tip. Daha erkeksi, yer yer cinselliği öne çıkaran, yeni yaşama kültürüyle dalga geçen, altkültüre yakın bir tip."

Türkan Şoray'a gelince, Andaç'a bir kez daha kulak verelim:

"Sizde başka bir şey vardı; bu dört tipte olmayanı yansıtmakla birlikte; fiziğinizin etkileyiciliği, siyah gözler, kaşlar, kirpikler. Çizdiğiniz kadın/genç kız tipleri elbette ki. Türk kadınını simgeleyen tipiniz. Oynadığınız rollerde simgeleşen yanınız."

Filiz Akın'ın "Modern, batıya özgü sarışın tiplemesiyle belli bir ölçü içinde olsa da, seyirciyle diyalog kurmayı ba-

şardığından" söz ediyor Agah Özgüç:

"Gittikçe oynadığı rollerde romantik, masum yüzlü genç kız tipine iyice oturmuştu. Duyarlı, sıcak, zaman zaman da *Yankesici Kız*'da olduğu gibi deli dolu, cıvıl cıvıl genç kız tiplerini sergilemiştir."

Giovanni Scognamillo'nun, Filiz Akın değerlendirmesi ise şöyle:

"Yeşilçam sinemasında Küçük Hanımefendi Belgin Doruk'un paralelinde -ama şımarık, daha muzip, maceraya daha açık- genç kız ya da genç kadın tipini geliştirdi." (...)

"Bir mankeni andıran batılı fiziğinin avantajlarını kullanarak kısa sürede Yeşilçam'ın yıldızları arasına girdi." (...)

"Zamanının çok tipik bir Yeşilçam markası olan Filiz Akın fiziğinden beklenildiği gibi düzgün, ama bazen aşırı ölçülü, neredeyse soğuk bir oyun sergilemiştir."

Dönemin ünlü çocuk yıldızlarından Parla Şenol: "Aslında Fatma, Türkan, Hülya, Filiz dörtlüsü içinde nedendir bilmem, en çok Filiz'i severdim," diyor.

"Hülya olduğundan daha yaşlıymış gibi olgundu, durgundu, anaçtı, gereğinden fazla sevgi doluydu. Fatma, benim varlığımı örtecek kadar albenili, fütursuzdu. (...) Oysa Filiz çok doğaldı, çok şekerdi. Halkın ona yakıştırdığı Avrupai tanımlamasıyla birlikte o muzip tavrı ve sevimliliğiyle kalpleri fethetmiştir."

Atılgan Bayar, "Muazzez Tahsin'vari senaryolarda dolaşan bir varoluşçu," olarak niteliyor Filiz Akın'ı:

"Filiz Akın, diğer kadın oyuncularla arasındaki farkı biraz da Dünya ablasına borçlu. Dünya abla, bir lise arkadaşı. Her küçük çocuğun kalbindeki büyük çocuklardan biri. Olağanüstü güzel değil. Ama çok çekici. Çok bilgili ve çok iyi konuşuyor. Hali tavrı da epeyce farklı. İşte o yıllarda Filiz Akın, okul yatakhanesinde arkadaşlarıyla Muazzez Tahsin okuyup ağlıyor, kovboy filmleri anlatıp kahkahalarla gülü-

yor. Bundan da çok mutlu değil ama.

"Sonunda Filiz'in Dünya ablasına hayranlığı son raddesine ulaşıyor ve anahtar soruyu soruyor: 'Ben de senin gibi akıllı olmak istiyorum. Ne yapmalıyım?'

"Ardından Sartre, Camus, Beauvoir okumalar. Peki, şimdi bir düşünün: İnsan Muazzez Tahsin'in sulugözlü romanlarını okumayı bırakıp Fransız varoluşçularına dalar, hemen ardından da oyuncu olup, Muazzez Tahsin kökenli senaryolarda oynarsa ne olur?" diye soruyor Bayar.

İşte Filiz Akın'ın yanıtı:

"(...) Ağlanması gereken bir yer var ama bana ağlanacak gibi gelmiyor. Ama ağladım. Rejisörden bağımsız bir oyunculuk anlayışı denedim bazen. Kırgınlığımı göstermek için arkamı kameraya dönsem, seyirci senin yüzüne para veriyor, diye uyarırlardı. Ama benim anlayışım yanlıştı. Kurallarına göre oynamak lâzım..."

Atılgan Bayar devam ediyor:

"Akın, yanlış yaptığını düşünüyor ama belki de Türk Filmleri furyası arasından sıyrılmasını ve Filiz Akın olmasını bu yanlışa borçlu."

Işıltılı, zengin salonların lüks davetlerin masum prensesiydi o. Barbie adeta Filiz Akın ile gövdelenmiş gibiydi. Agah Özgüç, "Türk Sineması'nın Kadınları" (2008) adlı kitabında Filiz Akın'dan şöyle söz eder:

"Temel özelliği, tipolojik açıdan burjuva sarışınlığıyla Türk sinemasında bir devrim yaratmasıdır. Olduğu gibi, görünen, göründüğü gibi olan. Ve dışarıdan hiçbir katkı maddesi taşımayan doğallığıyla, içsel kırılganlığıyla..."

Atilla Dorsay'a göre; "Türk Sineması'nın genelde etli butlu kadınları arasında tam bir istisna oluşturan ince, esmer ve saydam güzelliğiyle, Çolpan (İlhan) sanki bir tür erken ve de esmer Filiz Akın'dı." Seneler önce buna benzer bir tanımda Attila İlhan'dan gelmiş ve "Halkın kendine yakın bulmadığı

oyuncuları yıldızlaştırmadığını belirtip bu konuda Çolpan İlhan ve Filiz Akın'ın bir istisna olduğuna," değinmiştir.

Sinemamızın, şehirli dünyanın 'sarışın esas kızı' olarak güzelliğini ve şöhretini 20. yüzyıldan 21. yüzyıla taşıyacaktı. Hiç kuşkusuz, her fenomen gibi olağanüstü bir düş kahramanıydı aynı zamanda. Kültürel sosyoloji açısındansa ikonografik önem ve simgesel değeri yadsınamazdı.

Memduh Ün'ün yönettiği ve başrolünü Göksel Arsoy ile paylaştığı ilk filmi "Akasyalar Açarken" (1962) ile 'yıldız-oyuncu' ünvanını almıştı Filiz Akın. Henüz on dokuz yaşındaydı. Yeşilçam'a ilişkin önyargıları vardı. Kararsızdı. Önünde şöhret vardı. Alkışlar, ödüller, her sene çekeceği 10-12 filmlik zorlu bir maraton vardı. Usta çırak ilişkisi, deneme yanılma yoluyla öğrendi oyunculuğu. El yordamıyla, gözleyerek, seyrederek öğrendi. İçgüdülerine, hislerine kulak verdi sürekli. Taklit yeteneğini kullanmasını, geliştirmesini bildi. Sinemacı diliyle 'kameranın sevdiği bir çehre'ye sahipti zaten. Daha önce belirttiğim gibi, gerçek bir stil ikonuydu aynı zamanda.

Aynı yıl peş peşe "Aşk Merdiveni", "Battı Balık", "Sahte Nikâh", "Şehvet Uçurumu" filmlerinde rol aldı. "Beyaz Güvercin", "Bekârlık Sultanlıktır", "Bana Annemi Anlat", "Beyoğlu Piliçleri", "Genç Kızların Sevgilisi", "İki Gemi Yanyana" (İlk ve son kez kendisini seslendirdiği), "Kızlar Büyüdü", "Ölüm Bizi Ayıramaz", "Ölüme Çeyrek Var", "Zoraki Milyoner" filmleriyle 1963 yılını noktalamıştı. Sıradan yapımlardı hepsi de. Ticari kaygılarla hazırlanmış, özensiz. Hatta doğru dürüst gişe başarısı bile olmayan. Yine de sempatik filmlerdi. ("Sahte Nikâh"ı hatırlıyorum. Omuzuna dökülen sapsarı saçlarıyla, Ulvi Uraz'lı karşılıklı sahnelerde Filiz Akın nasıl da şirin, nasıl da güzeldi.) Kendine biçtiği menzile ulaşması için biraz daha zaman gerekiyordu...

Neyse ki, Artist Mecmuası yıldızının hep arkasındaydı.

Daha ilk filmi gösterime bile girmeden Filiz Akın Artist Mecmuası'nda yazdığı makalelerle geniş kitlelerce tanınıp, kabul görmüştü. (1970'lerin başında Hey Dergisi'nde de bir köşesi oldu ve yaklaşık bir yıl süresince okurlardan gelen soruları burada yanıtladı, onlarla dertleşti.) Bir film bitmeden diğerine başlıyor; daha fazla film çektikçe, daha popüler bir konuma geliyordu.

İşte o günlerden bir söyleşi. Annesi, Filiz Akın'ı anlatıyor.

"Teşvikiye'de, Maçka Caddesi, Kalıpçı Sokağı'nda Bayraktar Apartımanı'nın en üst katındayız. Ön taraftaki terasa bakan küçük odada orta boylu, Leman Coşkuner (Filiz Akın'ın öz annesi) anlatıyor, biz de arada sırada soru sorarak dinliyoruz. Leman Hanım, yuvarlak çizgilerin hâkim olduğu bir bünye ve çehreye sahip, sözlerini el hareketleriyle kuvvetlendiren, tatlı dilli, güler yüzlü bir ev kadını. Ankara'da, İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nden mezun olmuş ve bir kaç yıl öğretmenlik yapmış. Odada bizden başka, Filiz Akın ile anneannesi de var."

"Üçü de Ankara'da doğmuşlar. Yayla havasının diriliği, sağlamlığı üçünde de hemen fark ediliyor. Filiz Akın ailenin ilk çocuğu. Zaten, bugün Türk Sineması'nda başrolde oynayan aktrislerin hemen hepsi (Belgin Doruk, Türkan Şoray, Fatma Girik, Muhterem Nur, Neriman Köksal vs...) ailelerinin ilk çocuklarıdır. Tuhaf bir tesadüf onları bir başka noktada da birleştiriyor. Belgin Doruk hariç, bu artistlerin anneleri ilk eşlerinden ayrılmıştır. Leman Coşkuner de, hâkim olan ilk eşinden boşanmış, yeni eşi ise halen Almanya'da çalışıyor.

"Ben Filiz'in erkek olmasını isterdim, babası kız olsun, derdi. Filiz'in babaannesi yeşil gözlü, ince belli, beline kadar dökülen saçları ve selvi boyu ile göz kamaştıran bir Çerkez güzeliydi. Filiz, bana ve babasına benzemedi, kayınvalideme çekti."

"2 Ocak 1943 sabahı, saat 4.30'da, Işıklar Caddesi'ndeki Ankara Doğumevi'nde dünyaya geldi. Erken konuştu, ama geç yürüdü. Sekiz aylıkken, havada uçan bir sineği, eliyle işaret edip 'sinek' demişti. İlk söylediği kelime budur."

"15 aylık olmuş, adım atmamıştı. Bir gün, 'Herkesin çocuğu yürüyor, gel sen de yürü bakalım,' dedim, koltuktan yere indirdim. Tıpış, tıpış yürümeye başlamasın mı? Ben onu koltuğa oturtup etrafına minderleri dizerdim, meğer onun için yürüyemezmiş. İki buçuk yaşında resim yapmaya başladı. Afyonkarahisar'daki evimizin yanında bir türbe vardı. Kalın resim kâğıdı üzerine bu türbenin, yaşından hiç umulmayacak kadar düzgün bir resmini çizdi. Şimdi çok güzel resimler yapıyor."

"Ben, Afyon' da öğretmen vekilliği yapıyordum. Bir gün komşumuz askeri doktorun emirerini yanına almış. 'Beni anneme götür,' demiş. Okula gelmiş, müdüre çıkmış. 'Beş buçuk yaşıma geldim, okuma yazma biliyorum, beni okula alın,' demiş. Kabul etmemişler. Eve ağlaya ağlaya dönerken yolda maarif müdürü Filiz'i görmüş. Niçin ağladığını sorunca, olayı öğrenmiş. 'Gel beraber okula gidelim,' diyen maarif müdürü kendi eliyle Filiz'i ilkokula yazdırmış. Tüm sınıflarını, liseden mezun olana kadar hep birincilikle bitirdi. Babası da hukuk fakültesinden birincilikle mezun olmuştur."

"Filiz, okulda yapılan hikâye yarışmalarında birincilikler kazandı, piyeslerde rol aldı; ilkokula yeni başladığı yıllardaydı. 'İlerde ne olacaksın?' diye sordukları zaman, 'Bakkal olacağım,' diye cevap verirdi. Çünkü sevdiği her şeyin oradan alındığını görmüştü. Beşinci sınıfa geldiği zaman, arkadaşları ve akrabalarımız ne olacağını sordukları zaman artık bakkal olmak istemiyor ve herkesi şaşırtan bir cevap veriyor: 'Cumhurbaşkanı olacağım,' diyordu."

"İlkokuldan sonra Ankara Maarif Koleji'ne yatılı olarak verdim, eşimden yeni ayrılmıştım. Terzilik yapıyordum.

Aynı hafta eve geldi: 'Beni buradan al. Arkadaşlarımın hepsi önceden İngilizce dersleri almışlar, yabancı dil biliyorlar. Ben onların arasında utanıyorum. Bir cümle bile kuramıyorum,' dedi. 'Bir hafta daha kal da gelecek hafta başka okula alırım,' dedim. O bir hafta içinde gece gündüz çalışmış, sınıfına ve arkadaşlarına alışmıştı. Eve geldiği zaman, 'Okulumu artık seviyorum,' dedi."

"Bütün sınıflarda iftihar levhasına geçti, öğretmenleri tarafından 'ideal talebe' olarak gösterildi. 1960 Haziran'ında mezun oldu. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne girip mimar olmak niyetindeydi fakat hayatını kazanması için çalışması gerekiyordu. Bir süre iş aradı. Sonunda bir seyahat acentasına girdi. İki yıl kadar orada çalıştı."

"Geçen yıl, film çevirmek üzere ayrıldığı zaman seyahat acentasının deniz kısmının şefi olmuştu. Fransızca ve İngilizceyi iyi konuşuyor, İtalyanca öğrenmeye çalışıyordu."

"Filiz'in artist olmak aklından bile geçmemiştir. Ben, önceleri onun çocuk doktoru olmasını isterdim. Fakat kolejden arkadaşı olan Oya, bir gün bize geldi. 'Yerli filmler için ciddi artistlere çok ihtiyaç var. Bugün film artistliği kazanç sağlayan, kolay şöhret ve saadet getiren önemli bir meslek oldu. Sen bu işi en iyi şekilde yapabilecek durumdasın,' dedi. Ben de onu destekledim. Sonunda bir mektup yazdık. Prodüktörler Ankara'ya evimize geldiler. Israrla teşvik ettiler, taahhütlerde bulunup kontrat yaptılar. Çalıştığı müessesede yüksek maaş alıyordu. Tereddüt ettik. Sonunda kararımızı verip İstanbul'a geldik: 8 Mayıs 1962'de, rejisör Memduh Ün idaresinde "Akasyalar Açarken" adlı filme başladı." (Ses Mecmuası- 1963)

Annesi sinemaya ilk girdiği dönemde bir an olsun yalnız bırakmaz Filiz Akın'ı. Hep korur, gözetir. Hatta "Biz şu filmde oynadık, henüz filanca yönetmenle çalışmadık..." diyecek kadar Filiz Akın adıyla özdeşleştirir kendini. Ya-

pımcılarla görüşür, mukaveleler imzalanırken kızının hep yanındadır. Setlerde de. Dergi-gazete muhabirleriyle yapılan söyleşilerde, fotoğraf çekimlerinde de.

Komik Kız Rollerinde

Anılarımızın köşe başlarında canlandırıyordu rollerini. Kimbilir, farkında bile olmadan seyircisini yaratmıştı.

"Yankesici Kız", 1964 yılında 4.000.000 Liralık gişe hasılatıyla Filiz Akın'ın gelecekte başarıyla canlandıracağı yoksul, iyi yürekli çingene kız tiplemelerinin başlangıcı olmuştu. Mehtap ile ikiz kardeşi Yıldız'ın başından geçen komik olayların anlatıldığı filmde, özellikle Vahi Öz'ün köstekli saatini çaldığı, ikiz kardeşinin yerine geçtiği sahneler Türk Sinema Tarihi'nin unutulmazlar galerisinde çoktan yerini almıştır.

"Yankesici Kızın Aşkı" (1965), "Efkârlıyım Abiler" (1966), "Cilveli Kız" (1969), "İşportacı Kız" (1970) ve "Yankesici Kız"ın dört yıl sonra İranlı yapımcılarla ortak çekilen renkli versiyonu "Hırsız Kız" Filiz Akın'ın romantik, cıvıl cıvıl, hareketli, neşeli, zaman zaman erkeksi karakterler çizdiği duygusal komedi filmleri olmuştu. Komik kız rollerindeki başarısı tartışılmazdı.

Tıpkı, "Cici Gelin" (1966), gişe rekoru kıran "Çıtkırıldım" (1967), "Kolejli Kızın Aşkı" (1965), "İstanbul Tatili" (1968), "Efkârlı Sosyetede" (1968), "Gül ve Şeker" (1968), "Benim De Kalbim Var" (1968), "Güzel Şöför" (1970), "Fadime" (1970) filmlerinde olduğu gibi.

"Güzel Şöför"de Hulusi Kentmen ile konuşurken otomobilin dikiz aynasında yaptığı mimikler, "İşportacı Kız" da, bir modaevinde cansız mankeni canlandırdığı yakın plan çekimler, bu başarının en güzel örneklerinden sayılabilir.

1964 yılında, "Asvalt Rıza", "Cübbeli Gelin", "Filinta Kadri", "İstanbul Sokaklarında", "Kadın Berberi", "Parangasız Mahkûmlar", "Kardeş Kanı", "Korkunç Şüphe", "Mirasyedi", "Meyhaneci", "On Güzel Bacak", "Paylaşılmayan Sevgili", "Şöför Nebahat ve Kızı", "Uçurumdaki Kadın" filmlerini çekti. İkisi avantür olmak üzere yine komedi ağırlıklı, melodramlardan oluşuyordu bu filmler de.

Türk Sineması'nın en önemli yönetmenleriyle çalışıyor, ancak o yönetmenlerin nedense en önemsiz filmlerinde rol almaya devam ediyordu. Buna rağmen "une june fille blonde" olarak bir imgeye dönüşmüştü çoktan. Belli bir "hale"si vardı. Toplumun ilgi odaklarından biriydi aynı zamanda.

Görkem ve ışıltıydı.

O her zaman zarafeti, çocuksu sevimliliğiyle, hayranlarını fantastik hayaller ülkesine sürükleyen bir yıldızdı. Dahası, geleneksellik ve modernite arasında sıkışıp kalmış olan toplumda özgün kimliğini koruyabilmiş bir yıldız, gerçek bir diva.

1964'ün en büyük süprizi, "Gurbet Kuşları" olmuştu hiç kuşkusuz. Aynı yıl 1. Antalya Film Festivali'nde en iyi film ve yönetmen ödüllerini de alan "Gurbet Kuşları" bir açıdan, Filiz Akın'ın sinema tarihimize geçen 'ilk filmi' olarak nitelendirilmelidir.

Anılara Kazınmış Siluet

Gece. Yağmur dinmiş.

Kurutulmuş mimoza demetine doğru uzandı parmakları. Hüzün bir ilkyaz esintisiydi bakışlarında.

Çalakalem yazılmış senaryolar, bir dizi prodüksiyon hatası, duygusal klişelerin onca yavanlığı ve melodram türünün bildik kalıplarına rağmen, Filiz Akın 'kadın seyirciye yönelik' aşk filmlerinde kimi duyarlıkları öne çıkartırken, her şeyden evvel gerçek bir melodram oyuncusu olduğunu kanıtlar. Her zaman rolünün gereğini yerine getirir. Hayatta karşılığı olmayan pek çok genç kız / kadın portresini ete kemiğe büründürür perdede. Oyunculuğunu kendi kendine keşfeder; tümüyle el yordamıyla, gözlemleyerek, içgüdüleri, sezgi ve duygularıyla.

Alçak gönüllülüğünden tek şey yitirmemiş, yalın bir oyuncudur o. *Mhyte* değeri yadsınamaz. Zaten, Türk Sineması'nda başlıbaşına mitolojik bir imgedir Filiz Akın.

Temiz, ölçülü ve duyarlı oyunuyla en sıradan, beylik konuşmalarla kotarılmış karakter derinliği yoksanmış kahramanları bile sürükler götürürdü. O kahramanların bireysel

sarsıntılarını, umarsızlıklarını, hayallerini kuşatıldığı Yeşilçam kalıpları içinde yaşatmaya çalışırdı.

İleriki bölümlerde daha detaylı anlatacağım gibi, 1962-1968 yılları arasında sadece popüler bir yıldız kimliğindeydi Filiz Akın. Asıl oyuncu kimliğine 1968'de Süreyya Duru yönetiminde çekilen "Kader" filmiyle erişti. Popüler yıldız oyuncu deneyimlerinden ustaca yararlandığı "Reyhan", "Karlı Dağdaki Ateş," "Yaralı Kalp", "Ankara Ekspresi", "Umutsuzlar", "Emine", "Utanç", "Almanyalı Yârim" ve "Geçmiş Bahar Mimozaları" ile safkan bir oyuncu portresi çizdi. O artık sadece "yıldız" oyuncu değil, bir "yorumcuydu" da.

Kuşkusuz, bu safkan oyunculuk portresinin temelinde yatan yeteneği kadar, toplumda oluşturduğu: sevgi, güven, saygı, hayranlık duygusuydu. Öyle bir dönem geldi ki, sanırım en çok kendisi, her şeyden uzaklaşmayı, uzak kalmayı, hatta bütün bütün unutulmayı seçti. Çekip gitti. Silik soluk bir hatıra olarak kalmayı düşündü. Dönemin piyasa koşulları içinde var olmaması gerektiği kanısındaydı. Titizdi. Özenliydi. Koruması gereken bir üslubu vardı çünkü.

Yıllar karmakarışık istila ediyor beni. O filmlerin içindeyim... "Yuvasız Kuşlar" da." Beyaz Güller" de.

Fonda kartpostal görüntüleri... Yağmur. Kıyıya çarpan dalgalar. Derken pelikül aniden kararı verir, film şeridi kopar, görüntü dağılıp gider.

Emine usulca doğruldu. Duygularını yoksamak, elemlerini öldürmek istediği bu zaaf anında, iki damla gözyaşı gittikçe ıssızlaşmaya başlayan gecenin tüllendirdiği kederler arasında kayboluverdi.

Oysa başlangıçta da hep hüzün vardı. Hangi yola adımını atacak olursa olsun, yolun başında hep özlem, kırıklık, hüzün vardı. "Ben," dedi. Gerisini getiremedi Emine. Ayağa kalktı gözleri yaş içinde. Sırtını duvara dayadı. Yutkundu.

Levanten kültürü, monden hayatı simgeleyen Filiz Akın imgesi görsel hafızamızın ebedi fonundaydı. Unutulmazlığı bundandı en çok.

Hayatlarımıza 'Filiz Akın zarafeti, güzelliği, şıklığı'na dayalı simli, ışıltılı bir görüntüyle girdi ve bir daha da hiç çıkmadı. Dış görünüşü, kişiliği ve yaptıklarıyla silueti anılarımıza kazınmıştı bir kez.

Yalnızlığın ıslak ayazındaydı Emine. Parmakları kurumuş mimozalara doğru son kez uzandı. Sedef menevişli gölgeler düştü yüzüne. Ağlamaya başladı.

Afişlerin Sol Üst Köşesinde Yer Almak

Altmışlı Yıllar: Osman F.Seden "Çalıkuşu Feride" yi aramaktadır. Gazetelere bu konuda ilan bile verir. Başta Belgin Doruk olmak üzere "Feride" rolü için sinemanın hemen bütün kadın oyuncularını uzun uzadıya düşünür. Görüşmeler yapar. Bir ara Filiz Akın'ı "Feride" karakterine herkesten çok daha yakın bulur Seden.

Fakat filmin maliyetini hesaplayınca bu masrafı karşılayıp, gişede kazandıracak bir yıldızda karar kılar, kıldığını açıklar. Sahi, Dame de Sion mezunu, narin, bal gözlü "Çalıkuşu" Feride gerçekte ne kadar Türkan Şoray'dır?

Estetik değer ve yargılar her defasında ticari endişelere yenik düşmekte; Ulvi Uraz, Gülistan Güzey, Bedia Muvahhit, Nedret Güvenç, Şaziye Moral, Muadelet Tibet, Cahit Irgat, Ayfer Feray, Altan Erbulak, Mümtaz Ener, Atıf Kaptan gibi önemli tiyatro sanatçılarıyla desteklenen pek çok film sıradanlık çizgisini aşamamaktadır.

Filiz Akın, "Babasına Bak Oğlunu Al" , "Oğlum Oğlum", "Ölüme Kadar", "Sevinç Gözyaşları", "Şakayla Karışık" adlı filmlerde rol aldı 1965 yılında. Yine genelgeçer, iz bırakmayan, önemsiz filmlerdi bunlar. Erkek kahramanların ön

planda olduğu, ticari, sıradan filmlerdi.

"Affet Sevgilim", "Affedilmeyen", "Erkek Severse", "Kaderin Cilvesi", "Vur Emri" ve Türkan Şoray ile başrolleri paylaştığı "Günahkâr Kadın" 1966; "Bekâr Odası", "Hindistan Cevizi", "Yıkılan Yuva", "Serseriler Kralı" 1967 yılında dönemin ünlü yıldız oyuncularıyla aynı afişlere adını yazdırdığı filmler olmuştu. O dönemde afişin sol köşesinde yer almak o kadar önemliydi ki. Yönetmen sinemasının henüz var olmadığı, ikonlaşan yıldız oyuncuların manyetik güçleriyle seyirciyi büyülediği yıllar...

"Aşkım Günahımdır" (1968), "Ayrılık Saati" (1967), "Arkadaşımın Aşkı" (1968), "Yuvana Dön Baba" (1968), "Acı Tesadüf" (1966), "Lekeli Melek" (1969), "Bar Kızı" (1966), "Hüzünlü Aşk" (1969), "Yuvasız Kuşlar" (1969), "Seni Sevmek Kaderim" (1970), "Yumurcak Köprüaltı Çocuğu" (1970), "Yarım Kalan Saadet" (1970), "Küçük Sevgilim" (1971), "Oyun Bitti" (1971), "Ayrılık" (1972), "Ağlıyorum" (1973), "Babaların Babası" (1974), "Son Mektup" (1969), "Fakir Gencin Romanı" (1965), "Ömrümce Unutamadım" (1971), "Aşktan Da Üstün" (1970) filmlerinde; ağlayan, ağlatan, sevdiği için cinayet işleyen, hapse düşen, en güzel yenilişlere, hiçliklere tutsak edilmiş, güllü dallı giysiler içinde şarkı söyleyen, yanlış anlaşılmalar uğruna mutluluğunu yitiren, fedakâr, her zaman masum, gururundan hiçbir koşulda ödün vermeyen, mağrur, duyarlı, suskun, onurlu, saygın kadınları yaşar kıldı hep. (Şimdilerde çoğu Türk Sineması'nın başta gelen klasikleri arasına girmiş, döneminde yüksek gişe hasılatı sağlamış tüm o melodramlar...) Esasen, Filiz Akın'ın yeni tiplemelere doğru yol alışı "Kader", "Ankara Ekspresi", "Umutsuzlar", "Utanç", "Memleketim", "Geçmiş Bahar Mimozaları" ile sınırlı kalmıştı. Tekdüzeliğin dışına çıkıp tipolojik yapısına uygun düşen farklı rolleri yeterince üstlenemedi.

Gerçeküstü Kahramanlardan Biri

Erler Film, hemen hiç değişmeyen teknik ekip ve yan oyuncu kadrosuyla, (Necdet Tosun, Sami Hazinses, Cevat Kurtuluş, Hulusi Kentmen, Kayhan Yıldızoğlu, Mürüvet Sim, Nubar Terziyan, Hüseyin Baradan, Turgut Özatay, Feridun Çölgeçen), kimi kez içiçe çektiği, "Yankesici Kız", "Tamirci Parçası", "Vur Emri", "Bar Kızı ", "Kaderin Cilvesi", "Ayrılık Saati", "Lekeli Melek", "Cambazhane Gülü", İki Esir", "İstanbul Tatili", "Aşka Tövbe", "Sabah Yıldızı", "Efkârlı Sosyetede", "Kadın Berberi", "Yumurcak", "Son Mektup", gibi pahalı, büyük prodüksiyonlara imza atarken, hasılat rekorları kıran bu filmlerin başrollerinde yer alan Filiz Akın ismi büyüyor, büyüyordu.

*Ancak adı geçen filmler sanat filmi kategorisine alınma*dan, sadece ticari-popüler sinemanın ürünleri olarak klasikleşecek, yıllar sonra televizyonda peşi sıra gösterime girdiğinde yüksek rating almaya devam edecekti.

Bircan Usallı Silan, "Dört Yapraklı Yonca" (2004) adlı kitabında Filiz Akın'a o günlere ilişkin şu soruyu yöneltir:

"Size sürekli senaryolar geliyordu. Sinema salonları yıkı-

lıyordu. Kraliçeler gibiydiniz. Peki, senaryoların hepsini okuyup, öyle mi karar veriyordunuz? Sanki her şey emrinizdeydi. Hele sen... Türker İnanoğlu gibi bir adamın eşi durumunda olmak, sinema sektörünün kraliçesi olmak gibi bir şey, değil mi?"

Filiz Akın'ın yanıtı, dönemim panoramasını tüm detaylarıyla çizer nitelikte:

"Senaryoların hepsi birden gelmiyordu. Öyle çok seçme hakkımız yoktu. Kraliçelik durumu senin hayalin. Belki de öyle olmak gerekiyordu. Belki de benim sıkı durmayışım. Kaderime razı oluşum. Zaman yokluğu, bilgi azlığı belki de."

"Daha çok işletmecilerin talep ettiği hikâyeler vardı. Senenin en çok iş yapmış filmine göre senaryolar hazırlanıyordu. Türkiye'nin önemli beş kenti vardı. Bu şehirlerin beğenileri göz önünde bulunduruluyordu. Ondan sonra da benzer hikâyelerde sırayla oynayıp duruyorduk. Yani öyle pek soyadı avantajımız ya da eş olmak durumundan kayrılmamız söz konusu değildi. Yapımcımız ne diyorsa, o oluyordu. Tek kral vardı, o da yapımcımızdı. Senin tanımınla yapımcıların şahı, yani bütün sanayi elinde tutan üç kişiden biriydi eşim. Ama o, bir star yaratma peşinde değildi. Bu o kadar önemli ki.."

"Ben şu yönetmenle, şu senaristle çalışmak istiyorum demek gibi bir lüksüm yoktu. Yalnızca rolleri oynamak gibi bir görevimiz vardı. Hikâyeler şablondu. Bir iyi kız olacaktı. *Bir de kötü. İyi kız zavallı, fakir, masum olmalıydı...*"

"Paşa Kızı"(1967), "Silahlı Paşazade" (1967), "Fadime" (Rüya sahneleri) (1970), "İki Esir" (1970) gibi tarihi, kostümüyle filmlerde de kural bozulmayacaktı. Ya Melike'ydi o, ya bir prenses ya da zalim bir Osmanlı Paşası'nın zenci dadılarla büyütülmüş, ud çalan asil kızı. Namuslu, iyilik dolu, sevdiğine sadık. Bağışlamasını bilen.

Yüzlerce yıldan damıtılmış bir aura yaratıyordu çevresinde. Yüksek sesli bir varoluştu bu. Hüznünü sırlayarak gizleyen bir tanrıça olmalıydı. Egemenlik alanı sanat ve güzellik olan eşsiz bir Tanrıça. Zarafet, alçakgönüllülük, duyarlılık söz konusu olduğunda bir misyoner gibi davranması bundandı.

Masalların, destanların ölçüsü, derinliği içinde değerlendirilerek adeta hayranlarının gözünde mitolojik bir varlığa dönüştürülmüştü. Toplumun esas tonlarından, notalarından biriydi Filiz Akın. Batıya dönük yaşam arzusunun popüler seviyede Ajda Pekkan, Lale Belkıs gibi önemli bir simgesiydi. Daha önce de değindiğim gibi, popüler kültür tarihimizin önemli sayılabilecek 'gerçeküstü kahraman'larından biriydi aynı zamanda. Mesafeli bir saygınlıkla halkla etkileşim kurmuştu. Zamanın örseleyemeyeceği bir iletişim ve etkileşim zinciriydi bu.

Efsaneler vardır. Anlatılır, didiklenir, dilden dile dolaşır. Öylesine büyür, yayılır ki, yıllardan yüzyıllara geçer. O efsanelerden biri de Filiz Akın'dır. Aynen, Türkan Şoray, Hülya Koçyiğit ve Fatma Girik gibi.

Zirveye Doğru

"Şakayla Karışık" filminin ardından İlker İnanoğlu'(20 Ağustos 1965)'nun doğumu nedeniyle sinemaya bir süre ara veren Filiz Akın, Cüneyt Arkın, Selma Güneri ile çektiği "Acı Tesadüf" ile yeniden setlere döndü. Sinemadan uzak geçen bu bir yılı aşkın sürede köprülerin altından çok sular akmıştı. Şoray, Girik, Koçyiğit zirveye çıkarak tartışmasız biçimde kraliçeliklerini ilan etmiş, diğer tüm rakibelerini açık ara farkla geride bırakmışlardı. "Sürtük", "Keşanlı Ali Destanı", "Acı Hayat", "Susuz Yaz", "Vurun Kahpeye", "Otobüs Yolcuları" gibi filmlerle eleştirmenlerden tam not alan Şoray, Koçyiğit, Girik üçlüsü bir setten diğerine koşmaktaydı.

Biraz yorgun, ürkek, usançlı, içedönüktü o günlerde Filiz Akın.

"Kendime olan güvenimi iyice kaybetmiştim. Aylar sonra Yeşilçam'a döndüğümde moralim hayli bozuktu. Tedirgindim. Sinemadaki durumum hiç parlak değildi. 'Acı Tesadüf' bu kötü günlerin tatlı bir hatırasıdır şimdi benim için. Bu filmle sinemada yitirdiğim yeri bir anda yeniden elde ettim.

Tekrar kazanmak, var olduğunu ispat etmek, sevilmek ne güzel bir şeydi."

Perdeden, bazen bir fotoğraftan estirdiği uçsuz bucaksız duyarlılık fırtınalarıyla hayranlarını kuşatmaya hazırdı. Zaman içinde öyle roller üstlenecekti ki, canlandırdığı kişinin iç trajedisini en küçük ayrıntısına kadar yaşar kılacaktı. Nice sezonlar seyircisi ödüllendirecekti onu. Kentsoylu sarışın, narin, kültürlü, iyi yürekli genç kızın 'yıldız' karşılığıydı çünkü.

Filiz Akın'ı zorlu bir mücadele bekliyordu. Bir varoluş mücadelesi değildi bu. Zirveye çıkma, zirvede kalma mücadelesiydi. Farklı bir şeyler yapmak, yeni, kalıcı projelerde yer almak, meydan okumak zamanıydı. Yeni bir "Gurbet Kuşları" mesela...

Kaderi Belirleyen Film

Ömrümün Tek Gecesi (1968) bir kasaba filmiydi ve yer yer pastoral tatlar taşıyordu. Üstelik alışılmış sarı saçlı Filiz Akın yoktu bu filmde. Tıpkı "Kader" (1968) de olduğu gibi koyu kahverengiydi saç rengi. Şık, pahalı kostümler, zengin hayatı çağrıştıran yalılar, köşkler 'den uzaktı "Kader" de yaşar kıldığı Elif kimliği. "Kader", "Gurbet Kuşları"ndan sonra en önemli filmiydi kuşkusuz. Cahit Irgat ile karşılıklı sahneleri kadar yağmur altındaki doğum sahnesinde de kendini aşmış bir Filiz Akın ile karşılaşıyordu izleyici.

Sadece bir yıldız değildi *Kader*de, gerçek bir oyuncuydu aynı zamanda.

Yerli filmleri küçümseyen, dışlayan çevrelere, salt estetik bir duruş, sıradan filmlerin, sıradan yıldızı olmadığı'nı kanıtlamıştı artık. Direnmiş ve kazanmıştı sonunda. "Kader" bir yol ayrımıydı onun için. Aydın kesim "Gurbet Kuşlar"ından sonra ilk kez "Kader" ve sonrasında "Umutsuzlar", "Utanç", "Almanyalı Yârim" ile tanıyacaktı gerçek Filiz Akın'ı. Hem de kendini entelektüel sansüre tabii kılmadan, tanıyacaktı.

1968 yılına gelindiğinde Yeşilçam renkli filmlere yöneldi. Renkli film hayli pahalı ve azdı. *Orwo* marka renkli negatif kullanılıyor, eldeki kısıtlı film nedeniyle sahneler çoğu zaman hiç tekrarsız, hızla çekiliyordu. Zor bir dönemdi. Ama seyirci, renkli filmin tadını almıştı bir kez. Ve günlerden bir gün Filiz Akın ilk renkli filmi olan "Aşka Tövbe" ile beyaz perdede göründü.

Sırada Edebiyat Uyarlamaları Vardı

"Çoğu filminde, Hollywood'da daha çok Goldie Hawn olarak gördüğümüz, sarışın, sevimli ve seksi kız rollerinde izleriz onu..."

Burak Göral

"Aşkım Günahımdır"(1968), "Aşka Tövbe" (1968), "Sözde Kızlar" (1967), "Sefiller" (1966), "Ömrümün Tek Gecesi" (1968), "Sabah Yıldızı" (1968), "Yaralı Kalp- Demirhane Müdürü" (1969), "Ankara Ekspresi" (1970), "Zambaklar Açarken" (1973) gibi edebiyat uyarlamalarında da kendinden beklenileni, sergilediği ekonomik oyunculuk tekniğiyle vermişti Filiz Akın.

Türk Edebiyatı'ndan bir başka uyarlama "Karlı Dağdaki Ateş" (1969) filminde ise sıradanlığa yenilmeden, görkemli bir oyunculuk sergiliyor, gözleriyle konuştuğu sahnelerde adeta "Umutsuzlar" (1971) ın ön provasını yapıyordu. Hüzün ve melankoliye kamera önünde ruh üflüyordu sanki. Bıçak sırtı bir roldü Binnur karakteri. Göz ardı edilmiş olsa da, en başarılı performanslarından birini sergilemişti "Karlı Dağdaki Ateş" filminde. Düşbozumları, içe çekilişler, duygusal kırıklıklar bir gülümsemesinde, gözpınarlarında çoğalan yaşlarda soluklanıyordu.

1970 senesinde rol aldığı "Beyaz Güller-Beyaz Mendil" filminde; zorlu kaçış sahneleri, anksiyete ve panik krizi ya-

şadığı yakın plan çekimlerde, Bilal İnci, Atıf Kaptan ile olan karşılıklı sahnelerinde isyan, masumiyet, korkunun tüm renklerini yüzüne, beden diline ustaca yansıttı. Ne yazık ki, "Beyaz Güller" de arada kaybolup giden, yazık olmuş filmlerinden biridir.

Kerime Nadir'in sinemaya aktarılmış romanlarından "Zambaklar Açarken"(1973), "Aşka Tövbe"(1968)de Perran ve Şehbal karakterleriyle Filiz Akın bir kez daha harikalar yaratıyordu.

Edebiyat uyarlamalarından söz etmişken, Kerime Nadir'in "Romancının Dünyası" (1981) adlı anı kitabında gerek "Aşka Tövbe", gerekse "Zambaklar Açarken" için anlattıklarına bir göz atalım:

"Bir süreden beri filmciler bir eserimi benden satın alıyorlar ve işlerine beni hiç karıştırmıyorlardı artık. Film yapımcılığı, kıyasıya rekabetten de çok, olağanüstü bir kazanç hırsıyla, Türk film sanayisinde adeta bir fabrikasyon sistemine dönüşmüş bulunuyordu. *San'at* ın ise adı sözcüklerde kalmıştı."

"Prodüktör Türker İnanoğlu 'Aşka Tövbe'yi renkli olarak yinelerken, başrolleri o zamanki eşi Filiz Akın'la Kartal Tibet ve Semiramis Pekkan üçlüsüne vermişti."

"Karı-koca bir gün Ataköy'e minik kırmızı otolarıyla gelmişlerdi bana... Beraber çay içerken yapmıştık anlaşmamızı. Bu filmi ben, Bahçelievler'deki Ünverdi Sineması'nda, filmin prömiyerinde artistlerle birlikte izledim. İlki ile kıyaslanacak olursa, elbette bu renkli kordela birçok niteliği ve kalite üstünlüğü bakımından iyi not alırdı. Ama yine de romandaki o ince psikolojiye senarist eğilememiş, yine bir takım basmakalıp motiflerle gereksiz değişiklikler yapılmıştı senaryoda... Bu durum, yerli filmlere konu olan eserciklerimin kaderiydi demek? Artık buna alışmam, bunu kabullenmem gerekiyordu. Ya bu deveyi güdecektim ya da bu di-

yardan gidecektim!"

"'Zambaklar Açarken' filmini yine özel bir seansta Acar Film stüdyosunda izledik. Kaliteli malzeme, temiz işçilik, şahane renkler, usta artistler, seçkin giysiler, özenli dekorlar, nefis bahar manzaraları, özgün bir müzik. Zambak mevsiminin en güzeli."

"Ama... Bunca değer, bunca emek, bunca çaba ne yazık ki eserin özünden ayrılmış, bir takım yapay, inandırmasız davranışlar dizisinin içinde yok olup gitmişti."

"Bir şeyi seyircinin gözüne sokarcasına vermek ısrarı nedendi acaba? Yerli filmciliğin şanından mı?"

Kerime Nadir'e hak vermemek elde değil. "Ankara Ekspresi" geliyor aklıma. Alman casusu Hilda'nın lüks bir gazinoda assolist olması çok mu gerekiyordu? Her neyse...

"Kader" filmiyle 1968 yılında Gazeteciler Yüksekokulu öğrencileri tarafından yılın kadın sanatçısı ödülüne değer bulundu. "Kader" ile birlikte Sema Özcan, Selda Alkor'u çoktan geride bırakmış ve Türkan Şoray, Hülya Koçyiğit, Fatma Girik'le birlikte yıllar yılı anılacağı "Dört Büyükler" ya da "Kareas" olmaya giden yola adımını atmıştı. Dönüşü yoktu. Onlar, Bircan Usallı Silan'ın en doğru tanımıyla, Türk Sinema Tarihi'nin "Dört Yapraklı Yoncası" olarak kitleleri peşlerinden sürükleyecek, zamana yenilmeksizin var olmaya devam edeceklerdi.

Türkiye'nin Aliki'si, İran'ın Nâzi'si

1967 yılına gelindiğinde, Erler Film yeni atılımlara yönelir. Bu atılımların başında yurtdışına açılmak, dış pazarlarda yer almak düşüncesi de vardır.

Dr. Koushan'ın Pars Film ortaklığıyla, İran da çekilen ve gösterime giren "Hırsız Kız", "İşportacı Kız", "İki Esir", "Güzel Şöför" ile Arap dünyasında tanınan bir yıldız oluverir Filiz Akın.

"Hırsız Kız" İran'da hasılat rekorları kırarken, Filiz Akın adı Nazi olarak değiştirilecektir. (İsmi Nazi olan, 'sarışın' Avrupalı kız. Hayli garip bir tezat. Ne dersiniz?)

Pars ve Erler Film'in ortak çektiği bu dört filmin yanı sıra tümüyle İstanbul'da çekilen "Yarım Kalan Saadet" İran'da çekilen, *Türkiye'de gösterime girmeyen "Ay Alınlı Kadın"* adlı film de aynı dönemin ürünüdür.

Orjinal kopyaları İran'da kalan "Hırsız Kız", "İşportacı Kız" adlı filmlerin akıbeti ne yazık ki, tam olarak bilinmemektedir.

Her iki filmden de elde kalan sadece afiş ve film lobileri, gazete ilanlarına ait küpürlerdir.

Çok geçmeden özellikle "Yumurcak" filmleriyle Yunanistan'da da en sevilen sanatçılardan biri oluverir Filiz Akın. Üstelik o Türkiye'nin Aliki'sidir. Aliki Vuyuklaki ise Yunanistan'ın Filiz Akın'ı. Her ikisi de sarı saçlı, güzel ve şıktır. Dahası fizik olarak birbirlerine benzemektedirler.

Türk izleyicisinin gönlünde özellikle, "Sıralardaki Heyecan" ile unutulmazlar arasına giren Aliki'nin, Filiz Akın ile aynı film projesinde rol alacağı hep yazılır, çizilir. Ama bu film bir türlü çekilmez, hep bir başka sezona ertelenir.

Bazen İstanbul, bazen Atina'da buluşur ünlü oyuncular. Yemekler yenir. Fotoğraflar çekilir. Türk ve Yunan Konsolosluklarındaki özel davetlere gidilir. Hatta Çakıl Gazinosu'nda Zeki Müren bile dinlenir.

Filiz Akın ve Aliki Vuyuklaki birlikte televizyon programlarına çıkarlar, yazılı basın haberlerini manşetlere taşır. Ege'nin iki güzel kadın yıldızı tüm bu reklam kampanyalarına rağmen ayni afişte buluşamazlar. Ama Filiz Akın, vaktiyle Aliki Vuyuklaki'nin rol aldığı bir filmin Yeşilçam versiyonunda rol alır. Agâh Özgüç'e kulak verelim bu konuda:

"1966'da Orhan Aksoy'un yönettiği 'Çıtkırıldım'da Filiz Akın, bir yıl önceki 'Kolejli Kızın Aşkı' adlı filmden sonra yine bir kız öğrenci rolüyle seyirci karşına çıkar. Aslında filmin temel konusu, Aliki Vuyuklaki'nin oynadığı ve ülkemizde de gişe rekorları kıran 'Dayak Cenneten Çıkmadır' adlı Yunan yapımından uyarlanmıştır. 'Çıtkırıldım' konusunun yanısıra filmdeki tipleme de Filiz Akın ile tıpta tıp benzeşir. Benzeşmenin iyi tarafları olduğu gibi, kopyalamanın bir taklitten öte geçemeyeceği de unutulmamalıdır. Ve gerçekten de Filiz Akın, filmdeki rolüne kendinden bir şeyler katmak istese de Yunanlı yıldızın bir imitasyonu gibi durur. Aliki Vuyuklaki'nin benzerliğinden yararlanmak isteyen yapımcılarımızın, Filiz Akın'ı zorla o kalıba sokmak istemeleri, bir gaf elbette ki..."

Ertuğrul Özkök, bir köşe yazısında Aliki Vuyuklaki ve Filiz Akın'dan şöyle söz eder:

"Dünkü Hürriyet'te fotoğrafını gördüm. Filiz Akın'ın yanında oturuyordu. Eski, çok eski yıllardan kalmış bir fotoğraf. Çok eski yıllar diyorum, hızlanan hayatın çabuk eskittiği yıllar deseydim, belki daha doğru olacaktı.

Ne bileyim, bana çok eski gibi geldi. Yanyana oturan o iki güzel sarışın kadın.

İkisi de Akdenizli.

Egeli.

Marilyn Monroe ile birlikte bize, Ege kenar mahallelerinin çocuklarına sarışın kadınları sevdiren iki güzel kadın.

'Acı Pirinç'te beline sarılmış elbisesiyle, güzelliğini çevreleyen Silvano Mangono'ya olan sadakatimize darbeyi vuran ilk sarışınlar.

Salivano Mangono'yu yenen ilk kızlar.

Biri Türkiye'den, öteki Yunanistan'dan.

Biri Filiz Akın, öteki Aliki Vuyuklaki..."

O dönemde Filiz Akın'ın başrolünü oynadığı pek çok film başta İran, İsrail, Yunanistan olmak üzere Almanya, Fransa, İtalya, Malezya gibi ülkelerde de peşi sıra gösterime girer. (Nedense bir kaç afişte adı Nazi, Joan Hayward olarak yazılır.) Özellikle "Hırsız Kız", "Yumurcak", "Karateci Kız", "Ayrılık", "Veda", "Almanyalı Yârim", "Küçük Şahit" yurt dışında hayli ilgi toplar. Pek çok dergide kapak olur, film teklifleri alır Filiz Akın.

İran'dan sonra bazı filmlerin harici sahneleri Avrupa ülkelerinde çekilir:

"Ayrılık"- Yunanistan, "Almanyalı Yârim"- Almanya, "Memleketim"- Avusturya, Yogoslavya, Almanya.

Efsanenin Doğrulanışı

"İnsanların cinsel kimliklerinin öne çıkartılmadığı filmlerde oynadık biz. Masum yıllardı, dünya başkaydı. O yılların filmleri hâlâ ekranlarda izleyici buluyorsa, temelinde yatan, içimizde taşıdığımız samimiyet ve masumiyet duygusudur..."

Filiz Akın

Filiz Akın Sinema Tarihimiz'in 'kolejli' kızı olduğundan, alt tabakadan gelen kahramanları perdede canlandırması pek kolay olmuyordu. Yüzündeki asil, kırılgan ifade ister istemez ortaya çıkıyor, Filiz Akın ait olduğu kentsoylu sınıfın kahramanlarıyla özdeşleşiyordu. Ancak başlangıçta seyirci nezdinde pek de avantajlı olmayan bu konumu kısa sürede avantaja çevirmesini bilmişti.

1969 yılında Metin Erksan yönetiminde "Reyhan" ı çekti Filiz Akın. Bir başka çıkış filmiydi "Reyhan". Yetenek ve güzellik aynı çizgide buluşmuştu. Denge nihayet kurulmuştu. Güzelliği yeteneğin önüne çıkmıyordu artık. "Kader" den beri böyleydi bu. Üstelik "Çıtkırıldım" ile başlayan Filiz Akın üstüne kurulu filmlerden hemen sonra, dişiliğinin ilk kez ortaya çıktığı bir film oluvermişti "Reyhan".

Kimler yoktur ki o filmde: Kartal Tibet, Ömercik, Metin Serezli, Fatma Karanfil, Muhterem Nur, Sami Hazinses, Nubar Terziyan.

Filiz Akın'ın cinsel çekim gücünün tülllendirilmiş olsa da sergilendiği ilk film olma özelliğini taşıyan "Reyhan"ı, "Ya-

ralı Kalp", "Karlı Dağdaki Ateş", "Ankara Ekspresi" izleyecekti.

Baştan çıkartan bir çekim değildi bu, masumiyetle harmanlanmış bir güzelliğin, duyarlılığın ifadesiydi sadece. Çünkü Hülya Koçyiğit, Belgin Doruk gibi seyircinin gözünde 'aseksüel' kimliğe sahip bir sinema kahramanıydı Filiz Akın.

"Yumurcak" dizileri de aynı yıl başlamıştı. Gişe rekorları kıran "Yumurcak" filmleri arasında özellikle, "Yumurcak Küçük Şahit"(1972) ve "Veda"(1974) da başarı çizgisi hayli yüksek bir Filiz Akın vardı.

"Yumurcak" dedim de, aklıma 1969 yılında Ses Mecmuası'nda Filiz Akın ve İlker İnanoğlu'nun *THE KID* filminin afişinden esinlenerek hazırlanmış stüdyo fotoğrafları geldi. Charlie Chaplin oluvermişti Filiz Akın. Melon şapkası, koskoca pabuçları ve badem bıyığıyla... Yanında da tombul, pembe yanaklı bir yumurcak.

"Yumurcağın Tatlı Rüyaları" (1971) filminde yer alan düş sahnesi Filiz Akın'ın, seyircinin kollektif bilinçaltına yerleşmiş görüntüsünü perdeye taşıyor gibiydi.

Bembeyaz giysiler içinde, uzak bir gezegende kraterler arasında sevgiyle gülümseyen, kanatlı bir melek.

Bir üst kimliğin, bir sosyal ve estetik olgunun doğrulanışıydı bu fotoğraflar. Güzelliğin, kültürün, zarafetin, çağdaş batılı kadının Türk toplumunda en önde gelen örneği, simgesiydi Filiz Akın. Ve bu simge yıllardan yıllara aynen geçip çoktan sonrasız bir hayata kavuşurken, yıldız oyuncumuz dördüncü hatta beşinci jenerasyonla da televizyonda üst üste gösterilen filmleri aracılığıyla kucaklaşmış olacaktı. O'nu sinema salonlarında da hiç izlememiş olanların bile ilk tercihinde yer alıyor oluşu elbette bir rastlantı olamazdı. Kuşaktan kuşağa aktarılan bir efsaneydi çünkü. Ve aynı zamanda toplumbilimsel bir olgu.

Filiz Akın'ın nasıl *önemli ve güçlü* bir toplumsal imge olduğunun diğer bir örneği ise, hiç kuşkusuz 1960-70'li yılların ardından, 1992 senesinde yaşanır. Altın Kitaplar tarafından piyasaya sunulan "Güzelliklere Merhaba" kitabının tanıtım afişleri billboardlarda yerini alır. Ve günlerce bu afişler ne yırtılır, ne gözleri, dudakları oyulur, ne kalemle bıyık, sakal çizilir. Çünkü Filiz Akın olgusu toplumun kollektif bilinçaltında kutsallığını korumaktadır. Aynı durum 2005 yıllarda "Hayata Merhaba" kitabıyla da devam edecek, ilgili kitabın tanıtım afişleri günlerce panolarda yerini hiç hasarsız koruyacaktır. Saldırgan cinsel dürtülerin yönlendirildiği bir nesne-kimlik değildir Filiz Akın. Tıpkı Türkan Şoray, Hülya Koçyiğit, Fatma Girik, Belgin Doruk, Muhterem Nur gibi. Saygın, kutsal, değerlidir. Dahası, çevresinde aura yaratan bir kimliktir. Yarattığı özel aurası belli bir çekim alanı oluşturmuştur.

Güncel hayatta kadınların taklit ettiği, hatta kıskanmadan öykündüğü, örnek aldığı bir güzellik ve zarafet simgesidir Filiz Akın. Mazbuttur. Evlilikleri için bir tehlike taşımamaktadır. Üstelik aileden biridir. Evin 'cici kızı'dır. Çok sevilir.

Halk arasında; 'Filiz Akın / Cana yakın', ' Filiz Akın / En Güzel Kadın', ' Filiz Akın / Bize yakın' tekerlemeleri oluşturulur. Bu tekerlemeler kitleler tarafından 'benimseniş'in en güzel kanıtıdır aslında.

1969 Mayıs'ın son günlerinde gazetelerde yer alan;

"Filiz Akın, uzun süredir tedavi gördüğü Londra'da dün sabah saatlerinde hayatını kaybetti," haberi sonrasında yaşanan acıyı, şaşkınlığı şimdi nasıl hatırlamam? Bir anda şok tesiri yaratan bu asparagas haber, hiç kuşkusuz, yüzlerce insanı üzüntüye boğarken gönüllerin ölümsüz kraliçesini 'halkın sınırsız sevgi' halesiyle bir kez daha taçlandırmış olacaktı.

Dönemine vurduğu damga, 'Bu filmde Filiz Akın da oy-

nuyor mu' sorusuyla neredeyse tescillenirken; Ses, Hayat, Artist, Pazar Mecmuaları'na kapak oluyor, röportajları arka arkaya sıralanıyordu.

Hiç kuşkusuz, Tanzimat'la birlikte başlayan, başlatılan batılılaşma hareketinin önemli bir örneğiydi Filiz Akın. Toplumun özlem duyduğu bir eksikliği tamamlıyordu. Bir yanda hayran sayısı genişlerken, kitlelerle kurduğu mesafeli ve saygıya dayalı ilişkisi de pekişmekteydi.

Türkan Şoray, Fatma Girik, Hülya Koçyiğit gibi çok kısa bir sürede ülkeye mâl olmuş bir yıldız, popüler ikon konumuna erişmişti.

Özellikle modernite ve batıya açık toplumsal kesimlerden hayranları vardı. Hayatı hiç bir zaman televoleşmemiş, özel yaşam ve kamusal varoluş arasındaki ince çizgiye özen göstermiş, basın da kendisinden hep övgüyle söz etmişti.

Seyircide bağımlılık yaratan, hayran kitlesi tarafından korunma altına alınmış bir yıldızdı.

'Filiz Akın adı ve ünü'ne duyulan saygıya güvenerek, asla şaşırtıcı çıkışları, polemik yaratacak beyanatları, pozları olmadı. Perdede tabuları zorlamadı. Tevazu sahibiydi. Her durumda saygın, elit kalmayı bildi.

Tüm medyatik kimliğine rağmen sağa sola veya diğer meslekdaşlarına laf atmadı. Kamera gördükleri her yerde konuşup, ahkâm kesen, birbirlerini çekiştiren, kışkırtıcı, görgüsüz 'medya maymunları'ndan biri olmadı. Ne gece hayatının sarhoş ıssızlıklarında, ne bir balkon ya da tekne güvertesinde üstsüz, tangalı yakalandı. Popüler kültür kalıpları içinde asla seviyesizliğe prim vermedi.

Katıldığı bir televizyon programında, "Belgin Doruk'u örnek almıştık kendimize," diyordu.

"Belgin Hanım'ın seyirci ile kurduğu saygın, sevgi dolu iletişimi örnek almıştık. Öpüşmedik, yatağa girmedik hiçbir şekilde. Tabii, ilk bir iki filmimizde cici kızların böyle şeyler

yapmamaları gerektiğini bilmiyorduk..."

Toplumdaki belirgin odak noktalarından biri olmasının yanında güncel hayatın önemli bir parçasında da yer almıştı. Örneğin, Kapalıçarşı'da bir kuyumcu dükkânında, izdiham nedeniyle kelimenin tam anlamıyla 'mahsur' kalmış, polis eşliğinde saatler sonra, zorlukla arabasına bindirilebilmişti.

'Kanlıca'daki yalısı, deniz motoru, kürkleri, giysileri, dedikodulardan uzak evliliği, oğlu, *Buick* marka otomobili, filmleri, seyahatleri, ayrıca Türkiye'nin Ajda Pekkan ve Gönül Yazar ile birlikte en iyi, en doğru giyinen kadını olması ve benzeri ayrıntılarla dikkatler sürekli olarak üzerine çekilirken, belki hiç ayırdında olmadan, yaşadığı dönemi de görselleştirip, belgeselleştirmekteydi.

Hayat Mecmuası(1971)'ndan o günlere dair bir not:

"HAYAT'ın en iyi giyinen kadın yıldızı bulmak amacıyla düzenlediği ankete İstanbul'un ünlü terzileri şu cevabı verdiler: Türk Sineması'nda %100 iyi giyinen yıldız yoktur. Yüz binlerce liralık o masal gardıropların hepsi aslında reklam gardırobudur. Ama ille de bir isim vermek gerekirse Filiz Akın diğerlerinden baskın çıkar.

İstanbul'un ünlü kadın terzileri Filiz Akın'ı *En İyi Giyinen Film Yıldızı* seçti. Faize-Sevim, Suat Aysan ve Mualla gibi artistleri giydiren isimlerin bulunduğu bu modaevi sahipleri, genellikle kadın yıldızlarımızın iyi giyinmediklerini söyleyerek, onlara ancak %50 üzerinden puan verdiler. Filiz Akın bu değerlendirmede puanların %40'ını topladı."

Burjuvazi (yeni kentli alt sınıftan ziyade, eski kentli orta sınıfa daha yakındı) ve Aristokrasi değerleriyle örtüşen imgesi hayran kitlesince olumlu karşılanırken, Filiz Akın hızla popülerleşmişti. Bu popülerleşme zaman içinde 'eskimeden klasikleşmeye, kalıcı olmaya' dönüşecekti.

1960 - 80'li yıllarda hayli yaygın olan fotoromanlarda hiç rol almadıysa da önce "Asvalt Rıza" (Saklambaç Gazetesi – 1971) ve ardından "Yumurcak'ın Tatlı Rüyaları" (Günaydın Gazetesi – 1972) da fotoroman gibi okurlara sunulur. Zaten her efsane gibi halkın ilgi odağı olmak, bu odakta tutunmak zorundadır. Film, fotoroman, röportajlar bu konumun olmazsa olmazlarıdır. Tıpkı Bella Color,

Stil, Görçek, Foto Sabah, Stüdyo Taç, Stüdyo Yaşar, Bella Sabahattin imzalı önceleri siyah beyaz, sonra bol renkli stüdyo- imaj- fotoğrafları gibi.

Tam bu noktada, vurgulamak istediğim bir gerçek de şu: Popüler Sinema Tarihimize geçen bir Filiz Akın olgusu vardır ve asıl önemli olan bu olgunun, kendi bütünlüğü içinde, sınırlarını, tesir alanlarını ve yorumunu en doğru biçimde yapabilmektir. İçinden çıkıp geldiği toplum, hitap ettiği toplumsal kesimlerden soyutlayamayacağımız bir olgudur bu.

Tatlı Su Kahramanları

"Çünkü o, ince, sarışın ve kırılgan kişiliğiyle halk kızlarını oynasa da pek inandırıcı olamayacak, daha çok zengin kızlarını, 'burjuva güllerini' temsil ederek..."

Atilla Dorsay

Yaklaşık 117 filmde rol alan Filiz Akın, hemen her filminde şarkıcıdır. Arada kanto söyler, dans eder. Cambazhane çadırında akrobasi yapar, yerden yedi metre yükseğe gerilen telde korkusuzca yürür; bir bakarız Trakya'nın bir köyünde 'tatlı dilli' köy öğretmenidir. Kültürüne yabancılaşmış, Avrupa tutkunu Leyla'nın içsel karmaşalarını, çelişkilerini "Memleketim" (1974) de en güzel biçimde yansıtır. "Veda" (1974) nın lunaparkta çekilen son sahnelerini hatırlayalım. Evladı kolları arasında ölen annenin acısı, çaresizliği vardır bakışlarında. "Veda"nın salt bu yakın plan sahneleri bile, başlıbaşına bir imzadır Türk Sinema Tarihi'nde. Bir Filiz Akın imzası!

Göksel Arsoy- Filiz Akın,

Sadri Alışık- Filiz Akın,

Kartal Tibet - Filiz Akın çifti bir süre sonra yerini Ediz Hun - Filiz Akın ikilisine bırakır afişlerde.

Perdede seyirciye hemen yansıyabilen Filiz Akın'ın özellikle Ediz Hun ile yarattığı unutulmaz ikili (1966 'da "Bar Kızı" ile başlayıp 1973'de "Soyguncular" ile noktalanan), zaman zaman bizi güldürse de hatıralarımızın derinliklerine

kadar inip hüzünlendiren, gözpınarlarımızı coşturan anlar yaratır.

İşte tam bu noktada, Bircan Usallı Silan'ın sorduğu "En çok kiminle oynamaktan mutlu oluyordun?" sorusuna Filiz Akın'ın verdiği yanıtı ilginçtir:

"Bu kişiye değil, konuya göre değişen bir şeydi. Elbette sette uyum çok önemli. Ama dediğim gibi, bir filmi bir senede çekemediğimiz için öyle huzurlu ortam arama şansımız yoktu. Kamera, motor, kamera, motor... Sonra eve git, ertesi gün yine set. Yani, Filiz Akın kiminle mutlu oluyor, kimden rolü en iyi alıyor, kiminle elektriği daha iyi diye bir araştırmam olmadı. Olamadı. Halk kiminle istiyorsa yapımcı bunu sağlıyordu sadece. Bazen ömür boyu hiçbir şeyi paylaşamayacağın kadar sana uzak olan biri, senin uğruna ölümü göze aldığın adam oluyordu..."

Yönetmen sinemasının henüz var olmadığı, star sisteminin hakimiyet kurduğu yıllardır. Kuralları, yasaları vardır starların. Kendilerini zaman zaman çelmelemesine karşın hep sahip çıkarlar bu yasalara. Çıkmak zorunda bırakılırlar. Korunması gelen koskoca bir imajları vardır çünkü. İmaj her şey demektir. Yıldız olmanın bir bedelidir belki de yığınların önünde kendin olamamak. Hep 'mış' gibi davranmak.

Komedi ve ağdalı melodramlarla dolu Filiz Akın filmografyası, genellikle kadın ağırlıklı filmlerden oluşmuştur. Kadın kahramanlar, sevgi temasının ele alındığı bu filmlerde adeta bir masal kahramanı olarak çıkarlar karşımıza. Ayağı yere değmeyen, gerçek hayatın çok dışında karakterlerdir hepsi de. Periodisation (dönemleştirme) yaparsak henüz hiçbiri feminizme hazır değildir o günlerde. Ezik, çaresiz, edilgendirler. Adları henüz yoktur.

Faize-Sevim, Butik Firdevs, Dior, Butik Elegance imzalı giysilerle süslenip, varsıllaştırılan; renk renk, biçim biçim peruk, üst üste takılan plastik kirpikler ve ağır, ağdalı mak-

yajla güzelleştirilen bütün o karakterler.

Çoğu salt 'iş olsun, ille şu günde bitsin' acelesiyle çekilen, ama her defasında korkunç bir özveri, sevgiyle kotarılan o filmler. "Paşa Kızı"nın dış sahneleri çevrilirken, bir ara hava o kadar soğumuştu ki, kostümler adeta buz tutmuştu. İçinde zorlukla hareket edebiliyorlardı. "Karlı Dağdaki Ateş" in setinde saatler boyu Uludağ'da karlar içinde kalmışlardı. "Cambazhane Gülü" filmi için günlerce akrobasi ve telde yürüme, "Karateci Kız" için karate dersleri almıştı... Ve daha neler, ne anılar.

Art arda hayatlarımıza giren, siyah-beyaz, sonrasında tamamen renkli o 'kordela'lar...

Sabahın köründe "Yedi buçuk Kabataş" sloganıyla başlayan film çalışmaları.

Reflektörler.

Işıkçılar.

Kameraman. Yönetmen. Suflör. Set işçileri.

Ferdinant'ın kırdığı bonolar.

Hep aynı film şirketinin (Erler Film) yıldız – oyuncusu olarak çektiği filmler, değişik yönetmenlerle çalışmasını ve farklı projelerde yer almasını sürekli engeller. Sanki odak noktasında oturduğu tüm filmlerde hep, tek tip roller üstlenmek zorunda bırakılmış gibidir. Yine de milyonların sevgilisi, gönüllerin sultanı, Türk Sineması'nın dört taçsız Kraliçesi'nden biri olmayı başarmıştır Filiz Akın.

Burak Göral'ın belirttiği gibi: "Bu tip filmlerde zaten konunun fazla bir önemi yoktu. Derinlemesine olmasa da kişiler, daha çok ön planda olurdu. Böyle olunca da birbirine benzeyen konular farklı oyuncularla tekrarlanır olmuş, Yeşilçam'da iki tür arasında sıkışıp kalmıştı. Doğal olarak Filiz Akın da, Yeşilçam'ın bir zamanlar mecburen dışına çıkamadığı bu iki türde film örnekleri vermiştir, hem komedilerde hem de melodramlarda oynayarak."

"Ama yine de bu tür filmlere kendi enerjisi ve doğallığından gelen bir üslupla; bilmiş, şımarık yaramaz ama sempatik kolejli kız tiplerinden, yankesiciliğe; serseri bir çingene kızından, asil ve de zengin hanımlara uzanan bir filmografiye sahip olmuş. Ama dikkat edilecek olursa onun köylü kızlarını oynadığı film sayısının biri ya da ikiyi geçmediği de görülür."

"Aslında onun sarışınlığı, estetikli burnu ve bir türlü saklayamadığı o hanımefendi görüntüsü, 1970'li yıllarda moda olmaya başlayan köy filmlerinde de oynamasına engel olmuş birazda."

Adalet Cimcoz, Jeyan M. Ayral, Tijen Par, Nevin Akkaya, Sema Aybars, Nedret Güvenç seslendirir Filiz Akın'ı. Belkıs Özener, Nilüfer, Semiramis Pekkan, Ajda Pekkan, Sevim Tanürek, Mediha Şen, Nurhan Damcıoğlu, İnci Çayırlı, Kamuran Akkor, Sevim Şengül'ün sesleri kullanılır şarkı sahnelerinde. Oynayan başka, konuşan başka, şarkı söyleyen başkadır. Öyle ki, "Oyun Bitti" filminde kantoları Nurhan Damcıoğlu, Türk Müziği şarkılarını Mediha Şen okur. Filmin başkahramanı Zeynep'in böylece film boyunca iki ayrı 'ses'i olur. Sahi, Jeyan M.Ayral'ı da sayarsak ses sayısı üçe çıkar.

"Cambazhane Gülü"nde de aynı durum yaşanır. Kantoları Nurhan Damcıoğlu, 'Bir Teselli Ver'i Kamuran Akkor okur, Fadime'yi ise yine Jeyan M.Ayral seslendirir.

Dedim ya, işletmecilerden gelen taleplerin, mutlak gişe hasılatının ölçüt kabul edildiği bir düzendir bu. Yakınmalar, yeni arayışlar hep bastırılır. Geçiştirilir.

Türk Sineması'nın vazgeçemediği bir âdeti vardır. Bir şarkı meşhur mu oldu, hemen o şarkının adıyla film çekmek. Filiz Akın'da bu kuraldan nasibini bolca almıştır: "Arkadaşımın Aşkı", "Oyun Bitti," "Benim de Kalbim Var", "Son Mektup", "Reyhan", "Akasyalar Açarken".

Her yıl çevrilen filmlerin hemen büyük bir kısmında başroldeki kadın oyuncu ille şarkıcı rolünü üstlenir. Film boyunca değişik giysiler ve peruklar kullanarak, günün en moda şarkılarını okur. Hatta bazen aynı şarkıda 8 - 9 değişik kostüm kullanıldığı bile olur. Şarkıcı kızın "happy end" ile biten dramı en bildik konudur Yeşilçam'da. Film genelde yoksul bir semtte başlar. Kız güzeldir, iyi yüreklidir, masumdur, mutlaka tertemiz bir aşkla yakışıklı bir delikanlıya (Ediz Hun, Kartal Tibet, Cüneyt Arkın, Engin Çağlar) tutulur. Ama araya giren kötü insanlar (Turgut Özatay, Önder Somer, Lale Belkıs, Suzan Avcı, Peri Han, Bilal İnci, Salih Güney, Kenan Pars, Kuzey Vargın), tesadüfler onları birbirlerinden zorla ayırır. Ortaya çıkan gazino patronu (ille de ve mecburen Ekrem Bora), gururu kırılan genç kızı, sahneye çıkartır. O artık bir assolistir.

Filiz Akın, 1972 yılında çektiği "Oyun Bitti" filminin hemen ardından *şarkıcı kadın* rollerine artık paydos dese de, bu direnmesi boşa çıkacak, yaklaşık üç ay sonra çekimine başlanan "Ayrılık" filminde şarkıcı kızların bildik hikâyelerini canlandırmaya devam edecektir.

İşte, Filiz Akın'ın Ses Mecmuası sayfalarında kalan o ünlü açıklaması:

"Baş kadın oyuncunun şarkıcı kimliğiyle beyazperdede gözüktüğü filmler önceleri hem bize, hem de seyirciye çok cazip geliyordu. Fakat yavaş yavaş bu tür filmler fazla derme çatma çevrilmeye başlandı. En kötü tarafı da aynı hafta içinde aynı şarkıların söylendiği, benzer konulardaki birkaç filmin birden vizyona girmesiydi. Bu tür filmlere pek tabii olarak, seyirci ilgisi yavaş yavaş azalmaya başladı. Bu da yılda defalarca şarkıcı olan bizler için tehlike çanlarının çalması demekti. Tehlike daha başlamadan tedbir almak bence en iyisi. 1972 başında aldığım kararla, Türk Sineması yeni bir çehre kazanıncaya kadar, şarkıcı rollerine çıkmamaya karar

verdim." 1962'de "Akasyalar Açarken" ile başlayan sinema kariyeri boyunca ("Babaların Babası"nı çektiği 1975 yılına kadar) Türk Sineması'nın en gözde, en önemli yıldızlarından biri olarak kalmıştır Filiz Akın.

Bir yıldız oyuncu olarak "Umutsuzlar" (1971) ile ulaştığı doruk bir uçtur onun için. "Utanç" (1972), "Acı Hayat" (1973), "Almanyalı Yârim" (1974), "Memleketim" (1974) bir başka uç. Fabrika işçisi Bahar, balerin Çiğdem, katı faşizme, ırkçılığa karşı sevgisini cesurca savunan Maria.

Burçak Evren'e göre: "70'li yılların ilk yarısı Filiz Akın nicelik olarak değilse de nitelik olarak öne çıktığı, kimi iddialı filmlerde oynayarak filmografisini zenginleştirdiği yıllar olur. 1971'de Muzaffer Aslan'ın, Esat Mahmut Karakurt'un aynı adlı yapıtından sinemaya aktarılan "Ankara Ekspresi"nde alışıldık tiplemesinin dışına çıkıp, farklı bir karakteri yansıtarak dikkatleri çeker. Akın, bu filmdeki tiplemesiyle, bir bakıma ünlü Marlene Dietrich'in biraz "Şangay Ekspresi", biraz da "Mavi Melek" ini anımsatan görünümüyle bu kez şımarık kızlıktan, soylu kadınlığa doğru bir geçiş yapar gibi olur. Ama ne var ki bu olağandışı tiplemesini sinemada bir kez daha yineleme olanağını bulamaz."

1971 yılında dönemin ünlü aktüalite dergisi Hayat'a verdiği röportajda, "Sinemada tipten tipe girmeyi, 1000 yüzlü kadın olmayı çok arzu ettiğini," belirtir. Ne yazık ki, önceki bölümlerde değindiğim gibi, birkaç istisna hariç hep aynı karakterlerin benzerlerini canlandırmak zorunda kalmış ya da bırakılmıştır.

Çiğdem ve Fırat

"Umutsuzlar boynu bükük... Umutsuzlar kalbi kırık..."

Agah Özgüç'e göre Filiz Akın bir tutku ve karasevda filmi olan "Umutsuzlar" filmiyle gerçek anlamda "ikonlaş"mıştır.

Şöyle devam ediyor Özgüç , "Türk Sineması'nın Kadınları" (2008) adlı kitabında: "Aliki Vuyuklaki halt etmiş, o bir Catherine Deneuvre'dür "Umutsuzlar" da. Belki de ondan çok daha sıcak bir Filiz Akın. Gani Turanlı'nın yakın plan görüntüleri ve de Yılmaz Güney'in Fransız sinemasına özgü, şiirsel bir anlatım biçimiyle 'en' öne çıkan filmi olacaktır Filiz Akın'ın. Üstelik Akın – Güney ikilisi akışkan bir çift olarak birbirleriyle öylesine uyum içindedirler ki. Ayrı dünyalarda yaşayan bir burjuva kız ile lümpen bir gangsterin beyin örtüşmesidir bu. *Sınıfsal ve imkânsız bir sevda öyküsünün* altında yatan saklı cinsellik, böyle beyinsel bir örtüşme sonucu gerçekleşir.

Her şey öylesine iyi hesaplanmıştır ki... "Umutsuzlar", hem Filiz Akın'ın muhafazakâr kadın seyircisiyle, hem de Yılmaz Güney'in erkek seyircisini buluşturmayı amaçlayan ilginç bir örnektir.

Yılmaz Güney bu konuda şu açıklamayı yapar:

"Başlangıçta Filiz Akın oynamak istemedi. Çünkü kocası (Türker İnanoğlu), bir Yılmaz Güney filminde karısının oynamasını istemiyordu. Zor ikna edebildik. Filmden amacım şu idi: Filiz Akın için sinemaya gelecek birtakım seyirciler, beni de ilk defa izleyeceklerdi. Filiz Akın'ın seyircisi olan belli bir kesimi ben çalmak istedim. Bunu da başardım galiba..."

"Umutsuzlar", Filiz Akın'ın tüm sinemaya hayatının kuşkusuz en önemli filmiydi.

"3. Adana Altın Koza Film Şenliği'nde 3. olan 'Umutsuzlar' değil bu hafta, bu sezonun en başarılı Türk filmidir. Mutlak görülmesi gereken bir Türk filmidir."

"Siz yerli film seyircileri, konu belki biraz ters gelecek size, ama 'Umutsuzlar'ı mutlaka görün."

"'Umutsuzlar'da insanı afakanlar boğmuyor. Çıktığı sahneden yarım saat inmeyen şarkıcı kadınlar yok. Filmde erkek kahraman sakatlanmıyor, gözleri kör, kulakları sağır olmuyor veya topal kalmıyor."

"Ağladıkça ağlatan sahneler, sevgililerin arasına giren, onları ayıran kötü kalpli, kötü ruhlu kadın, erkekler de yok bu filmde. Belki sinemayı, film mutlu sonla bitmediği için yüzünüzde tebessümle terk edemeyeceksiniz, ama siz yine de gidin, görün 'Umutsuzlar'ı."

"Ve siz, yerli film değil mi, 'ezan, göbek' diyen yabancı film seyircileri, siz de gidin, görün 'Umutsuzlar'ı. Batı sinemasını bol bol bulacaksınız bu filmde."

"Gani Turanlı'nın kamerasında yerli filmlerde özlediğiniz Avrupa Sineması görüntüleriyle dolu zevkli dakikalar geçirecek, Yılmaz Güney'in rejisiyle film başladığı anda sonunu kestiremeyeceksiniz."

"'Umutsuzlar' tenkit edilebilir. Hem de birçok şekilde. Ama yine de alışılmışın dışına çıktığı için rejisör, senarist,

oyuncu Yılmaz Güney'i tebrik ederiz. Biz, Batı sineması da yapabiliriz, diyen Gani Turanlı'yı, kendini 'yankesici kız' tipi rollerden kurtaran ve büyük bir aşamaya yapan Filiz Akın'ı ve böyle bir yapıma cesaretle giren, yapımcı İrfan Ünal'ı bütün kalbimizle kutlarız."

"Hepsine teşekkür ederiz bize Avrupa kokan bir Türk Filmi kazandırdıkları için. Alıştığımız sakızlardan birini bu hafta bize çiğnetmedikleri için..."

12 Aralık 1971 tarihli Ses Mecmuası, yaşayan bir hikâyeden yola çıkan "Umutsuzlar"ı böyle tanıtıyordu.

Burçak Evren yıllar sonra "Umutsuzlar" la ilgili şunları söyleyecekti: "Yeşilçam'ın 'yıldız'yapıp, ama bir başka yönünü cömertçe harcayıp, ıskaladığı Filiz Akın'ı, Güney, ıskalamaz, bir filmlik de olsa, onun nice filmlerde görülmeyen bir başka yanını ortaya koymasına olanak sağlar."

İşte gong son kez çaldı. Işıklar kararıyor... Film başlamak üzere.

Martılar ve deniz. Bir vapur düdüğü uzun uzun ötüyor.

Yeşim ve Çiğdem vapurun üst güvertesinde, boş buldukları bir masaya otururlar. Heyecanla gazeteleri açar Çiğdem, okumaktan çok telaşlı bir göz atıştır bu.

Yeşim: "Bir haber var mı?"

Çiğdem: "Yok. Her sabah, her akşam aynı sıkıntıyı, aynı heyecanı taşımaktan bıktım. Gazetelere bakarken kalbim duracak sanıyorum."

Yeşim: "Çekilir dert değil... İnanır mısın sana acıyorum. Bir sabah gazeteler istemediğin şeylerle dolu olacak, ölmüş resmini göreceksin, vurdular, öldü diye yazacaklar... Buna kendini alıştırmalısın."

"Umutsuzlar" ile ilgili olarak Atıf Yılmaz "Hayallerim, Aşkım ve Sinema"(1990) adlı kitabında şunları anlatır:

"Filiz ilk gün sete çağrılıyor. Makyaj, kuaför filan. Akşam oluyor, iş paydos ediliyor. Ertesi gün yine aynı hazırlık-

lar ve Filiz'e yine sıra gelmiyor. Üçüncü, dördüncü günlerde de. Beşinci günün akşamı Filiz gergin, yorgun, makyajı bozulmuş bir halde paydos saatini bekliyor. 'Sıranız geldi. Acele çekime' diyorlar. Filiz panik içinde, 'Nasıl olur', diye soruyor. 'Makyajım, saçım, giysilerim...' 'Yönetmen sizi böyle istiyor,' diyorlar. Filiz çaresiz, ağlamaklı bir halde sete doğru ilerliyor. Meğer Yılmaz Güney bütün bunları Filiz'in o klasik, gerçekle ilintisi olmayan Yeşilçam oyuncusu görüntüsünü bozmak için yapmış. Hemen belirteyim, Filiz bu filmde en iyi oyunlarından birini vermişti..."

Yılmaz Güney'in ifadesiyle, "Bir hüzün böceği dolaşıyor"du gözlerinde. Hayatında ters giden bir şeyler vardı sanki. Kırıktı... Mutsuzdu. Mavimsi külrengi bir sis inmişti kıyılara.

Çiğdem: "Alışmak, alışmak mümkün olsa..."

Dalgalar... Martı sesleri...

Şiirsel sinemanın bugün bile en güzel örneklerinden sayılan "Umutsuzlar", 1971 yılında Antalya Film Festivali'nde 'en iyi kadın oyuncu' ödülünü kazandığı "Ankara Ekspresi" (1970) filminden hemen sonra gelir. "Ankara Ekspresi", "Emine" (1972) "Umutsuzlar", "Utanç" (1972) dörtlemesini "Acı Hayat" (1973) izleyecektir.

Yeşilçam'ın klasik kalıplarına rağmen, "Acı Hayat" filminde yaşar kıldığı Ebru rolü ve finaldeki unutulmaz intihar sahnesi, Ayfer Feray ile karşılıklı sahnelerindeki başarısıyla oyun gücünü bir kez daha kanıtlar. Bu beş film adeta bir meydan okumadır. Tüm o sıradan filmlerde adeta yoksanan yeteneğinin, 'fiziksel güzelliğin' ötesine taştığı bu beş film...

Yılmaz Güney kentli sınıfa film yapmak, kent insanıyla kucaklaşmak arzusuyla çektiği "Umutsuzlar" da büyük başarı elde ederken, Filiz Akın sinema kariyerinin en önemli filminde rol alıyor ve dünya standartlarında bir oyunculuk sergileyerek, unutulmaz bir kompozisyona imza atıyordu.

Ses Mecmuası'nın, '1971 yılının en iyi kadın oyuncusu kimdir 'sorusunu yönelttiği, aralarında Türkan Şoray, Haldun Dormen, Hülya Koçyiğit, Nisa Serezli, Fatma Girik, Mücap Ofluoğlu, Emel Sayın, Sevda Ferdağ'nın da bulunduğu ünlülere göre, "Umutsuzlar" daki rolüyle Filiz Akın açık arayla 'birinci' oluyordu.

Çiğdem: "Sahneye çıkar çıkmaz gözlerim onu arardı. Sonra bir gün gül gelmedi, o da gelmedi. Ertesi gün ve daha ertesi gün yine yoktu o. Sonraki gün güller geldi ama o gelmedi. Ona öylesine alışmıştım ki, dayanamadım soruşturdum. Aylarca gelip giden sessiz ve sıcak bakışlı adamım kimdi... İki gün sonra öğrendim. Hastahanedeymiş, sırtından üç kurşunla vurmuşlar. Kimliğini öğrenince şaşırdım. Meğer bizim sessiz ve sıcak bakışlı adamımız İstanbul'un garı meşru bütün işlerini çeviren büyük Fırat'mış. Hastahaneye ziyaretine gittim, sevinçten gözleri doldu... Günler sonra, uslu bir çocuk çekingenliğiyle oyuna geldi... Kendisini aradığım için çok mutlu olmuş, teşekkür etti... Ben, onun hayatında devamlı kanayan kırmızı bir gülmüşüm. Konuşurken utanıyor, yüzü kızarıyordu... Hiç güldüğünü görmedim. Sanki yüzünde geçmişin bütün kederini taşıyordu. Günler geçtikçe onsuz edememeye başladım. O benim için vazgeçilmez, uzağında yaşanılmaz bir hale geliyordu. Bir gün beni anasına götürdü. Anası çok sevdi beni... Boynuma sarılıp ağladı... 'Yavrum, bu deli herife sahip çık, onu kurtarırsan sen kurtarırsın,' dedi... Her an ölümün eşiğinde bir adamdı... Belinde silahı, her an vuruşmaya hazır, ölüme hazır yaşıyordu... Yaşadığı hayat onu her an benden alıp götürebilirdi. Onu kurtarmak, onu yaşatmak zorundaydım. Benim hüzünlü ve kederli sevgilim ölmemeliydi. Su testisi suyolunda kırılmamalıydı. Kollarının sıcaklığında bir ömrü beraber bitirmeliydik. Kırları, tahta masalı kahveleri severdi... Ömrü hapislerde geçmiş... İnsanların hep kötü yanları-

nı görmüş... Bazen ona çocuk masalları anlatırdım. Gözlerini benden ayırmaz, sessiz, uslu saatlerce dinlerdi. Bir gün bana, 'Senin masallarındaki iyi insanlar nereye gitti,' dedi. 'Hâlâ yaşarlar,' dedim... 'Ben hiç görmedim,' dedi. Hiç bitmeyecek sandığımız mutlu günlerin ardından acılı günler geldi. Yokluğuna alışmak zordu. Bu acıya dayanmak, onu unutmak zorundaydım. Aylar türlü sıkıntılarla geçti. Onsuzluğa tam alışırken yeniden dönmesi bütün hayatımı altüst etti... Şimdi ne yapacağımı bilmiyorum..."

Yeşim: "Ben seni tanıyorum Çiğdem. Sen bu adamla mutlu olamazsın. Sonra anlamıyorum, bu adamda ne buldun sen? Gecesi gündüzü belli olmayan, ne zaman öldürüleceği belli olmayan uygunsuz bir adamla sonunun nereye varacağını düşünebiliyor musun?" ('Umutsuzlar': Y.Güney. Güney Yay., 1975)

3. Adana Altın Koza Film Festivali'nde "en iyi kadın oyuncu" ödülünü bir oy farkıyla Fatma Girik'e kaptıran Filiz Akın "Umutsuzlar"ın ardından; "Utanç" (1972), "Tatlı Dillim" (1972), "Ağlıyorum" (1973), "Ayrılık" (1972), "Soyguncular" (1973), "Karateci Kız" (1973) ve özellikle "Almanyalı Yârim" (1974)de de başarısını tekrarlayacaktır. O günlerde basın zaman zaman Türkan Şoray'ın tahtına en yakın rakiplerden biri olarak Filiz Akın'ı gösterecek ve Akın'ın sinemadaki zorlu mücadelesine geniş çapta yer verecektir.

Nejat Saydam'ın Kerime Nadir romanından uyarladığı "Zambaklar Açarken" in olağanüstü romantizmiyle bırleşen Filiz Akın'ın oyun gücü ve eşsiz güzelliği bir başka 'unutulmaz'a daha imza atacaktır.

1973-74 sezonunun asıl süprizi, hareketli sahnelerle dolu "Karateci Kız" filmi olur.

Türker İnanoğlu "Bay Sinema" (2004) adlı kitabında "Karateci Kız"dan şöyle bahsediyor: "(...) Sinema dünyasını karate filmleri modası sarmıştı. Ben de bu modaya uyarak

"Karateci Kız" filmini çektim. Filmin çok çekici reklam materyalleri ile sarışın, Avrupalı kızın (Filiz Akın) karateci olması birçok film alımcısının dikkatini çekti ve film on dört ülkeye birden satıldı."

"Karateci Kız" ın ardından, bir defa daha kamera arkasına geçen Türker İnanoğlu polisiye-melodram türü olan "Soyguncular" da Filiz Akın'ı son kez yönetir. Çetin Gürtop'un görüntüleyip, Fuat Özlüer'in senaryosunu kaleme aldığı filmde Filiz Akın, Selma-Belma karakterleriyle çok başarılı bir performans sergiler.

Filiz Akın kendi yazdığı "Nefret" adlı kısa öyküden yola çıkarak, başrolünü de oynayacağı bir filmle yönetmenliğe adım atmayı düşünür. Hatta filmin müzikleri Barış Manço tarafından hazırlanacaktır. Ön çalışmalara derhal başlanır. Ancak proje şekillendikçe kararsızlığa kapılır Filiz Akın. Belki de şöhretini yok yere tehlikeye atmaktan çekinir. Yönetmenlik olayı rafa kaldırılır.

1974 yılında Orhan Aksoy yönetiminde Erdoğan Tünaş, Fuat Özlüer'in senaryosunu yazdığı, Çetin Gürtop'un görüntülediği ve Filiz Akın filmografyasının en önemli filmlerinden biri sayılan "Almanyalı Yârim" de Akın, Kadir İnanır ile başrolleri paylaşır, Maria / Meral rolüyle olumlu eleştiriler alır. Bir bölümü Münih'de çekilen "Almanyalı Yârim", Almanca dublajla Almanya' da da gösterime girer.

Aynı yıl Yücel Çakmaklı'nın yönettiği "Memleketim" de Filiz Akın - Tarık Akan çifti "Emine" ve "Tatlı Dillim" in hemen ardından yine büyük başarı elde ederler. Atilla Dorsay "100. Yılın 100 Filmi" (2014) adlı eserinde İslami sinemanın laik kitlelerle birleştiği bir film olarak tanımlar "Memleketim"i. Aristokrat bir ailenin, milli değerlerine yabancılaşmış kızı Leyla kimliğinde Filiz Akın, belleklerde yer edecek bir kompozisyon çizer. Sezonun hasılat rekoru kıran filmlerinden "Veda" da ise, İlker İnanoğlu ve Filiz Akın izleyicileri

adeta gözyaşına boğar.

Burçak Evren, "Filiz Akın" (2009) adlı çalışmasında şöyle der:

"Memleketim (Yılmaz Güney'in Umutsuzlar filmiyle birlikte) Filiz Akın'ın sinemadaki aykırı konumuna karşın yıldızlığa yükselten kimliğinin, karakterinin ya da kitleler tarafından algılanıp tanımlanmak istenen konumunun ve kimilerine göre, kolejli, sarışın ve de yabancı esintiler taşımasının –en iyi, en doğru, amacına yönelik olarak kullanılmasının en özgün örneklerinden biri olur. Filiz Akın'ın yıldızlığa ulaşan yoldaki tüm doğru ya da yanlış kimliklerinin damıtılmış bir özeti gibidir Memleketim (ve de Umutsuzlar) filmi. (...) Filiz Akın bu filmde, kendisinin defalarca oynadığı zengin, şımarık kız tiplemesini yinelemez, aksine yenileyerek bir karakter boyutuna taşır. Bu da Filiz Akın'ın "Utanç", "Umutsuzlar", "Ankara Ekspresi" filmlerinden sonra eriştiği ve yerinde kullandığı oyunculuğu ile kimliğinin hiç kuşku yok ki doruklarını oluşur."

Gerçek Bir Grande Dame

"Sinema sanatçısının belki örnek olma gibi bir zorunluluğu yok, ama biz böyle olmayı seçtik..."

Filiz Akın; acıyı, hüznü en güzel, en soylu biçimde yaşar kılar perdede. O aynı zamanda gerçek bir 'grande dame'dır. Uçuşan sarı, uzun saçlar... Ve dudaktaki o kırık dökük gülümseyiş. "Utanç"ta Bülent Kayabaş'a söylediği: "Güzelsen, boşta verirsen işin kolay. Güzelim... Boş da veriyorum," cümlesinde yüzüne düşen solgun ışık ve gözlerinde çoğalan yaşlar. Galata Kulesi'nde bir gecenin son, bir sabahın ilk dakikalarında kendisine çekilen sustalıya doğru atılması.

Sütlüce fabrikalarının yoksul işçi kızı, dansöz Bahar'ın tüm yaşamı...

Ayşe Şasa'nın senaryosunu yazdığı "Utanç" filminde Haliç'in gecekondu semtlerinden birinde yaşayan, Bahar 'persona'sında makyajı hemen yok denecek kadar hafifletilmiş, kalıplarından sıyrılmış, yalın, abartısız ve gerçekçi bir kompozisyon çizer Filiz Akın.

"Kader", "Ankara Ekspresi", "Umutsuzlar" filmlerinde olduğu gibi oyunculuğu, yıldızlığını bir kez daha aşar. O anın duygusunu tüm çıplaklığıyla yaşar ve yaşatır perdede. Bir diğer ifadeyle, geleneksel imajına yönelik bir başkaldırı

niteliği taşır Bahar kimliği.

Yıllardır alışık olduğu oyunculuğu tekrarladığı, azıcık değiştirilmiş eski versiyonların, bildik bayat konuların birer kopyası niteliğindeki, popülist filmlerden intikamını alır "Utanç" la.

Kaçırılıp, tecavüze uğrayan Bahar'ın utanç duygusuyla ortadan kayboluşu. Sazdan, pavyonlara sıçrayışı... Yaşadığı acıların anlatıldığı bir dramdır "Utanç".

"Öldür, öldür beni... Kurtar beni, yaşamaktan..."

Atıf Yılmaz'ın, Türkiye'yi 1972 Venedik Film Festivali'nde temsil eden "Utanç" filmi, temelinde yatan klasik melodram formatına rağmen, cinsel ahlak sorunsalını gündeme getirmesiyle de ön plana çıkan titiz bir çalışmadır.

Filiz Akın, oyuncu kimliğiyle, dönemin ticari koşul ve beğenilerine teslim olmayarak, meslek hayatında yeni bir çıkış yapar. Birbirine benzer senaryolar ve seyircinin koşulsuz, içten desteğiyle sürekli varolmuş, başrol oynamış Filiz Akın "Utanç" ile kariyerinde farklı bir sayfa açmış olur. Oyunculukla, gerçek anlamda bir kez daha yüz yüze gelişin sayfasıdır bu.

Burçak Evren'e göre: "Akın'ın filmografyasında önemli bir yer tutan "Utanç", Akın'ın alışılmış, bildik ve kimi şablonsu tiplemesinden alıp, belki de sinema serüveninde çok az elde edebildiği bir karakter zenginliği içine oturtur."

Düşük omuzlarıyla ağır aksak uzaklaşır Bahar. Bir yer, ıssız, görülüp ayıplanmayacağı bir yer... Herkeslerden uzak bir yer... Orada kana kana ağlayacak, ağlayacaktır.

Dansöz Bahar'ın beyaz, sarı, su yeşili, gri, pembe tüllerden yapılmış giysisi bildik 'vedet oryantal' kostümlerine hiç mi hiç benzemez. Hayli kapalıdır. Olası iş kazalarına karşı star sisteminin getirdiği bir kısıtlamadır bu. Dekolteye, çıplaklığa yer yoktur.

"Utanç"ın final sahnelerinin çekileceği günün öncesinde

çok tedirgindir Filiz Akın. Heyecanlıdır. Gözüne bir türlü uyku girmez. Aklında hep o sahneler vardır. Senaryoyu bir daha okur. Bir daha. Bir daha.

Atıf Yılmaz'ın "Motor" komutuyla irkilir. Gün doğmak üzeredir. Galata Kulesi'nde çalışmaktadırlar. Hava serindir. Aynı sahne birkaç kez tekrarlanır. Kendini yeterince rolüne veremediğini düşünür Filiz Akın. (Oysa "Utanç"ın son sahnesinde olağanüstü başarılı, devleşen adeta meydan okuyan bir Filiz Akın vardır.) Aklına ilk deneme filminin çekildiği Şişli Camii'nin yanındaki stüdyo gelir. On yıl geçmiştir aradan. Sanki dün gibi. Koskoca on yıl. 1962 Mayıs'ından, 1972 yılının Eylül'üne 106 film. Onca başarı.

"Utanç" filminden söz etmişken, Filiz Akın'ın (13 Mayıs 2006 tarihli Sabah Gazetesi'ndeki köşesinde) Atıf Yılmaz ile ilgili yazdığı satırlara burada yer vermek istiyorum:

"Türk Sineması'nın en önemli yönetmenlerinden, entelektüellerinden birini kaybettik. Üretkenliğinden dolayı çok esere imza attı. Belki de onun kadar film yapmış iyi bir yönetmen yoktur dünyada... Köy, kasaba, kentte yaşam ve sorunlarını dile getirdi. En büyük özelliği hayata devamlı kendisiyle de alay eden bir mizah optiğinden bakıp çevresine muzipçe gülmesiydi. Yalnız sinemada değil hayatta da keyif almakta ustaydı. Sadece işinde, sette, çekimde istediği resmi ve oyunu alamayınca sertleşecek kadar ciddiydi. Onu esas farklı kılan kadınların yaşadığı sorunları ve kimliği üzerinde risk bile alacak filmler yapmasıydı. Pek çok ödül kazandı. Biz kadınlar, sinema gibi en çok izleyicisi olan bir sektörde anlatılmış olduğumuz için ona çok şey borçluyuz. En azından ben, "Utanç" gibi başyapıtlarından sayılabilecek bir filmde birlikte çalışmış olmaktan dolayı teşekkür borçluyum. Cenazesine ve Emek Sineması'ndaki törene gidemedim. O sabah çok kötü oldum. Ya ikiz kardeşim gibi arkadaşım Tuncay'ın cenazesinden sonra yasaklandığı için ya onu

da kanserden kaybetmekten ya da ölümle yüzleşmek sarstığı için yapamadım. Beni en çok etkileyen tam da kendi gibi gülen, veda eder gibi el sallayan resmiydi. Onu hep takdir ve sevgiyle anacağız."

"The Powerless Elit"(1979) adlı çalışmasında Francesco Alberoni; Mevcut yıldız sisteminin topluma birçok yıldız adayı sunduğunu ancak bunlardan çok azının toplum tarafından tam onay görüp, yüceltildiği gerçeğine değinir. İşte onlardan biri de Filiz Akın'dır.

Biz yine "Umutsuzlar"a dönelim:

Çiğdem gelmiştir. Gelin ve damat onu karşılar, buyur ederler.

Fırat henüz görmemiştir Çiğdem'i.

Bir ara başını kaldırır ve fark eder. Çiğdem, karşı masada Fırat'ın annesiyle kucaklaşmaktadır o an. Durur, bakar. Çiğdem in gözbebeklerine düşen hüzün büyümektedir. Hüzün karanlığın, umutsuzluğun kalbine doğru bir mermi hızıyla akmaktadır. Kendini sürgünlere yollamıştır Çiğdem, işlemediği suçların karşılığı olarak. Sırtına yüzlerce anlam yüklenmiş bir gülümseyiş kırılır dudaklarında. Çiğdem masaya oturur, bakışırlar.

Müzik devam eder.

Gelin ve damat aralarında fısıldaşırlar. Ayşe, ağabeysinin yanına giderek kulağına bir şeyler fısıldar, dansa kalkarlar. Çiğdem, Ayşe ile Fırat'ın dans edişini, ağlayarak seyreder. Damat da Çiğdem'i dansa kaldırır. Gelin ve damat birbirlerine işaret ederler. Fırat ve Çiğdem ortada müzikle büyülenmiş gibi durur birbirlerine bakarlar uzun uzun. Sonra Çiğdem Fırat'a yaklaşır, dans başlar. Birbirlerine hasretle sarılırlar. Sımsıkı. Anne ağlayarak oğlunu ve Çiğdem'i izlemektedir. Fırat'ın adamları durumdan tedirgin birbirlerine süzerler.

Çiğdem: "Seni çok özledim, çok..."

Fırat: "Ben de..."

Çiğdem: "O gece seni öldürdüler sandım, çok korktum..."

Daha öncede belirttiğim gibi, 1960 ve 70'li yıllarda Türk Sineması'nda kol gezen batılı bir aktris gibiydi Filiz Akın. Narin, son derece Avrupai.

Esmer, siyah saçlı, etine dolgun kadın oyuncuların hükümranlık sürdüğü sinemamızda sarışınlığı, zarafetiyle var olmuştu... Değişik, yepyeni bir yüz ve kimlikti o. Aynı zamanda bir simge ve yaşarken efsane olmuş bir yıldız oyuncu.

Her yıldız oyuncu gibi benzerleri, taklitleri, onun yolunda ilerleyenler oldu. Esen Püsküllü 1960'ların hemen ortasında, afişlerde yer alan sevimli bir genç kız tipiydi. Sema Özcan tıpkı Püsküllü gibi, sarışındı ve 1967-68 sezonunda Filiz Akın ile sıkı bir yarış halindeydi. Sinemaya 1972 yılında adım atan Hale Soygazi'nin, ilk dönemlerinde Filiz Akın'a olan benzerliği ("Bir Demet Menekşe" filmindeki melankolik, küskün yüz ifadesini hatırlıyorum şimdi) yadsınamazdı. Püsküllü, Özcan ve Soygazi'de sinemada kentli esas kız rollerini başarıyla canlandırmışlardı.

Gösterişli salonlarda damıtılmış duyarlılıkları, romantizmi yaşatan bir hayal kahramandı Filiz Akın.

Yangınlı bahçelerde unutulmuş beyaz bir eldiven. Uzakta keman sesleri... Yağmur. Hep yağmur.

Bazen şehir hatları vapurunda işportacı Kiraz... Bazen lüks bir müzikholün assolisti Suna.

"Ayrılık" filminin unutulmaz ölüm sahnesi... Yamaçtan aşağıya savrulan otomobilin infilak edişi. Boşlukta yankılanan çığlıklar.

1972 yılında Gazeteciler Yüksek Okulu öğrencilerince bir kez daha Sinemada Yılın Kadın Sanatçısı seçilir.

1974 yılında ise Gazeteciler Cemiyeti tarafından Yılın Ka-

dın Sanatçısı Ödülüne değer bulunur Filiz Akın. Daha sonraki yıllarda gelecek sayısız Sinema Yaşamboyu Onur, Emek Ödülleri, 2006 yılında Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi'nce verilen 'fahri doktor' ünvanı. Belki bunlardan da öte, bir toplumun son elli kusür yılına vurulan damga, unutulmamak, her zaman artan bir saygıyla anılmak. Özdeşleşilen, özdeşleşilmek istenen bir role-model kimliğine sahip olmak.

Ve çok sevilmek... Filiz Akın'ın hüzün, kırıklıkları perdede dile getirdiğini bu duygulara ruh üflediğini belirtmiştim, "Utanç" ve "Umutsuzlar" bu savımı doğrulayan en güzel örneklerdir. Tabii, "Geçmiş Bahar Mimozaları" da.

Gözbebeklerine çöken o kırıklık.

Evet, o hüzün bulaşığı kırıklık.

Filiz Akın 1975 yılında sinema defterini kapatırken İstanbul Bankası'nın televizyon reklamlarında rol alır. Lale Parkı'nda çiçekler arasında hazırlanan ilk filmi diğer dört film izler, hele beyaz pardesüsüyle Kilyos'un meşhur kayalıklarında çekilen son filmde yüzündeki dehşet ve korku ifadesi kolay unutulmayacaktır...

1977 yılının Ekim ve Kasım aylarında TRT'de Podyum Show adlı bir müzik ve eğlence programının sunuculuğunu üstlenir Filiz Akın. İlk "Podyum Show" 17 Ekim tarihinde yayınlanır. Nesrin Sipahi, Cüneyt Arkın, Erol Evgin, Nükhet Duru program konukları olurlar. Filiz Akın, Marilyn Monroe ve Rita Hayworth' kompozisyonları çizer play-back eşliğinde. Bir sonraki programın konuğu ise Bülent Ersoy'dur.

1970'li yıllarda "İşte Hayat", "Tele Pazar" ve pek çok programa katılır, filmleri defalarca beyaz ekranda gösterilir. Özellikle 1976 yılında 15 hafta boyunca her salı akşamı televizyonda oynatılan eski filmleri aracılığıyla hayranlarının evlerine ulaşır. Adeta bir Filiz Akın Toplu Filmleri gösterisidir bu. Anılar tazelenir.

1979 yılında yine televizyon için Haldun Dormen ile "Bir

Ayrılık" adlı bir skeçte rol alır.

TRT'nin Peyami Safa'nın ünlü romanı "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu"ndan hazırlayacağı dizi filmde Filiz Akın'ın başrolü oynayacağı söylentileri basında yer alsa da, proje çok geçmeden geri çekilir, tozlu raflarda yerini alır.

Arada film teklifleri gelir. Vıcık vıcık arabesk şarkıların, şarkıcıların dönemi başlamıştır. O filmlerde rol almayı kabul etmez.

1980 yılında Ses ve hemen ardından, Yasemin Bozkurt'la Hey Dergisi'nde yaptığı söyleşilerde şu açıklamaları yapar:

"Benim için sinema bitmiştir artık. Çünkü sinema seyircisi artık bizi yepyeni bir kimlik olarak kabul edemez. Bizim dönemimizde güzel resim vermek, güzel olmak önemliydi. Ama şimdi söz konusu değil bunlar. Artık sosyal içerikli filmler yapılıyor ve yeni arkadaşlarımız bu senaryolar içinde yönlendiriyorlar kendilerini. Ne kadar kabiliyetli olursak olalım, bugün için çekilen filmlerin oyuncusu değiliz. Kendi adıma, sinema beni bırakmadan, ben onu bıraktım. Pişman değilim."

"Batıda olduğu gibi bizde iki üç ünlü adın birlikte film çevirmesi olmuyor. Bence bunun başlıca nedeni de alışılmış kurallar. Kalıplaşmış kurallara uyan bir kuşak bunu kolay kolay yıkamaz."

Geçmiş Bahar Mimozaları

"Kaldırım taşları ıslak, tıpkı yüzüm gibi..."

1980'lerin sonunda, Okan Uysaler'in yönetiminde zengin bir oyuncu kadrosuyla çekilen "Geçmiş Bahar Mimozaları"nda başrolü Filiz Akın oynar.

"Geçmiş Bahar Mimozaları" yepyeni bir Filiz Akın'ı taşır ekrana. Çok daha güzelleşmiştir. Aşırı kerte gelişmiş sezgileriyle kuşkusuz en başarılı oyunlarından birini verir "Geçmiş Bahar Mimozaları"nda. Sinemayı bıraktıktan on dört yıl sonra yeniden kamera önündedir. Karşısında Rutkay Aziz, Güler Ökten, Müşfik Kenter, Nurseli İdiz, Can Kolukısa gibi önemli tiyatro sanatçıları vardır.

Duyguları kadar, anıların, geçmişe ait yaşanmışlıkların meydan savaşını veriyordu Hümeyra. Bohem çöküşler, yasak aşklar, yaşdönümü sarsıntılarıyla çevrelenmişti hayatı.

Gözleri yaşlarla doldu bir an. Ama akmadı yaşlar. Bakışları dalıp gitmişti. Martılara bakıyordu. Yağan yağmura... Ya da hiçbir şeye. Belki her şeye.

Derin bir iç geçirdi Hümeyra. Parmaklarını sıkıca kenetledi. Aristokrasi, değer verdiği duyarlılıklar çözülüyordu tek tek... Bu gidişe 'dur' diyemiyordu.

"Geçmiş Bahar Mimozaları"nda zaman zaman huysuz, aksi bir karakterdi Hümeyra. Uzlaşmazlık ve çelişkiler içinde. Bazen bir kış rüzgârı gibi esip savuran.

"Seyredenler hatırlayacaktır," diyor Burak Göral.

"Orada seyrettiğimiz Filiz Akın, önceki yıllarda seyrettiğimiz filmlerindeki gibi değildi. Şımarık ve yaramaz yönleri gitmiş asaleti ve soyluluğu daha da ön plana çıkmıştı ve hâlâ ne kadar da güzeldi."

Bu dizinin bir diğer özelliğiyse, Filiz Akın'ı hayranlarıyla yeniden buluşması, kendisine duyulan özlemi dindirmesiydi.

Aslında altı çizilmesi gereken bir gerçek daha vardı ortada: Kollektif bilinçaltına sızmış imgeler kolay unutulmuyordu.

Filiz Akın'da hiç unutulmamıştı. Sinemadan uzak kalsa; yeni yıldızlar, yıldızcıklar yaratılmış olsa da. Seyirciyle kurulan sevgi, saygı ağırlıklı ilişki hiç kesintisiz devam etmekteydi. O'nu sinema salonlarında hiç izlememiş olanlar bile Filiz Akın'a hayran olduklarını açıklamaktaydılar.

Bize hep yakın, hayatımızın içinde bir hayal kahramanı. Tüm güzellikleri yüklediğimiz bir iyilik perisi... Özetle Filiz Akın. Bir *grande dame*[1].

[1] Bütün bir eseri alıp yorumlayan ve bir tiyatro eserinin başrolünü oynayan kişi.

En Boş Rollerde Bile

"Hüzün kuşlarını kanıyla besliyordu perdede."

Bu bölüme Kerime Nadir'den bir anıyla başlamak istiyorum:

"(...) İstanbul'a döndüğümde "Zambaklar Açarken" filminin çekimi hâlâ devam ediyordu."

"Murat Bey, yine bir gün arabasını gönderip beni stüdyoya aldırttı. Bu kez besteci Teoman Alpay da oradaydı. Gerçekten benim için çok renkli bir gün oldu bu.

"Hele unutamayacağım öyle bir sahne geçti ki, onu da buraya iliştirmek istiyorum:"

"Bir ara çekime ara verilmiş, projektörler söndürülmüş, herkes bir yana dağılmıştı. Şurada burada yanan ampullerin alacasında, geniş setin bir köşesinde renkli dekorlar arasında *Acar Köseoğlu (Murat Beyin büyük oğlu)* ve Teoman Alpay'la bir süre sohbet ettik. Sonra ben yalnız kaldım."

"Elime tutuşturulan sıcak demli çayı ağır ağır yudumlarken, kısık çalan teypten birden oynak bir müzik yükseldi. Derken bir çingene kızı fırladı ortaya. Allı pullu giysiler içinde, üstüme üstüme gelerek oynamaya başladı. Uzun eteklerini ve elindeki püsküllü eşarbı bana doğru öylesine

savuruyordu ki, rüzgârı yüzümü alıyordu. Elimdeki çay devrilecek diye korktum:"

"Bu da nereden musallat oldu," diye söylenirken etraftan kahkahalar koptu ve kulağımın dibinde bir ses:

"Filiz Hanım sizi işletiyor Hanımefendi," dedi.

"Meğerse çingene sandığım oyuncu kız, kılık ve makyaj değiştirmiş olan Filiz Akın'mış! Gerçekten öylesine bambaşka ve tanınmaz bir haldeydi ki, beni kandırmayı başarmıştı."

"İzleyici hiç sınamadı Filiz Akın'ı. En boş rollerde bile çok sevdi onu. Tılsım, yetenek ve zamanlama, güzellik ve zarafetle birleşmişti çünkü."

"İşportacı Kiraz pembeli, eflatunlu bir akşamüzeri terk edecekti yalıyı. Eski hayatına dönecekti. Mecburdu."

"Önceleri doktor sandığı Ayhan Işık'ın bir mahalle berberi olduğunu anladığında, kendini yoksul manikürcü kız olarak tanıtan güzel kızı benimsedi seyirci. Yaramaz, bazen hırçın, hep çok alımlı, fotojenik ve sevimliydi o. "Aşktan da Üstün", "Beyaz Güller" in finalinde kanlar içinde can çekişirken bile çok güzel, bakımlıydı."

"Prenses olduğunu gizleyip kendini İstanbul sokaklarına atan (siyah saçlarını sarıya boyatıp) genç kız, gazeteci Kartal Tibet'e ne oyunlar oynayacaktı..."

"Fatoş Hemşire, yarım kalmış saadetinin vurgunuyla yenikti. Nereye baksa, nereye gitse hep hatıralar... Hep aynı özlem vardı. Var olmak anlamını yitirmiş gibiydi nicedir."

"'Çıtkırıldım' Filiz, edebiyat öğretmeni Cüneyt Arkın'dan *yediği tokadın öcünü elbette alacaktı... Aldı da.*"

"Elinde ziller sokaklarda göbek atarak hayatını kazanıyordu Fadime. Varsın servis kapısından olsun, bir gün mutlaka jet sosyeteye girecekti."

"Sekerek yürüyen genç kızın başak sarısı saçları mayıs güneşinde parıldıyordu. Dudakları buruk bir gülümseyişle kıvrıldı."

"Zambaklar açarken ölmek..." diye mırıldandı.

Başını hafifçe kaldırarak aynaya baktı Şermin. Elinde olmadan saçlarına bir çeki düzen verdi. Karşında hâlâ genç ve çok güzel bir kadın yüzü vardı. Ama gözleri... Altı islenmiş, hüzün ve özlem arasında kıyasıya mücadele veren bu gözler onun gözleri miydi? Yoksa aynaya yansıyan bir yabancı mıydı? Yaralı kalp acı ve hasret demekti.

Oya bir an Zeki Müren'e çevirdi bakışlarını. Söze dökülemeyen bir duyguydu içinde çoğalan. Galiba aşktan fazla. Aşktan da üstün...

Ediz Hun onu evin hizmetçisi sanmıştı. Oysa hem Gül hem Şeker'di o. Ailenin cici geliniydi.

Zeki Müren ile Sadri Alışık'a yapmadığını bırakmayan sert bir Hindistan Cevizi.

Sokaklarda çiçek satan, dilsiz Zeynep, gün gelecek azılı katillere sürekavı uygulayan karateci Zeynep oluverecekti. Bir kadın polis. Hayatında her şey dökülüp saçılmıştı bir kez.

Emine'nin yazgısında acılar vardı. Acıya çalan gülümseyişler... Çürümüş gözkapakları. Teni alkol vurgunuydu nicedir. Emine'nin payına çekip gitmek düşmüştü. O gazino vestiyerlerinde hayatını kazanan 'Fıstıkçı Emine, kıtıpyoz Emine'ydi.

Odadaki ışığın loşluğuna rağmen gözlerinin ağlamaktan şişmiş olduklarını ayrımsadım. Başı öne eğik, ara sıra derin soluklar alarak kırık kırık konuştu:

"Ben mi senin tutkundum, yoksa sen mi benim hayalim?"

Durakladı bir an, gözlerini gözlerime çevirdi. Birkaç saniye öyle kaldı. Gülümsemeye benzer bir şey belirdi yüzünde.

"Tanıyabildin mi Emine'yi, düşmüş müyüm yeterince?" diye mırıldandı ağzının içinde.

İki kardeş aynı kadını sevmişlerdi. Emine'yi...

"Emine"deki sarhoş sahneleri, Ekrem Bora tarafından zorla, sürüklenircesine çıkartıldığı gazino sahnesinde, spotlar yandığında yüzünde beliren o küskün, o çaresiz, o ezik ifade... Ve o şarkı: "Ben gamlı hazan... Sense bahar..."

Şükriye Atav'la Yeşilköy de Muammer Karaca'nın villasında çekilen yakın planlar... Tozlu aynaya döktüğü ispirto ile buğulanıveren görüntüsü... Hüzün. Hep hüzün!

Esat Mahmut Karakurt'un en önemli eserlerinden biri sayılan, "Ankara Ekspresi"nin Hilda'sı Filiz Akın ile ete kemiğe bürünür perdede.

Bu rolü canlandırmak için kulis yapmaktan çekinmez Filiz Akın. Öncelikle yapımcı ve yönetmen Muzaffer Arslan'ı ikna etmesi gerektiğini bilmektedir. Derin yırtmaçlı giysilere "Evet," der. Gizemli, soğuk, cazibeli kadın kimliğine bürünmeyi kabul eder.

"Dişiliği ile önemli devlet sırlarını öğrenen Alman casusu rolünü başarabilmek için Hollywood'un neredeyse tüm efsanevi yıldızlarının bakışlarını, yürüyüşlerini, günlerce inceledim. Ulaşılmaz kadın imajını perdede tam olarak verebilmek adına saatlerce ayna karşısında provalar yaptım..."

İlk çalışma gününde sıkıntı ve heyecandan dudağı uçuklar Filiz Akın'ın. Başarılı olamamaktan korkar. Riskli bir kompozisyondur Hilda rolü. Ve 1971 Antalya Film Festivali'nde "En İyi Kadın Oyuncu" ödülünü kazanır bu filmle. Köy filmlerinin öne çıktığı bir dönemde kentli kadın kimliğiyle çoktan hak ettiği ödülü almış olur...

Frolayn Hilda, birdenbire tabancasını çekip arabayı kullanan adama kaldırıp, mümkün olduğu kadar kuvvetli bir sesle, "Dur," diye bağırır.

Adam dinlemiyor. Aldırış bile etmiyor. Sanki kendisine hitap edilmemiş yahut kadının, kulaklarında çınlayan sesini duymamış gibi, otomobili eski hızıyla sürmeye devam edi-

yor. Fakat Hilda, emrine kulak asmadığını görünce, ikinci bir hamle yapmaktan da çekinmeyerek, tabancasının namlusunu, bir şimşek sür'atiyle adamın iki küreğinin arasına dayıyor.

"Arabayı derhal durdurmadığın takdir de, kurşunu belkemiğinin ortasına yersin!" diye bağırıyor.

O vakit otomobili kullanan adam, bütün kuvvetiyle frene basarak, arabayı dehşetli bir sarsıntı içinde, çivi gibi olduğu yerde mıhlayıveriyor... Sonra, elleri ile direksiyona dayanıp, yüzünü kıza çeviriyor, "Beni daima ölümle mi tehdit edecek, tabanca ile mi karşılayacaksın Hilda?" diyor.

Muzaffer Arslan tarafından ikinci kez sinemaya aktarılan "Ankara Ekspresi"nde kimler rol almaz ki: Ediz Hun, Leyla Sayar, Aliye Rona, Altan Günbay, Kayhan Yıldızoğlu ve hatta Kadir İnanır.

Filiz Akın'ın "Umutsuzlar" la ilgili bir anısı da, duvarları Çiğdem'in büyük fotoğraflarıyla dolu bir evin salonunda dolaştığı sahnelerdir. Çekim esnasında, bir köşede oturup kendisini dikkatle izleyen Tuncer Necmioğlu, Nihat Ziyalan, Memduh Ün, Hayati Hamzaoğlu'nun karşısında birden paniğe kapıldığını hisseder. Sahnenin bir an önce bitmesini geçirir içinden. Rolüne istediği gibi yoğunlaşamadığını düşünür. (İzleyenler hatırlayacaktır, bu sahnelerde yıkıp geçen, izleyicinin içine nüfuz eden olağanüstü başarılı bir oyun çıkarmıştır Filiz Akın.)

Fırat, merdivenin başına oturmuştur. Çiğdem ayaklarının dibine ilişir.

Çiğdem: "Fırat... Fırat... Artık anladım ki senden kaçmak boşmuş..."

Fırat'ın beline sarılır. Tabancasını hisseder. Çeker alır silahı, bakar bir süre.

Çiğdem: "Senin için dünyada her şeye razıyım. Yalnız silahından çok korkuyorum Fırat... Beni anla n'olursun, elim-

de değil. Seni tanıyıncaya kadar sahici silah görmedim hayatımda ben. Korkumu anlıyor musun? Silah nedir Fırat, nedir? İnsanları öldürmek için yapılmamış mı? Of Fırat, Fırat... Seninle dünyanın öbür ucuna bile giderim, seninle en yoksul hayatı yaşamaya razıyım. Ama yalnız seninle, silahınla beraber değil..."

Silahı iade eder usulca.

Fırat: "Bak Çiğdem, yıllarca ben bununla yaşadım. Şimdi ayrılmak zor gelir. Belki ilerde, ama yine de söz veremem."

Çiğdem: "Söz veremiyorsun değil mi, söz veremiyorsun..."

Çiğdem yukarı kata çıkar. Aynada daha önceki günlerde rujla yazdığı yazıyı karalar... Fırat gelir arkasından.

Fırat: "Gidiyor musun?"

Çiğdem: "Gidiyorum."

Fırat: "Peki Çiğdem, peki git."

Çiğdem: "Gitmem gerek Fırat... Bak buna, bak... Bu bir çocuk ceketi. Evlenseydik, çocuğumuz olsaydı o giyecekti... Ama bizim hiç çocuğumuz olmayacak, hiç... Çünkü çocuğumu yetim büyütmek istemiyorum. Sen babasız büyümüş adamsın Fırat, bu acıyı iyi bilirsin. Çocuğumuz da babasız mı büyüsün? İster misin?"

İkisinin de sinirleri gergindir.

Fırat: "Seni çok seviyorum Çiğdem. Sen haklısın. Lakin silahımı bana bağışla... Ben silahıma mecburum."

Çiğdem: "Niye mecbur olalım Fırat, niye? Hayatımıza silahını nasıl ortak edebiliriz? Beni anla Fırat, korkumu yenemiyorum. Silahın belinde oldukça başımıza hep kötü şeyler gelecek sanıyorum... Devamlı tedirginim, korkuyorum... Korkuyorum..."

Fırat Çiğdem'in aynı şeyleri yenilemesinden bunalmıştır. Pencereye yaklaşır. Dışarı bakar. Bahçede Tahtabacağın adamları, Tahtabacak ve kendi adamlarından bazılarını fark

eder. Hepsi silahlı beklemektedirler. Fırak karanlığa bakar... Arkasında hâlâ konuşan Çiğdem'i duymaz olur. Çiğdem'den koptuğunu hisseder bir an. İster ki öç alsın Çiğdem'den. Öyle bir öç ki, onu acıların en umarsızına savursun. Döner. Hiçbir şey olmamış gibi kararlı...

Fırat: "Çiğdem, silahımı bırakırsam seni çok sevdiğime inanacak mısın?"

Çiğdem: "Ciddi mi söylüyorsun?"

Çiğdem şaşırmıştır birden. Fırat silahını verir... Sarılırlar.

Fırat: "Seni çok seviyorum Çiğdem. Beni bekle, biraz sonra gelirim."

Çiğdem: "Niye..."

Fırat: "Bekle..."

Odadan çıkarken Çiğdem seslenir, yarı şaşkın, yarı sevinçli:

Çiğdem: "Fırat, gecikme n'olur..."

Fırat: "Gecikmeyeceğim..."

Boşlukta yankılanan silah sesleri...

İlk Sarışın İkonamız

1962 yılından bu yana, Türk Sinema Tarihi kadar toplumumuzda da en sadık kalınan hayallerden biridir Filiz Akın. Çiğ bir güzellik, hafiflik yoktur hatlarında. Masumiyeti ve güzel olan her şeyi simgeler. Düşlerin taammüden katledildiği, romantizmin tüketildiği bir dönemde bile, Filiz Akın tıpkı çağdaşları gibi hayata, estetiğe, duyarlılıklara tutulan bir aynadır aynı zamanda.

Ertuğrul Özkök, belki de Filiz Akın imgesini en doğru biçimde şöyle özetler:

"Modernitenin doğuşunu haber veren ilk sarışın ikonamız. Güzellik, iyilik ve zekâyı birleştiren sarışın Mona Lisa'mız."

Muhittin Sirer ise, "Güzel dendiğinde gözlerinin önünde onun silueti beliren herkes olarak..." diyerek son noktayı koyar aslında.

O yüzler... O kahramanlar

Dursune Şirin, Mürüvet Sim, Mualla...

Sürer, Necdet Tosun, Sami Hazinses, Cevat Kurtuluş, Kayhan Yıldızoğlu, Lale Belkıs, Metin Serezli, Ahmet Tarık

Tekçe, Atıf Kaptan, Nubar Terziyan, Hulusi Kentmen, Suzan Avcı, Mümtaz Ener, Mine Sun, Münir Özkul, Ulvi Uraz, Leyla Sayar, Fatma Karanfil, Yusuf Sezgin, Hülya Tuğlu, Deniz Erkanat, Moris, Gülbin Eray, Yılmaz Köksal, Hüseyin Baradan, Ayfer Feray, Salih Güney, Muammer Gözalan, Zuhal Aktan, Gülistan Güzey, Zeynep Tedü, Mualla Fırat, Önder Somer, Mahir Günşiray, Suna Pekuysal, Salih Tozan, Oya Peri, Feri Cansel, Atıf Kaptan, Bilal İnci, Erol Taş, Hayati Hamzaoğlu, Süha Doğan, Kuzey Vargın, Yeşim Yükselen, Şükriye Atav, Diclehan Baban, Kenan Pars, Sevda Ferdağ, Nihat Ziyalan, Bülent Kayabaş, Çolpan İlhan, Kahraman Kıral, Ülkü Ülker, Öztürk Serengil, Vahi Öz, Burçin Oraloğlu, Cahit Irgat, Kadir Savun, Efkan Efekan, Senih Orkan, Reha Yurdakul, Sadettin Erbil, Muadelet Tibet, Özden Çelik, Pervin Par, Tanju Okan, Avni Dilligil, Turgut Özatay, Semih Sergen, Erkan Yolaç, Ahmet Mekin, Feridun Çölgeçen, Hayri Caner, Suphi Kaner, Aliye Rona, Ajda Pekkan, Tamer Yiğit, Nevzat Okçugil, Selçuk Ural, Mine Mutlu, Semiramis Pekkan, Nezahat Tanyeri, Mahmure Handan, Nezihe Güler, Suna Keskin, Şener Şen, Kemal Sunal, Sevda Nur, Suphi Tekniker, Cemil Bıçakcı, Necip Tekçe, Efkan Efekan, Nedret Güvenç, Leman Akçatepe, Rukiye Göreç, Sedef Ecer, Bedia Muvahit, Altan Erbulak, Şaziye Moral, Turgut Boralı, Sevinç Pekin, Yadigar Ejder, Semiramis Pekkan, Nuri Altınok, Metin Akpınar, Zeki Alasya ,Ömercik'li tüm o filmler gibi. Göksel Arsoy, Yılmaz Güney, Neriman Köksal, Orhan Günşiray, Ediz Hun, Kartal Tibet, Cüneyt Arkın, Muhterem Nur, Sezer Sezin, Sadri Alışık, Fikret Hakan, Tanju Gürsu, Parla Şenol, Zeynep Değirmencioğlu, Türkan Şoray, İzzet Günay, Eşref Kolçak, Ekrem Bora, Ayhan Işık, Engin Çağlar, İlker İnanoğlu gibi yıldızlarla paylaşılan başroller...

Memduh Ün, Atıf Yılmaz, Osman F. Seden, Türker İnanoğlu, Aram Gülyüz, Ertem Göreç, Ertem Eğilmez, Nişan

Hançer, Yücel Hekimoğlu, Yücel Çakmaklı, Ülkü Erakalın, Orhan Elmas, Orhan Aksoy, Ümit Utku, Sırrı Gültekin, Halit Refiğ, Metin Erksan, Süreyya Duru, Yılmaz Güney, Guido Zurli, Natuk Baytan, Kemal Kan, Orhon Arıburnu, Muzaffer Arslan, Aydın Arakon, Safa Önal, Nuri Ergün, Zafer Davutoğlu, Mehmet Dinler, Nejat Saydam yönetiminde genelde en çok üç, dört haftada bitirilmesi gereken o filmler.

Fuat Özlüer, Sadık Şendil, Ahmet Üstel, Çetin Gürtop, Bülent Oran, Muzaffer Aslan, Osman F. Seden, Orhan Kemal, Halit Refiğ, Atilla Oğuz, İlhan Engin, Aydın Arakon, Kemal Tahir imzalı senaryolar.

Sette sürekli değiştirilen senaryolar. Son dakika eklenen, çıkartılan replikler...

Film lobileri, afişler, sinema fenerleri.

Her kesimden kadın seyirciyle dolup taşan sinema salonları... (Güncel yaşamda hemen hiçbir uzlaşma çizgisi bulamayan farklı kesimlerden gelen izleyici – hayran kitlesi Akın, Şoray, Koçyiğit, Girik kimliğinde ortak 'kabul duygusu'nu yaşıyorlardı. Bu dört ünlü kadının toplumsal belleğimizde yer etmelerinin bir nedeni de, kitleyle kurdukları bu benzersiz iletişim olmalıydı. Maya bir kez tutmuştu çünkü.)

Artist, Ses, Hayat, Hey, Pazar dergilerinin kapaklarında yer alan Filiz Akın fotoğrafları, her biri bir tablo güzelliğindeki dev posterler. (Söz konusu yazılı basında bir starın devamlı yer alması popülaritesinin korunması, sürekliliği açısından bir zorunluluk arz ediyordu.)

Naylon skandallara asla prim vermeyen bir star, saygının ön plana çıkartıldığı bir hayran kitlesi ve böylesine güçlü, adeta sihirli iletişime aracılık eden yazılı basın.

Popüler sinemanın, güzel fotoğraf vermenin önemli olduğu yıllar...

İşletmecilerin ve bölgelerin ısmarladığı konular üzerine çekilen filmler. Hangi bölgede hangi film daha çok iş yap-

mışsa o filmin benzerlerinin üretildiği bir sinema anlayışı içinde devleşen starlar, sitareler.

Şimdi nasıl hatırlamam, Ses Mecmuası'nın "Sevdiğiniz Yıldız Telefonda", "Sevdiğiniz Yıldız Evinizde" kampanyalarını. Mine Baykara, Yavuz Turgul, E.R. Olcayto söyleşilerini.

Topağacı, Ihlamur Yolu Sokak. Sakarya Apartmanı / İstanbul adresine çuvallarla taşınan mektup zarfları...

İmzalı fotoğraf, yardım talepleri... Hayran mektupları.

İzdihama dönüşen gala geceleri. (1970 Ocak ayında Şan Sineması'nda "Yumurcak" filminin galası geliyor gözümün önüne...)

Zengin oğlan - fakir kızlı, şarkıcılı, vereme yakalanan, kör olan kahramanların ayakta alkışlandığı filmler.

"My Fair Lady", "Jane Eyre", "Love Story", "The Sound Of The Music"'in en kötü uyarlamalarıyla dolup taşan sinema salonları...

Onca mantık ve teknik hataya, imkânsızlığa rağmen her daim sıcak, esprili filmlerdi onlar. Temiz duyguları anlatıyorlardı çünkü. Gerçekle, hülyalar arasında kozmik bir yolculuğa çıkartıyorlardı bizleri.

Seyirciye geçen, sevgi masalı niteliğindeki tüm o filmler.

Yakamoz ışıltıları, uçuşan otrişler, ipek ve şifonlar. Varsıl ve yoksul dünyaların karşı karşıya geldiği ve sevginin, iyiliğin her zaman kazandığı, ağır ağdalı melodramlar.

Kahkaha, hüzün ve gözyaşları arasında beliren en güzel siluet: Filiz Akın!

Yıldız Oyuncu ve Mit olarak Filiz Akın

1962-1975 yılları arasında rol aldığı filmlerde, yankesici, yazar, öğrenci, polis, balerin, manken, dansöz, işportacı, öğretmen gibi rollerle karşımıza çıkmıştı. Yıldız oyuncunun kimliğiyle özdeşleşen imgelerin yanı sıra Artist, Hey Dergileri, 2000'li yıllarda Sabah Gazetesi'ndeki köşe yazıları ve Haber Türk'te yer alan televizyon programları da entelektüel çizgisinin göstergesi olmuştu.

Rolünün önüne çıktığı filmleri, rolü öne çıkan bir dizi film izlemişti. Genelde hep aynı rolleri (kentli, salon kadını, şımarık zengin kız) yaşar kıldı beyaz perdede. Karizmatik yıldız oyuncunun yazgısıydı bu. Dünyanın hemen her yerinde geçerli bir kuraldı. Yaratılan imaj her şeydi.

*Son derece fotojenik bir yüze sahip olan Filiz Akın, seyir*cinin sevdiği, öykündüğü, özdeşleştiği rol-modellerden biriydi aynı zamanda. Yine de hep mesafeli, hep seçkindi.

Golden çikletlerinden çıkan renkli resimleri, sinema fenerleri, film lobileri, duvarları kaplayan afişler, yakın plan çekimler, Mine Baykara imzalı söyleşiler... Toplumdaki imgenin içerdiği anlamları sürekli besliyor, Filiz Akın ilgi odağı

olmaya devam ediyordu. Yaşanan tılsımlı bir ilişkiydi aslında. Sosyal psikologların, toplumbilimcilerin, iletişimbilimcilerinin ele alması gereken bir durumdu bu.

Dahası, toplumun bilinçaltına sızmış, toplumun bilinçaltını ortaya çıkaran bir hayal kahramandı Filiz Akın. Öyle bir kahraman ki, 1962-1975 yılları arasında rol aldığı filmlerle mythe haline gelmiş, zamanla abartılı melodram oyunculuğunu (İlk kez Kader ile) değiştirmiş, bir yıldız oyuncu.

Hayır, salt fiziksel imaj, fotoroman tadında filmler değildi bu toplumsal benimsenişin altında yatan. Seyirciye geçen sıcaklık, sempati, o dediğim büyülü tılsım (yıldız ışığı diyelim) da mevcuttu. Farklı sosyal tabakalardan gelen insanları bir filmiyle, bir fotoğrafıyla birleştiriyordu.

Vücut dilini, mimiklerini kattığı, gözleriyle oynadığı "Umutsuzlar", "Karlı Dağdaki Ateş"te, dorukta bir performans sergilemişti bu dört filmde de. Psikolojik açılımları, duygusal sarsıntıları, korku ve kaygı nöbetlerini ustalıkla perdeye yansıtmıştı.

Daha önce belirttiğim gibi, film içindeki oyunculuğunu kendi dışına taşıdığı, canlandırdığı karakteri öne sürdüğü ilk film Kader'di. Onu "Reyhan", "Ankara Ekspresi", "Utanç", "Acı Hayat", "Almanyalı Yârim", "Soyguncular", "Ayrılık" izleyecekti. Ancak hep bir sınır, kurallar, çizgiler vardı. Yerleşik, kabul edilmiş, içselleştirilmiş imaj her filme, fotoğrafa, söyleşiye taşınacaktı. Gün oldu perdedeki hayaliyle gerçek yaşam birbirine karıştırıldı. Aynı potada eritildi. İzleyici Filiz Akın'ı Selma, Ebru, Hümeyra, Nermin, Oya, Maria olarak algıladı. O masallardan süzülüp gelen bir hayal kahraman, bir peri kızıydı.

Kuşkusuz, "Gurbet Kuşları", "Utanç", "Memleketim", "Almanyalı Yârim" dışında toplumsal içerikli filmlerde rol almadı. Romantik, kentli genç kızdı. Ve hep öyle kaldı. Daha önce de belirttiğim gibi, yıldız sinemasının katı ve değiştiri-

lemez kuralları gereği, Filiz Akın imajına biçilen belli rollerle sınırlandı. Bu tiplerin dışına çıkması risk arz ediyordu. Erişilemeyecek denli uzaktaki mythe, hayallerle efsaneye çevrilirken; milyonlarca insanı etkilemeye devam ediyor, bir yaşam kültürünü, bir toplumsal duruşu, beğeniyi, şıklığı, nezahat dolu bir anlayışı simgeliyordu.

Sinemanın sektörden sayılmadığı yıllarda iş yapan, gişe rekorları kıran Filiz Akın filmleri, seyirciyi sinema salonlarına çekiyor, Filiz Akın setten sete koşuyordu.

Hatırlıyorum, Duygu Asena ile söyleşi yapıyorduk. Salkım saçak bir söyleşiydi bu. Konudan konuya atlıyorduk. Söz dönüp dolaşıp Filiz Akın'a gelmişti. Daha doğrusu, KADINCA kapaklarından birinde Filiz Akın fotoğrafına gözüm takılmıştı. Beyaz bir giysi içinde, taptaze gülümseyen Stüdyo CE imzalı bir fotoğraftı bu.

"Keşke sinemaya bu kadar erken veda etmeseydi. Elini çabuk çekti... Şu an bile, büyük kent kadınını onun kadar iyi oynayacak kimse göremiyorum. Ajda gibi, Filiz'de bir ekoldür bana göre..." demişti Asena.

Bal sarısı, lal ışıklar, erguvan sağanakları arasında Yüzbaşı Seyfi Hilda'ya döndü:

Seyfi: "Kimsiniz siz?"

Hilda: "Mata Hari! Gündüzleri doktor geceleri şarkıcı. Üstelik Alman. Romanlardaki casuslar gibi... Hâlâ şüphelenmediniz mi benden? Yakalatmayacak mısınız beni?"

Seyfi: "Buna dans ederken karar vereceğim. Dünyanın en tehlikeli, en tatlı ve en güzel kadınının şerefine."

Ve On Dakika Ara

Fabrikalar Fabrikatörü

O, bazen sevgi dolu bir dedeydi. Çoğunlukla büyük fabrikatör Hulusi Beyefendi. 1950'lerden itibaren sanayileşmeye, paralel hızlı şehirleşme ve Demokrat Parti sürecinde taşradan kopup İstanbul'a yerleşen Hulusi Efendi'nin burjuvaziye teslim olmuş, en güzel hali, bazen de soylu bir Osmanlı Paşa'sıydı. Arada bir mahallenin tatlı sert başkomseri olarak çıkardı karşımıza. Kızdı mı tarumar ederdi alimallah. Şakası olmazdı hiç. Bazen makam şoförü, bazen hâkim rollerini üstlense de asıl mesleği *fabrikalar fabrikatörlüğü*ydü.

Adam gibi adamdı. Dev gibiydi. Oynaması değil, kitleleri perdede cezbetmesi bekleniyordu ondan. Ama sadece cezbetmedi, oynadı da. Bir karakter oyuncusu olarak doruklarda dolaştı hep. Zaten, Attila İlhan'ın sözünü ettiği, "Güneşten ışık yontan adam," lardandı. Ruhumuza sahip olmuştu bir kez. Sevgiyle bakardı. Hele kendini tutamayıp ağladığında.

Şaziye Moral, Adile Naşit, Şükriye Atav, Gülistan Güzey, Leman Akçatepe, Nedret Güvenç, Yıldız Kenter, Mürüvet

Sim, Bedia Muvahhit'in eşi olurdu genelde. Yumurcak İlker'in posbıyıklı dedesi; Filiz Akın, Belgin Doruk, Hülya Koçyiğit, Müjde Ar'ın babası; Emel Sayın, Hale Soygazi, Türkan Şoray'ın kayınpederi; Gülşen Bubikoğlu'nun, "kaptan kumandan amca"sıydı. Oğulları Kartal Tibet, Ediz Hun, Engin Çağlar, Halit Akçatepe, Kemal Sunal, hele hele Tarık Akan'dan az çekmemişti yani.

Bir defasında, üzerine titrediği evladını pavyon şarkıcısı Feri'den kurtarmak adına işportacı Filiz'i bitişik yalıya prenses ünvanıyla yerleştirip, oyunun düğmesine basmıştı. İyi de işler ters gitmiş, gözü Feri'yi görmez olan Kartal, işportacı Filiz'e gönlünü kaptırmıştı. Hacı Hulusi Bey, şimdi hangi duvarlara vursun başını, nerelere gitsin, kaç çuval pirincin taşını ayıklasın?

Bastonu. Fötr şapkası. Beyaz kolalı gömleği. Papyon kravatı, renk renk fularları. İpek *rob de chamber*'ı. Geriye taralı bol biryantili saçları.

Necdet Tosun, Suzan Avcı, Hüseyin Baradan, Vahi Öz, Kayhan Yıldızoğlu, Sami Hazinses, Atıf Kaptan, Cevat Kurtuluş, Nezihe Güler, Nubar Terziyan, Mualla Sürer'li (onlar bir masaldı ayrı ayrı...) sahnelerde bazen başında beyaz el örmesi takke, çizgili pijaması, bazen yönetim kurulu başkanlığını üstlendiği fabrikalar zincirinin genel toplantısında esip gürleyen, dediğim dedik bir patron oluverirdi.

Riyadan, ihanetten nefret ederdi en çok. Zengindi, çok zengindi. Ama görgüsüz değildi. Özal dönemine özgü görgüsüzlükler, ihale yolsuzlukları, vergi kaçakçılığı yoktu defterinde. Gözü toktu. İktidarın kölesi değildi. İflas bile etse asla yolsuzluklara karışmazdı. Haysiyet sahibiydi. Yalıları, köşkleri, ille beyaz *Buick*, siyah *Cadillac* marka otomobilleri, fabrikaları, uşakları, hizmetçileri ve Amerikan Koleji'nde okuyan Filiz adlı güzeller güzeli, biraz şımarık bir kızı vardı. Eski kulağı kesiklerden olsa da, mazisinde bir Adana pav-

yonunda tanıştığı Şıngırdak Melahat vardı ki, ondan ödü kopardı.

Nasıl derler, yufka yürekliydi. Yoksulun, çaresizin, özellikle de çocukların yanındaydı.

Hırsız Kız, Delisin, Gülizar, Veda, Efkârlı Sosyetede, Çıtkırıldım, Hıçkırık, Çam Sakızı, Cilveli Kız, Oyun Bitti, Ağlıyorum, Ateş Parçası, Güllü, Ağaçlar Ayakta Ölür, İşportacı Kız, Yumurcak, Alev Alev. Kaç filmde rol aldı, bilmiyorum. Üç yüz, dört yüz, belki beş yüz.

Parkta Bir Sonbahar Günüydü adlı televizyon dizisinde yaşar kıldığı Şadi Bey kompozisyonunu, sanat hayatında bir başka doruktu hiç kuşkusuz.

Onu ilk ve son kez Adile Naşit'in cenaze töreninde görmüştüm. Ne kadar iriydi. Kocamandı. Heybetliydi. Zorlukla yürüyor gibiydi. Bir ara bir iskemle bulup oturttular camii avlusunda. Mendiliyle gözlerini kuruluyordu.

Derler ki, evinden çıkmış bir gün. Elinde giysileri minibüs ya da dolmuş beklemekte. Bir taksi şoförü hızla fren yapıp durmuş. Camı açıp, "Yuh ulan," demiş. "O kadar zenginsin, o paraları, fabrikaları mezara mı götüreceksin? Bir taksi bile tutmuyorsun. Utan pintiliğinden!"

İşte kollektif bilinçaltına sızmış, toplumun algı düzeyine yerleşmiş imge kahramanlar bu tür bedeller de öderlerdi zaman zaman. Önder Somer, hep kötü adamdı. Lale Belkıs hain üvey anne. Hulusi Kentmen, Vehpi Koç, Billy Gates'den dahi daha zengin bir işadamı. Oysa madalyonun öteki yüzünde senetler, bonolar ve tefeci Ferdinant vardı. Yeşilçam'ın star ve sitareleri, işletmeciler, yapımcılar ve onların baba yasaları vardı.

Tarih hızla 1993 yılının 20 Aralık gününe yaklaşıyordu.

Hastaydı. Kırgındı. Yalnızlıktan, vefasızlıktan yakınıyordu. İşte o günlerde Bircan Usallı – Silan, Hülya Koçyiğit ve Tarık Akan'ı alıp ziyaretine götürmüştü. Kimbilir nasıl mut-

lu olmuştu... Nasıl sevinmişti, onları karşısında görünce.

Bircan Usallı - Silan şöyle anlatıyor:

"Gazetecilik yaparken bir gün birden aklıma düşmüştü Hulusi Kentmen. Arayıp sorup bulmuştum izini. Evi evime çok yakındı. Ama yüreklerimiz sırt sırtaydı. Eşi Pamuk Hanımla tanıştım. Kısacık zaman içinde defalarca elele tutuştuk, defalarca sevgiyle karşıladı beni, yüzünde "gitme" ifadesiyle 'Güle güle,' dedi."

"Güzel insandı, iyiydi. 'Sen mi geldin,' diye azarlar gibi başlardı çoğu kez konuşmasına, sonra yumuşacık bir tonla, 'Özledim be yavrum nerede kaldın,' derdi. Pamuk Nine sıkı sıkı sarılıp öper, adeta, 'Ne iyi ettin de hayatımıza girdin,' diyen bakışlarıyla okşardı, taçlandırırdı beni. Aileden biri gibi oldum, kısa bir süre içinde."

"Onun mutlu olması içinde Tarık'ı, Hülya'yı, Türkan'ı yanına götürmem. Ona anlık güzellik sağlayabilmem. (Her şey o an değil mi ki zaten) hayat adına da bana bir armağandı..."

Hayata ve sevgisizliğe karşı onunla bilenmiştik. 20 Aralık 1993 tarihinde çekip gittiğinde (aramızdan kurtulduğunda ya da) yetim kaldık. Ama nefrete teslim olmamanın, boyun eğmemenin yollarını göstererek, imgesini çoğaltarak gitmişti. Sinema tarihimizde yeri dolmayan ikonlardan biri olarak gitmişti.

Geçmişin buğusunu sildikçe siyah beyaz filmlere dönüyorum yeniden. Hüzünle rutubetlenmiş tüm o yaşanmışlıklara.

Pikabın düğmesine dokundum. Belkıs Özener'in sesine ihtiyacım vardı. O seste Hulusi Kentmen, Esen Püsküllü, Filiz Akın, Ediz Hun'dan film kareleri bulduğum için mi? Kimbilir, belki de... Ne önemi var artık.

Öksüzlüğümüzü Silip Atan O Gülümseyiş

Ne kadar alicenap, ne kadar saygılıydı. Safiyetle ve tokgözlülükle söylerdi lafını. Dahası, kişisel sözlüğümüzde 'obezite' nin resimli haliydi. "Böyle yemeğe devam edersen Necdet Tosun olacaksın," derdik birbirimize. Evet, çok severdik onu. Tanıdık biriydi, mahalleden, aileden biri.

Konaklarda, köşklerde, yalılarda yaşayan Belgin'in, Filiz'in, Hülya'nın en sadık hizmetlisiydi.

O filmlerdeki gibi aşklar hayal edip, defalarca hüsrana uğradığımda, Necdet Tosun, bir gülümseyişiyle silip atardı öksüzlüğümü.

En büyük ceza, benim gibi düşlerini özgür iklimlerde dolaştırmayı seven birinin hayallerini katletmekti aslında. Necdet Tosun kalkan olur, acımasız düş kırıcılara karşı beni her defasında korurdu. O yanımdayken sırtım yere gelmezdi nasılsa, bilirdim.

Hâlâ beyaz mermer sütunlu verandalarda, Sevim Şengül sesiyle şarkılar söyleyen Türkan'ı, her yanı sarmalamış manolya ağaçlarını, Ediz'i, Cüneyt'i özlüyor; ipeklere, şifonlara,

otrişlere bürünmüş zarif hanımefendilerle dolu, artık hiç var olmayan Yeşilçam dekorunda yaşıyorum. Ayağımda ergu-van rengi pabuçlar.

1960'lı yıllardı. Henüz tabuları yerle bir edecek, ikonları devirip geçecek, en güzel komşumuz, Fahriye Ablamız, Müjde Ar hayatlarımıza karışmamıştı. Filiz, Türkan, Hülya hep masum, hep tertemiz, hep en güzel olmaya yazgılıydılar. Para gerektiğinde 'fakir ama onurlu', 'namusu için yaşayan' insanlar tarafından zengin fabrikatörün; baba parasıyla yaşayan genç erkeklerin yüzüne çarpılır ve nedense hep iyi olanlar kazanırdı. İyilik acı çekmekti aslında. Gözyaşları sel olur akardı. Matem kokardı sinema salonları. Ağladıkça açılır. Ohh, ne güzel ferahlardık.

Şişmandı. Koskoca bir göbeği, incecik bir bıyığı vardı. Erler Film'in vazgeçilmez karakter oyuncusuydu Necdet Tosun. Genelde aşçıbaşı ya da bahçıvan olurdu. Sahi, bir filminde mafya babası olmuş, racon kesip, kelle almıştı. Ama asıl başarısı yüzündeki o güzel, sevimli, hüzün bulaşığı ifadede gizliydi. En çok Mürüvvet Sim'den çekerdi film boyunca. Dursune kalfanın şerrinden korkup, telaşa düşer ikizleri karıştırıp evin kızı yerine, vaktiyle çingeneler tarafından kaçırılan yankesici Hacer'i konağa getiriverirdi. Ah, gırtlağına sahip olamaz, masadakileri siler süpürürdü. 'Tek'di sinemamızda ve hep öyle kaldı.

Yanaklarından kan fışkıran bu tombul adamın günün birinde ölebileceği kimsenin aklına gelmezdi zaten. Ama çok erken bir yaşta ayrıldı aramızdan. Kırk dokuz yaşında.

Sinemaya başlamadan önce lokantalarda çalıştı, kuruyemişçide leblebi sattı, terzilik yaptı. Zaten terzilikle geçindiği Burhaniye'ye gelen bir film yönetmeni fiziğinden etkilenip, ona rol önemişti. 400'e yakın filmde rol aldı Necdet Tosun.

'Fadime', 'Veda' filmlerinde aşçı, 'Fakir Gencin Romanı'nda kasap Nuri, 'İstanbul Tatili'nde Kahveci Tosun,

'Oyun Bitti'de oto tamir ustası Kadir, 'Acı Hayat' filminde otel sahibi, 'Bitirimler Sosyetede' filminde Türk usulü mafya babası , 'Cilveli Kız'da işportacı Tosun, 'Yumurcak'ta Şerbetçi Tosun, 'Yumurcak Küçük Şahit'te kapıcı, 'Yumurcak Köprüaltı Çocuğu'nda Trafik Ahmet, 'Yankesici Kız'da şişman aşçı, 'Hırsız Kız' da köstekli saatini kaptıran hacı ağa... Hepsi Necdet Tosun'du. Ağlarken güldürür, elinde kepçeyle evin küçükhanımını kovalarken boylu boyunca yere düştüğünde seyirci kendinden geçerek alkışlar, gülmekten adeta gözlerinden yaşlar boşanırdı.

Bakışlarında tertemiz, duru bir ifade vardı her zaman. Hiç kızmazdı, ezikti. Emir kuluydu. Azıcık kılıbıktı aslında. Dedim ya Mürüvvet'ten ödü kopardı. İbibikler Çambazhanesinde çadır gülü Fadime'yi öz kızı bellemişti. Yüreği çok yumuşaktı... Ayrılıklara hiç gelemez, hele yumurcak İlker'in sokaklarda sersefil kalmasına içi elvermezdi.

Necdet Tosun, tıpkı Aliye Rona ve diğer karakter oyuncuları gibi gözleriyle karşısındaki oyuncuya rol verir, onu oynatırdı.

Erler Film'in, İran'la ortak çektiği filmlerde kendisi gibi şişman Hümayun Tebrizyan ile kamera karşısına geçmişti. Birkaç tarihi kostümiye filmde de rol aldıysa da, Necdet Tosun komedi ve melodramların vazgeçilmez oyuncularından biriydi.

Fabrikalar Fabrikatörü Hulusi Bey ile zevcesi, Osmanlı Hanedanı'ndan Mürüvvet Hanımefendinin Kanlıca'daki yalılarında kaşlarına kadar inmiş beyaz kukelatası koskoca bir tencerenin başında yemeğin tadına bakar, bazen de Zeki Müren ve Sadri Alışık'a bir geminin mutfağında zorla patates, soğan doğratırdı.

Eski zamanlarda kalmış, iyi kalpli mahalle esnafını simgelerdi en çok. Meraklıydı, ama bu merakı asla taciz niteliğine dönüşmezdi. Dedim ya, iyi yürekliydi. Saftı. Ne kadar

dirense de ya Filiz'in, ya Cüneyt'in oyunlarına gelir, onlara yardım etmek için çırpınır durur, varını yoğunu ortaya dökerdi.

Arası çocuklarla hep iyi olmuştu. Sedef, İlker, Ömer, Zeynep, Parla'nın elinden çok çekse de, onların vazgeçilmez tonton aşçı amcalarıydı. Koruyan, gözeten.

Yalçın Otağ'ın "Hey Gidi Günler" (2007) adlı kitabında, birbirlerine "ahretlik" diye seslendikleri Necdet Tosun ile ilgili anlattıklarını hatırlıyorum.

Seneler ve seneler önceymiş. Ateşböceği Ercan ve Yalçın küçük bir arabada, ön koltuktaysa Necdet Tosun. Güle söyleye Şişhane'den, Unkapanı Köprüsü'ne doğru yol almaktalar. Ercan'da Yalçın'da adları gibi Ateşböcekleri, hiç dururlar mı ellerinde koskoca bir çikolata, Necdet Tosun'un melül bakışlarına aldırmadan elden ele dolaştırmaktalar. Necdet Tosun'a çikolata zinhar yasak. Ama canı da istiyor, bir parça olsun koparmak kenarından. Ve sonunda anlıyor ki, Ateşböcekleri kendisiyle kafa bulmakta, "Durdur lan arabayı," diyor Ateşböceği Ercan'a ve tam köprünün ortasında iniyor otomobilden. Ateşböcekleri onu geri alabilmek için diller döke dursun, hiç duymazdan gelip, başı havada, kaşları çatılmış hızlı hızlı yüremeye devam ediyor. O an Yalçın Otağ fark ediyor durumu... Halk, Necdet Tosun'u görmüş adeta bir ordu Tosun'u takip etmekte... Necdet Tosun başını çevirip kalabalığı gördüğü an can havliyle o küçücük arabaya atmaz mı kendini?

O gideli kırk yıl oluyor neredeyse...

Ve "Yine bu yıl ada sensiz..."

Derler ki; Yeşilçam Sokağı'nın tam girişindeki binanın birinci katında otururmuş. Sokağa giren çıkanları, film yazıhanelerini takip eder, kimin filmi nerede iş yapmadı, hangi senarist hangi yapımcıyla kavgalı, kim hangi firmadan henüz parasını alamadı. Bunları bilir, takip edermiş.

"Abla be, Mürrüvet Sim, filanca filmde öyle başarılı olmuş ki," diyenlerin vay halineymiş tabii.

Ülkü Erakalın anlatmıştı: Osman Nihat Akın çok sevmiş onu. Evlenmek istemiş. Hatta: "Yine bu yıl ada sensiz, içime hiç sinmedi / Dil'de yalnız dolaştım ben... Gözyaşlarım dinmedi..." şarkısını bu aşkın hatırasına adamış ve onun için yazmış. Mualla Sürer ise, "Kızım var, ona karşı sorumluyum," diyerek bu evlenme teklifini geri çevirmiş.

"Ben de şaştım nasıl oldu, yüreğime inmedi. Dil'de yanlız dolaştım..."

Selim İleri der ki: "Mualla Sürer sinemamızın bence en güçlü kompozisyon oyuncularından biriydi. Salon filmi kompozisyonuyla *Bir Demet Menekşe* tarzı toplumsal çizgili filmlerdeki kompozisyonu gerçekten üzerinde durulmaya

değer ayrıntılarla ayırt edebilmiştir. Kendisiyle tek bir kez konuşabildim. Sinemayı, oyunculuğu sevdiğini, ama halkın ilgisine daha tutkun olduğunu söylemişti."

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarında anlattığı dedikoducu, cadaloz, fesat, kıskanç, kavgacı, eli belinde, rastık çekerek, yastık dikerek gününü gün eden kenar mahallelerin yoksul kadınlarıyla kan bağı olan karakterlere hayat ve kan verdi perdede. Bazen Aliye Rona'nın dalkavuk hizmetçisi, bazen Filiz Akın'ı yankesiciliğe zorlayan, çocuk hırsızı Saçaklı Raziye... Bazen *kart horoz* Vahi Öz'ün biricik 'Bediaaaaa' sıydı. Bakışlarını süze süze "Ama Rüknettin Bey " değişi hâlâ gözlerimin önündedir.

Mualla Sürer en çok Orhan Kemal romanlarına yakışabilirdi. Arnavut kaldırımlı sokaklarda aşı boyalı bir evin cumbasından etrafı keskin gözlerle süzen bir kayınvalide. Geçimsiz. Nobran. Dediğim dedik. Kaprisli.

'Bal Kız', 'Karagözlüm', 'Ah Müjgân Ah', 'Hayat Sevince Güzel', 'Ayşecik Boş Beşik,', 'Fıstık Gibi Maşallah, Berduş', 'Turist Ömer Afrika'da', 'Katibim', 'Seven Kadın Unutmaz' filmlerinde canlandırdığı karakterlerle unutulmazlar arasında yerini almıştı Mualla Sürer.

Sert bir maarif müfettişi, yufka yürekli bir dadı, gözü genç erkeklerde bir şen dul, kurallarına bağlı, despot bir kız lisesi müdiresi, huysuz bir kayınvalide, duvak düşkünü evde kalmış yaşlı kız tiplemeleri, açık platine saçları, yüzündeki hoşnutsuz ifadeyle adeta perdede bir rüzgâr gibi eserdi. Çocuk kaçırır, cepçilik yapar, ama ille de Turist Ömer'den çok çekerdi. Sanırım sadece Rüknettin Beyi sevmiş ama sevgisi pek de karşılık bulamamıştı. Rüknettin'in gözü onun parasında pulundaydı çünkü. Neyse ki, şeytan çekici Ayşecik vardı da, her şey tatlıya bağlanırdı. Beyaz gelinlik bile giyerdi Bediaaaa.

'Bir Demet Menekşe'de özellikle Reha Kıral ve Muazzez

Kurtoğlu ile olan karşılıklı sahnelerinde adeta perdede canlanmış ve muhteşem bir oyunculuk sergilemişti. 'Paydos' sanat hayatının en önemli doruklarından biriydi. Tıpkı 'Bir Dağ Masalı', 'Çalıkuşu', 'Gurbet Kuşları' gibi.

Yuvarlak yakalı kolsuz siyah saten giysileri, boynunda iki sıra beyaz incisi, bazen şık bir salonda çayını yudumlar, bazen teneke leğenin başında dirseğine kadar sabun köpükleri içinde çamaşır yıkar, bazen kirasını ödemeyen işportacı Filiz ile Kartal'ı sopayla evden kovardı... Sıkıştı mı "Ben zavallı bir dul kadınım a dostlar," diye bağırır, kendinden geçerdi. Gün gelir bir paşa konağının en kıdemli kalfası olur, etrafına kök söktürürdü. Kuşkusuz, Mualla Sürer'e sesini veren Suna Pekuysal, Nezahat Tanyeri'nin bu başarıdaki payını unutmamak gerekir.

Mualla Sürer, Türk Sineması'nın en önemli karakter aktrislerinden biriydi. Vahi Öz ile öyle bir çift oluşturmuşlardı ki, seyirci perdedeki bu hayali gerçek sanır, onların evli olduklarına inanırdı. Yeşilçam zaten masalların yaratıldığı bir sinemaydı. En saf, en masum masalların, düşlerin...

Onu bir defasında İstiklal Caddesi'nde yürürken gördüğümü hatırlıyorum. Son derece zarif bir bastona tutunarak dolaşıyordu. Etrafında bir insan kalabalığı. Herkese gülümsüyor, başıyla selam veriyordu. Açık sarıya kaçan saçları, yaşlanmış yüzüyle o kadar sevimli ve güzeldi ki. Perdeyle hayat arasındaki ayrılığı ortadan kaldırmıştı sanki. Şimdi düşünüyorum da, bu sadece sinemaya adanmış, sinema için var olabilen bir yaşam tarzı olmalıydı. Alışılagelmiş piyasa beğenisinin pek de dışında kalamamıştı. Ne yazık ki, hep bilindik rolleri üstlenmek zorunda bırakıldı, dönem sineması ondan yeterince yararlanamadı. Zaten o dönem Türk Sineması, bölge ve işletmeciler tarafından yönetilen, bir sinemaydı. Perdede canlandırılan tipler kartondu. Fotoroman tadında yüzlerce film çekiliyordu her yıl.

Bütün cephelerde bunca bozguna uğramışken, en büyük trajedim hâlâ o filmleri o kahramanları, gerçek sanıp özlemem, onlara tutunmam. Biliyorum.

Zaman akıp gitmiş, aradan uzun seneler geçmiş. Hüzün bir örümcek ağı gibi kuşatmış hayallerimi. Aklıma mıh gibi çakılmış Saçaklı Raziye'nin repliği: "Aman kumserim, canım kumserim, Saçaklı Raziye kurban olsun sana..."

1902'de dünyaya gelen Mualla Sürer, hayata veda ettiğinde 74 yaşındaydı ve 200'e yakın filmde rol almış, hatta bir ara İzmir Fuarı'nda sahneye bile çıkmıştı. Son derece etkileyici, ifade gücü olan bir yüzü vardı, o yüz her şeyi söyler anlatırdı zaten. Bir tek göz süzüşü, bir dudak büküşüyle nice filme hayat katmıştı. Türk Sinema Tarihi'nde yeri o kadar önemliydi ki, sonrasında kimse onun boşluğunu dolduramadı.

Bense onu çok özlüyorum. Tıpkı sizin gibi!

Bir Kıskançlığın Anatomisi

Hatıraların, iç ödeşmelerin zamanı artık. Ellili yaşlardayım çünkü. Hüznün vazgeçilmez pusulasında yön bulmaktan yana yaralı. Kendi hayaletini sürüklemekten azıcık yorgun.

17. Sadri Alışık Sinema ve Tiyatro Ödül Töreni sonrası fuayedeyiz. Kameralar onur ödülü alan Filiz Akın'a dönmüş. Tarih: 25 Nisan 2011. Pazartesi.

Dümdüz ona doğru yürüdüm. Gözlerime meydan okuyan bir ifade vermeye çalışıyordum ya, boşuna. Karşı karşıya geldiğimizde birbirimize baktık bir an. Nasıl oldu bilmem, içimde senelerce tortulanmış o duyguyu, itiraf ediverdim:

"Bütün çocukluğum sizi kıskanmakla geçti..."

"Biliyorum," dedi gülümseyerek.

"Ee..." diye saçma sapan, ünlem ile soru işaretleri dolu birkaç harf daha çıktı ağzımdan.

Yalnızlık, çocukken kaçamadığım bir ökseydi adeta. Yalnızlık canımı yaktığında, sığındığım sarı saçlı, ela gözlü o hayal kahramanla ilk defa gözgöze geldiğimdeyse sadece

altı yaşındaydım. Damarlarımda hissettiğim bir sevgi, hayranlıkla bağlandım ona. Hiç ihanet etmeden sadece onu sevdim. Kimseyle paylaşmadım bu sevgiyi. Kimseyi onun kadar da sevmedim zaten.

Ve hayatımda en çok İlker İnanoğlu'nu kıskanmam, hatta anne-oğul birlikte çekilen fotoğraflarını, neden saklayayım ki artık, makasla kesmem yine o yıllara dayanır.

Koskoca bir geçmişi şu birkaç satırla özetledikten sonra, özellikle, "Arka Sokaklar"daki başarısının, oyunculuğunu böylesine geliştirmesinin, böylesi inanılır ve sahici olmasının gerisinde, daha ilk çocukluğunda birçok farklı ustayla kamera karşısına geçmesi, yaşamdan alınan acılar, deneyler, birikimler, eğitimler yatıyor, biliyorum. Çocukluğunu özgürce yaşamaya vakit bulamadığından da eminim.

"Onlar çocuk değildi aslında," demişti Tuna Kiremitçi bir yazısında: "Büyüklerin gözündeki çocuk imajına hizmet eden insancıklardı. Onlardan çocuk olmaları, değil, çocuk rolü oynamaları beklenirdi. Rolü yazan da büyüklerdi tabii. Normalde hiçbir çocuk onlar gibi davranmaz, konuşmazdı. Bu yüzden çocuklardan çok, büyükler tarafından sevilirdi çocuk yıldızlar. Amaç da buydu zaten: Dikenlerinden arınmış, ehlileştirilmiş çocuk modelleri... "

Laf aramızda, o ehlileştirilmiş çocuk karakterlerinden benim yaş grubumdaki her çocuk öyle ya da böyle payını almış, hep onlarla kıyaslanmıştık... Bu haksız rekabet kıskançlığımı daha da çoğaltıyordu, doğal olarak.

Yıl 1969. Türker İnanoğlu Ses Mecmuası'nın Filiz Akın ile yapacağı fotoğraf çalışması için konu ararken, gözüne ilişen *The Kid* filminin fotoğrafından esinlenerek, bir öneri geliştirdi. Filiz Akın Charlie Chaplin, İlker İnanoğlu'da Jackie Coogan giysileriyle fotoğraf stüdyosunun yolunu tuttular. Çekilen fotoğraflar adeta olay yaratıyor ve İlker İnanoğlu daha filmde rol almadan, onu bırakın anne ve babasının şöhretle-

rini algılamasına fırsat bile kalmadan, ünlü oluveriyordu.

Dört yaşındaydı ilk filmini çektiğinde. Antalya Film Festivali'nde en iyi çocuk oyuncu ödülünü kazandığında ise beş yaşına henüz girmemişti bile. Neredeyse sinemanın içinde dünyaya gelmiş, sinemayla dolu bir ortamda büyümüştü.

Aslında Filiz Akın'ın bazı çekinceleri vardı. Küçük bir çocuğun sinemanın büyüsünden etkileneceğini, iç dünyasıyla dış dünyanın çelişebileceğine yönelik kaygılardı bunlar. Doğrusu başlangıçta İlker İnanoğlu'nun sinemayla tanışmasına mesafeli durduğunu, söylemişti.

Oysa, "Yumurcak" filmi gösterime girdiği andan itibaren İlker İnanoğlu adeta bir kahramana dönüşüyor, hasılat rekoru kıran film, patlayan flaşlar ve Çankaya Köşkü'nde Cevdet Sunay'ın konuğu olmak. "Yumurcak" adı verilen sinema salonları, apartmanlar derken Yumurcak gerçek anlamda bir sosyal fenomendi artık. Adı (dönemin tüm şöhretli starlarından önce) afişlerin en üstüne sol başta yazılıyordu. Sonrasında çekilen tüm, "Yumurcak" serileri, daha film gösterime girmeden tükenen biletleri, gişe rekorlarıyla birer olay haline geliyor, Fransa, Yunanistan, İsrail, Almanya, Güney Amerika, Uzak Doğu, Suriye, Lübnan'da gösteriliyor, "Yumurcak" 23. Cannes Film Festivali'nde yarışma dışı olarak özel bir gösteride izleyiciye sunuluyor, yabancı televizyon kanalları da bu küçük çocukla söyleşi yapmak için sıraya giriyorlardı. O artık bir yıldızdı. Hem de çok önemli bir yıldız. Sadece Türkiye'de değil, Yunanistan'da da. Sinema tarihimizde çoktan unutulmazlar arasına giren, eskimeden klasikleşen, ikonografik ve toplumbilimsel değeri asla yadsınamayacak bir yıldız oyuncu. (Çocuk oyuncu olarak, 1969-75 yılları arasında rol aldığı altı filmde, yer yer dünya standartlarında bir performans sergilediğini de, vurgulamak isterim.)

Birazda Kemalettin Tuğcu romanlarından çıkıp gelmiş

gibiydi hayatlarımıza. Çekmediği acı kalmamıştı... Çok yaramazdı. Uğradığı onca haksızlığa rağmen doğrudan, iyi olandan sapmamıştı hiç. Sokaklarda işportacılık yapar, taksi duraklarında "Haydi kalkıyor bir iki," diye bağırır, balon ya da gazete satardı. Neyse ki onu hep koruyan aşçı Necdet, komiser Hulusi, bahçıvan Sami, dadı Mürüvet, uşak Cevat, en yakın arkadaşı Çitlembik vardı. Ve tabii, Nubar Amca. Eminim ki, gönlünce koşup oynayamadı sokakta. Üstünü başını rol gereği değil, sahiden kirletmek yasaktı ona. Verilen imajı korumak zorundaydı.

Küçücük bir çocuk için, sette çalışmak elbette kolay değildi, ama set aralarında Hulusi Kentmen'e koşup onunla, Hüseyin Baradan ile oynamak hoşuna gidiyordu.

Toplumun ilgi odaklarından biriydi... Adına senaryolar yazılıyor, her haberi merakla karşılanıyordu.

Filiz Akın anlatıyor: "İlker, banyoda oyuncak gemisini yüzdürmeye bayılırdı. Bakıcısı duş yapıyormuş, kapıyı kilitlemiş. İlker de tekmeleyerek kapıyı kırmış. 'Bu yaramazlığını babana söyleyeceğim, bu nereye kadar artık,' dedim. Geceleri uyumak bilmeyen çocuk, saat beş civarı, 'Galiba ateşim var anne,' diye yatağa girdi. Babası geldiğinde, olanları dinlerken çok güldü. Ama otoritenin de olması gerekiyordu. İçeri bağırdı 'İlker buraya gel çabuk.' diye. 'Uyuyorum babacığım,' diye yanıtlamaz mı?"

Sayısız bakıcıları olmuştu onun da. Hatta ilk konuştuğunda "anne", "mama", "baba" değil de "huysuz ve tatlı *kadın" şarkısını söylemesi, o günlerde kendisiyle* ilgilenen hanımın şarkılara olan tutkusundandı. Klasörlerde yer alan gazete küpürlerine bakıyorum. Yeni doğmuş... Daha birkaç günlük... İşte Hülya Koçyiğit'in kucağında. Bir başka fotoğraf, Kanlıca'da Yumurcak adlı sürat motorunda güneşleniyor.

"Mete Akyol, televizyona program hazırlıyordu. İlker ile

Filiz'i programına konuk etmek, canlı yayına çıkarmak istedi. Tabii ki o günlerin TRT'si bugünün TRT'si değildi. Stüdyolar, platolar henüz inşa edilmemişti. "Küçük ve tavanı basık bir odada, büyük spotların altında çekim başladı," diyor Türker İnanoğlu "Bay Sinema" (2004) adlı kitabında: "Bir süre sonra İlker, sıcaktan ve terden susadı, boğazı kurudu. Konuşmakta güçlük çekiyor, iki de bir su, su diye bağırıyordu. O günün anlayışına göre canlı yayın bozulmaz, bir görevli girip su veremez düşüncesiyle çekim devam ediyordu. Mete lafı değiştiriyor, İlker'e şirinlik yapmaya çalışıyor; ama İlker su, su diye feryat ediyor. İnanır mısınız bir anda TRT'nin tüm telefonları kilitlendi. 'Çocuğa su verin vicdansızlar,' diye izleyiciden büyük tepkiler geldi. Bu da yetmedi TRT'nin kapısına bir sürahiyle bir albay dayandı, 'Çocuğa su verin,' diye görevlileri azarladı."

Nerede kalmıştık? Evet; aşa'a ma'allenin köprüaltı çocuğu Yumurcak maceradan maceraya koşuyor, her türlü kötülüğü zekâsı ve sevimliliğiyle yok ediyordu. Sürekli dergilerde kapak oluyor, Yumurcak plağı ve balonları, kartpostal fotoğrafları kapış kapış satılıyordu. "Yumurcak Köprüaltı Çocuğu", "Yumurcağın Tatlı Rüyaları", derken yönetmenliğini Guido Zurli'nin yaptığı "Küçük Şahit "ve Roma'da Cinecitta Stüdyoları'nda hazırlanan "Küçük Kovboy"un ardından "Veda" ile bir başka rekora imza atıyordu İlker İnanoğlu. "Veda"nın unutulmaz Lunapark Sahnesi de gerek İlker İnanoğlu, gerek Filiz Akın gerçek bir tragedya oyuncusu olduklarını kanıtlıyorlar, "Veda" gösterildiği her sinemada gişe rekorlarını altüst ediyordu.

Sinemaya 1975 yılında "Belalı Tatil" filmiyle çok uzun bir ara verecek, 80'lerin sonunda "Aşk Filmlerinin Unutulmaz Yönetmeni"nde bize yeniden, merhaba, diyecekti. Sonrasında "Yeşil Işık"... Bir kaç dizi film... Dokuz yaşındaydı yurt dışına gönderildiğinde. Zor yıllardı mutlaka. Yapayalnızlı-

ğın yankılandığı yatılı okul koridorları. Özlem... Bir anda herkesin tanıdığı, hayran olduğu birinin yaşadığı o yoğun ıssızlık. İsviçre, Fransa, Amerika'da geçen okul seneleri. Amerika'da rol aldığı televizyon filmleri, tiyatro çalışmaları...

"Veda", "Yumurcak Küçük Şahit"...

Hasarlı ve yerçekimsiz yürüyorum o filmlerin arasında. Gece kendi içinde çoğalmakta. Seferberlik halinde yaşanacak yıllar bekliyor beni, farkındayım. Hüznün bedene sızışı, bölünmüş uykular, geçmişe kelepçeleniş. Birden gözlerimle karşılaştım aynada. Gözlerimde yalnızlık vardı. Sonbahar vardı. Camlarda yağmurun buğusu. Pus rengi bir gölge düşüverdi duvara. Anı parçaları arasında belleğimi zıpkın gibi sıyırıp geçen, "Veda"ya döndüm yine. Evet, çocukluğum Yumurcak'ı kıskanmakla geçmişti... En çok onu kıskanmıştım. Bir itiraf bu, bir özür.

Filmin İkinci Yarısı

Bazen Yıllar Sonra, Bazen de Hiçbir Zaman

Şan Sineması'nın önündeki insan yığını kaldırıma taşmıştı. On üç seansı her zaman olduğu gibi, yine doluydu. Çocuğunu, torununu, arkadaşını, sevgilisini alan gelmişti sinemaya. Kimi fuayedeki afişlere bakıyor, kimi telaşla saatine göz atıyordu.

Reyhan.

Sine Film Muzaffer Arslan iftiharla takdim eder:

Kartal Tibet ve Filiz Akın

Ayrıca Ömercik, Fatma Karanfil, Metin Serezli, Nubar Terziyan ve Muhterem Nur.

Rejisör: Metin Erksan.

Serin bir sonbahar günüydü. Yağmur çiseliyordu.

Locaların pembe başlıklı aplikleri çoktan yanmıştı.

Garbis Bey, müdüriyette oturmuş, gazetede "Reyhan" ile ilgili yazıları dikkatle kesiyordu. Belliydi, iyi iş yapacaktı film. Daha sabah seansından tüm localar satılmıştı.

Filiz Akın'ın yıldız - oyuncu olarak portresini hazırlarken, Akın'ın ikona olarak toplumsal bellekteki yerini ayrı tutmamam gerektiğini biliyordum. Hangi rolü canlandırırsa

canlandırsın, sinema seyircisi için o hep Filiz Akın'dı. Zarif, kırılgan ve çok güzel. O kolejli kız, kentli kadın ikonuydu, dahası yaşsızdı. Her daim genç üniversite öğrencisi, en çok yirmi beş, bilemediniz otuz dört yaşında.

Hiç kıpırdamadan öyle birbirlerine baktılar.

O bakışlar anlatabilir miydi her şeyi? Duyguları, utancı, kırıklığı tutsak edebilir miydi gözlerin derinliklerinde? Dünle bugün arasında sıkışıp kalmıştı vedet oryantal Bahar. Beyoğlu Sazları'nın, sim pırıltılarıyla gölgelenmiş Bahar'ıydı o. Güzeldi. Boş vermişti. "Boş verdim," diyordu soranlara. Yüzünde hep o bıçak kesiği gülümseyiş.

Filiz Akın, modern zamanların en önemli yıldızlarından biriydi. Hızla yükselişe geçmiş burjuvazi ve Batılı yaşam tarzıyla yoğrulmuş, şık, kültürlü, kentli 'sarışın' kadın tiplemesiyle son derece elit, soylu, mesafeli bir aristokrat duruşu simgeledi. O aynı zamanda etki alanı geniş bir rol modeldi. Sevilen, izlenen bir oyuncu. Yıllar içinde kabul görmüş bir imge oluşturmuştu. Bu imgesiyle kültürel kodlarımızın arasına girmiş, söz konusu imgeyi örseleyecek her türlü beyanat ve davranıştan özellikle kaçınmıştı. Artık bu imgeye sadık bir hayat vardı önünde. Dahası, birbirine tıpatıp benzeyen konu ve kadrolu filmlerde, bütün o basmakalıp rollere rağmen, ortak bellekte yer etmeyi bildi. Zaten izler kitlesi, hayranları üzerinde yarattığı imgenin gücü o denli güçlüydü ki.

Yüksek tavanlı salonlarda dans ediyordu. Işıklar harelenmişti yüzünde. Uçuşan sarı saçlar. Uzun kirpiklerinin arasından Kerem'e (Cüneyt Arkın) baktı Ebru. Kan davası girmişti aralarına. Sonu da, öncesi de olmayan bir ayrılık girmişti.

Toplumun baştacı ettiği birkaç yıldızdan biriydi Filiz Akın. Gerçek yıldızın ne olduğunu hayranlarına, geniş yığınlara duruşuyla öğretirken, asla bir kitch kraliçesi olmadı.

Son derece sinematografik yüz hatlarına sahip oluşun ayrıcalığını hep taşıdı. "Utanç", "Ömrümce Unutamadım", "Emine", "Yumurcak Köprüaltı Çocuğu", "Kader", "Acı Hayat", "Karateci Kız", "Beyaz Güller"de makyajın kısmen azaltıldığı kimi sahneler bile, söz konusu sinematografik özelliğini hiç bozmamıştı.

Bazen yıllar sonra, bazen de hiçbir zaman rastlayamayacağımız duyarlılıkları, bir bakışıyla beyaz perdeye yansıtmayı bilmişti. Beethoven'in *Appassionate* sonatına eşlik eden o kırılgan, biraz muzip gülümseyiş. Tüm filmleri içinde bir tek "Yıkılan Yuva" da dönem seyircisine biraz aykırı gelebilecek bir rol üstlenmişse de, olumsuz tepki almamıştı. ("Yıkılan Yuva" Filiz Akın'ın, Filiz Akın imajından yarım adım da olsa uzaklaştığı ilk ve tek film olarak sinema tarihimize geçmiştir.)

Koyu mavi, akuamarin, turkuaz arasında değişiyordu gölgeler. Martı sesleri bulutlara doğru süzülüyordu. Reyhan dalıp gitmişti uzaklara. İşportacı Kiraz'ın az ötede, yankesici Hacer ile konuştuğunun farkında değildi.

Adamakıllı hakkı yenmiş "Beyaz Güller", "Karlı Dağdaki Ateş"de yaşandığı besbelli olan o şiddetli acıyı, hüznü gözleriyle vermişti... Bakışlarıyla. Özellikle Binnur'un halası (Nevzat Okçugil) ile olan karşılıklı sahneleri bir ustalık göstergesiydi. İçe işleyen bir filmi de, "Emine'ydi bana göre. (Yine bir My Fair Lady uyarlaması, yine o bildik şablonlar) Üstelik aynı konuyu aynı günlerde Şoray, Soydan, Tibet "Zulüm" filmiyle taze taze çekmişken. "Emine" ve "Zulüm" peş peşe gösterime girdiler 1972 nin ilk aylarında. Koçyiğit ve Arkın'ın "Adını Anmayacağım" filmi, tesadüf bu ya, Akın, Arkın ikilisinin "Oyun Bitti'si ile benzer bir konuyu işliyor ve iki hafta arayla sinemalarda seyircinin karşısına çıkıyordu. Aslında dört filmde iş yapıyor Koçyiğit, Akın, Şoray adları, "Zulüm", "Oyun Bitti," "Emine", "Adını An-

mayacağım" ile belli bir gişe hasılatı oluşturuyordu.

Dönemin özelliği gereği "Oyun Bitti" ve "Acı Hayat" için iki ayrı afiş / lobi tasarımı yapılmış: Bir bölüm afiş ve lobide Filiz Akın'ın, diğer bölümde Cüneyt Arkın ismi sol başa yazılmıştı.

Karşı kıyılarda ıssız günbatımları... Yağmurlar...

Sonbahar zamanı... Adeta kopkoyu bir hüzünle kuşanmış.

Belgrad Ormanları'nda savrulan kuru yapraklar.

Garip bir iç sızısıyla ürperirdik.

Cüneyt Arkın usulca Filiz Akın'a doğru bakardı. Pastel renklerle boyanmış eski bir resme dönüşürdü her şey. Ruh sarsıntıları, melankoliyle kucaklaşan hüzün. Fonda Belkıs Özener'den bir şarkı:

"Kapat, kapat perdeleri

Bu komedi oyun bitti..."

Filiz Akın'ın hemen bütün filmlerini, hem de defalarca izledim. Sadece duygusal komedilerin değil, aynı zamanda etkileyici kompozisyonlar yaratan bir dram, kimi zaman da bir dram oyuncusuydu. Bugün için çağı dolmuş, abartılı bir oyunculuk anlayışından geldiği doğruydu. Yeşilçam'da o dönem baş kriter seyirciyi ağlatmak, ağlaya ağlaya bilmem kaç mendil ıslatmaktı. Dediğim gibi, bu bir üsluptu. Sinema seyircisi yetiştiren, bir üslup. Bu bağlamda Doruk, Nur, Girik, Şoray, Akın, Koçyiğit tıpkı Kerime Nadir, Peride Celal, Güzide Sabri, Muazzez Tahsin Berkand, Esat Mahmut, Etem İzzet Benice'nin edebiyat okuru yetiştirmesine benzer bir misyonla farkında olmadan sinema seyircisi yetiştiriyorlardı.

Çarşı pazar işi bir dizi sıradan, ticari filmin ardından "Gurbet Kuşları" beklenmedik, erken bir eser olarak çıkmıştı karşımıza. Hindistan'dan, Fransa'ya, İngiltere'ye kadar pek çok ülkede gösterime girmişti "Gurbet Kuşları". Kalküta Film Festivali (1965), ardından Venedik ve Moskova Film

Festivalleri'nde yarışma dışı özel gösterimler. Hatta Antalya Film Festivali'nin 40. yılında, son kırk senenin 'en iyi beş film'i arasında yer aldı "Gurbet Kuşları". Senaryosuyla, gişe hasılatıyla, aldığı ödüllerle 1964 yılının en önemli filmiydi zaten.

"Yılanların Öcü", "Susuz Yaz", "Acı Hayat", "Sevmek Zamanı", "Vesikalı Yârim", "Umut" gibi, "Gurbet Kuşları" da hiç unutulmadı. Tartışıldı, konuşuldu. Sinema tarihimizdeki önemli yerini hep korudu.

Halit Refiğ, "Sinemada Ulusal Tavır" (2007) adlı kitabında "Gurbet Kuşları"na hayli yer vermiş:

"Gurbet Kuşları filmi bir taraftan sinema tarihimize ilk göç filmi olarak ama erotik sinema tarihimize de bir kadın göğsünün, bir Türk filminde ilk kez gözüktüğü film olarak geçmiştir."

"Sinemada çok sık rastlanılmayan genel bir başarı oldu. Bir taraftan ortalama sinema seyircisinden, bir taraftan kültürel açıdan daha üst seviyede seyirciden, yurtdışı seyircisinden gelen sonuçlar hep olumlu oldu. Bir filmi beğenenler vardır, beğenmeyenler vardır. Hayır, "Gurbet Kuşları" genelde beğenildi. Zaman çok kere filmlerin aleyhine işler. Zaman eleğinden geçmiş film sayısı çok fazla değildir ama "Gurbet Kuşları" zaman içinde daha çok değerlenen bir film oldu."

"Gurbet Kuşları"nı bir de Ali Kırca'dan dinleyelim:

"1960'ların başında çekilen ve Anadolu'dan İstanbul'a göçü işleyen film, üç erkek ve bir kız kardeşin Haydarpaşa Tren İstasyonuna inmeleriyle başlar. Tahta bavulları ve hayalleriyle..."

"Siyah-beyaz İstanbul fotoğrafı önünde, çok duygusal, çok naif ve çok bizden hikâyelerin anlatıldığı filmin kahramanlarından biri şöyle der sonunda:"

'Bu şehri fethetmek hayaline kapılmak, hataların başlan-

gıcıydı... Onun için başaramadık.'

"İstanbul'a yenilenlerin filmidir "Gurbet Kuşları"..."

Pelikülde birbirinden güzel Filiz Akın fotoğrafları yaşıyordu. Halk oldum olası sudan güldürülere, ağdalı melodramlara düşkündü zaten. Ağlatan, kahreden, şarkılı, türkülü siyah beyaz filmler.

Git gide ışıkları sönen, geceye teslim olan bir salonda Paşa Kızı Nilgün ağlamaktadır... Aklında musiki öğretmeni Kartal Tibet.

Umutsuzlar da Filiz Akın'ın edası bir trajedyen duruşuydu... Güçlü, kırılmaz. Gani Turanlı'nın tele-objektif ile çektiği sahnelerde Filiz Akın tüm perdeyi kaplıyor, adeta Diva-ünvanını nicedir hak ettiğini kanıtlıyordu.

Bundan yıllar önce, kimbilir kaç sene geçmiş aradan, hangi dergideydi, kapakta muhteşem bir portre fotoğraf. Günbatımında, Kanlıca'da yalının bahçesinde çekilmiş.

Sinema dünyamızda bir anlayışın son temsilcileri arasındaydı; ödün vermiyor, en ticari filmlerde bile çizgisini bozmuyordu

O filmlerle alıp savurmuştu bizleri. Ve şimdi daha net görüyorum ki, geçen zaman Filiz Akın hayalini çok daha anlamlı kılmış. Sinemamızın o hiç modası geçmeyecek zarafet ve güzellik simgesi; 60'lı yıllarda Türk Sineması'nda yeni bir 'okul' olarak da kitlelere kendini ve sanatını kabul ettirmiş gerçek bir 'yıldız'dı.

Kişiliğine, aktrisliğine hep saygı gösterildi. Bir devir, bir efsaneydi şüphesiz. Duruşuyla, ellerini, vücudunu kullanışıyla gerçek bir oyuncu.

Gözlerinde hep o hüzün... O soylu hüzün uçsuz bucaksız hazan iklimlerinden kopup gelen o hüzün.

İşportacı Kiraz'ın küçük sevinçleri, mutlulukları, ayakta duruş kavgası.

Fadime'nin melodram çatısı altında kotarılmış öyküsü.

Zengin olma, sınıf atlama hayalleriyle dolu cambazhane gülü Fadime. Yitik dünyalardan çıkıp gelmiş dilsiz Zeynep. Sokakta çiçek satan, babasıyla bir hayatı paylaşan, ameliyat parasını biriktirmek dışında bir hayali olmayan Zeynep. Delik değişik ruh dünyasıyla Ebru. İşte, tüm bu kimlikler adeta gizli bir yaşam sürdürüyor anılarımızda."

Adı; Ülkü Erakalın, Orhan Aksoy, Muzaffer Arslan, Türker İnanoğlu, Mehmet Dinler imzalı, pembe rüyaların, hülyaların öne çıkartıldığı filmlerde yankılanıyordu. Bugün bana öyle geliyor ki, o saf duyarlılık, o, bir yerlerde eksik kalmış, tam aktarılamamış kadın karakterler, unutamadığım güzelliklerle yüklü. Lumpen dünyadan uzak, kırılgan.

Gündelik hayatın tekdüzeliğine meydan okuyan, sazlı sözlü kadınlar, peri masallarından çıkıp gelmiş, yoğun etkilenimler bırakan hayaller. (Küçük Sevgilim, Yaralı Kalp, Yuvana Dön Baba, İstanbul Tatili, Erkek Severse, Acı Tesadüf, Sefiller, Ayrılık, hatta Hindistan Cevizi, Şakayla Karışık, Soyguncular) Nice toplumbilimciyi araştırmaya yöneltmesi gereken o filmler. Bol duygulu, gözü yaşlı, buruk lezzetlerle andığımız o filmler. Seneler boyu iz bırakmış. Şimdilerde daha bir tadını çıkara çıkara izlediğimiz. Ben tüm o filmlerin sanatsallığına, içtenliğine, bugün hâlâ inanmaktayım. Varsın kimileri, Yeşilçam melodramlarını sanat ile bağdaştırmasın, dışlayıp dursun. Kof hayallerin ayaklanışı dışlasın.

İzleyici garantisi, dolayısıyla yapımcı için ticari getirisi mutlak, Karateci Kız, Cambazhane Gülü, Çıtkırıldım, Cici Gelin, Hüzünlü Aşk, Bar Kızı, Yıkılan Yuva, Oyun Bitti, İki Esir, Ömrümce Unutamadım, Fakir Gencin Romanı, Sahte Nikâh, Beyaz Güvercin, Tamirci Parçası, Yaralı Kalp, Seni Sevmek Kaderim, Kolejli Kız, Yumurcak, Aşktan da Üstün, Paşa Kızı, Ağlıyorum, Cilveli Kız, Son Mektup'un beklentisi festivallerde ödül almak değil, Filiz Akın'ın yıldız kimliğiyle örtüşen, ticari başarısı yüksek filmlerden biri olmaktı.

Şimdi düşünüyorum da Filiz Akın'ın uçsuz bucaksız sinematografik değeri yarın daha çok anılacak. Yarın, sinemamız çok daha yeni, soylu duyarlılıklara yelken açtığında.

Gerçek bir ' yıldız ' oyuncu olarak yaşadığı toplumun son kırk yedi yılında hep var olmak, ününü yıllardan yıllara taşımak... Tökezlemeden, ışığını ve tahtını yitirmeden. İşte, Filiz Akın imgesinin en önemli psiko-dinamiklerinden biri de bu tılsımda gizli.

Filiz Akın, Atıf Yılmaz'ın "Utanç" filminde yaşar kıldığı Bahar personası ile mükemmel olmak zorundaydı. En ufak bir hatayı, bir eksikliği bağışlamazdı seyirci. Kamera çalışıyordu. Zaman durmuş gibiydi. Yannis Ritsos'un şiirlerinden birindeki:

Vakit geç
Ölüm geri çeviriyor beni,
Hayat istemiyor...
Ben şimdi nereye gidebilirim ki?
dizeleriyle örtüşüyordu hayatı.

Bahar ağlıyordu. Bahar utanıyordu. Agah Özgüç'ün satırlarını hatırlıyorum yeniden: "O bir Catherine Deneuve'dür 'Umutsuzlar'da."

Bir Popüler İkon ve Kült Kişilik Olarak Filiz Akın

1940'lı yıllar ve İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye'de ortaya çıkarttığı olumsuz koşullar. Hemen ardından 1950'li yılların başında hızlı sanayileşmeye koşut ilerleyen kentleşme süreci, serbest piyasa ekonomisine geçiş ve yabancı sermayeyi teşvik yasasının çıkartılması. Tüm bunların üzerine siyasal yaşamdaki büyük değişiklikler... Ve bütün bu sosyal, ekonomik, siyasal dengesizliklere bağlı olarak yiten, çıkmazlara saplanan insanlar. İşte bu kaybolan insanlar için Türkan Şoray, Hülya Koçyiğit, Fatma Girik, Filiz Akın birer hayal kahramandı. Tıpkı Belgin Doruk, Sadri Alışık, Ayhan Işık, Göksel Arsoy, Eşref Kolçak, Fikret Hakan, Orhan Günşiray, Ediz Hun, Cüneyt Arkın, Kartal Tibet, *Yılmaz Güney gibi.*

Dönemin tüm ilahe ve ilahları beyazperdede geçit yapıyor ve hayatlarımıza, kolektif bilinçaltımıza, bir daha çıkmamak üzere sızıp yerleşiyorlardı. Kuşkusuz, tüm sınıf farklarını atlayarak aynı sinema salonlarında değişik halk kitlelerini bir araya getiren bu yıldız oyuncuların 'etki güçleri' sosyolojik açıdan irdelenmesi gereken bir özellik teşkil et-

mektedir.

Bana göre Türk Sinema'sında çizilmiş en başarılı tiplerden biri de yankesici Hacer Yamalı'ydı. Tıpkı İşportacı Kiraz gibi. Kenar mahallelerde büyümüş, biraz bıçkın, biraz kabadayı, biraz berduş bir çingene kızıydı Hacer. Hayatı takmayan. Argo konuşan, kavga eden, karnı acıktı mı, yine bir sokak satıcısının simit, lahmacunlarını gizlice çalan. Yankesici Kız'da Filiz Akın, Gezi Parkı'nda köfteciyi oyaladığı, Vahi Öz'ün köstekli saatini çaldığı sahnelerde gerçek bir komedi oyuncusu olduğunu kanıtlamıştı.

1964'de başlar Filiz Akın'ın Kız filmleri. Yankesici Kız hasılat rekoru kırınca hemen ardından Yankesici Kız'ın Aşkı gelir. 1968'de Yankesici Kız renkli olarak ve bu defa İranlılarla ortak olarak tekrar çekilir. Hırsız Kız'ın özellikle Ortadoğu da ilgi görmesi İşportacı Kız'ın çekilme nedenidir. 1973'de Karateci Kız ile Kız filmleri sonlanır Filiz Akın'ın. Sahi 1965'de Kolejli Kızın Aşkını da unutmayalım. Ve bir de 1967 yapımı Paşa Kızı'nı.

İşportacı kızımız, *Cambazhane Gülü* Fadime 1970'lerin ortasında Amerika'dan ithal Tatlı Cadı'ya göz kırpar. Semantha bir anda Selma oluverir. Kader'in keskin dönemecinden Tatlı Cadı'nın Maceraları'na bir yol alıştır bu.

Kendine özgü bir dili olmayan Yeşilçam Sineması'nda saf ve naif dünyalar anlatılırdı hep. Sevgi, dürüstlük her şeyin üstesinden gelirdi. Masumiyet ve iyilik kazanırdı sonunda.

Tüm imkânsız aşklar gibi, çok büyük tutkuların anlatıldığı *Yarım Kalan Saadet*'i hatırlıyorum şimdi. Fatoş hemşireyi... Hemen her karesi çerçeveletip duvara asılacak kadar güzellikteki Zambaklar Açarken'de Filiz Akın, Perran kimliğiyle, Samanyolu'ndan çıkıp gelmiş bir masal prensesiydi sanki. Özenli makyajı, özel kostümleri ve oyunculuğuyla...

Fuayelerin geniş duvarlarına hep o afişler, film lobileri.

"İşte şaheseri," dediğim, Umutsuzlar.

Kendi özel coğrafyasını ve etki alanını yaratmış bir yıldız oyuncu olarak, o hep bir mit olarak kaldı.

Kuşkusuz, iflah olmaz bir Kerime Nadir, Güzide Sabri, Muazzez Tahsin, Etem İzzet, sinema tutkunu olarak o filmleri çok özel bir yere koymuştum. Reyhan, Emine, Utanç, Geçmiş Bahar Mimozaları, Kader, Karlı Dağdaki Ateş; işte oyunculuk budur, bundan ötesi olamaz diye düşündüğümü, yıllarca bu filmlerin etkisinden kurtulamadığımı itiraf ediyorum. Bir toplumun ortak belleğine kazınmış bir kaç yıldız oyuncudan biriydi Filiz Akın. Onun üzerine kimbilir ne çok yazmış olmalıyım. Sayabildiğim 40'ı aşkın makale, en az beş altı tane senaryo, iki romandan senaryo uyarlaması. Kuşkusuz hiçbiri kapsamlı bir Filiz Akın portesi olamadı. Edindiği oyuncu kimliğini yazmak isterdim mesela. Büyük incelikler ve nüanslarla oynadığı, batı standartlarında bir kompozisyon çizdiği Bahar, Elif ve Çiğdem tiplerini. Tüm filmleri bir tarafa bıraksak bile sadece "Umutsuzlar" ile bir dönemin, kahramanı olmuş büyük bir oyuncuydu. Tabii, Utanç'da Bahar personasının Filiz Akın'ı sinemamızda ölümsüzleştirecek bir güce sahip olduğunu da vurgulamak isterim Örneğin, "Fadime", "Reyhan", "Emine", sıradan bir melodramın sıradan bir kahramanı aşıp, toplumun belleğinde ölümsüzleşmişse, bu tılsımın altında yatan psiko-dinamikler de araştırılmalıdır.

Kapıda aşk yerine hayal kırıklığı bekliyordu Emine'yi. İki kardeştiler, aynı kadını sevmişlerdi. Sadık Şendil'in senaryosunu yazdığı "Emine" belki de döneminin en güzel aşk filmlerinden biriydi.

Reyhan'ın ardında bıraktığı sadece umutları değil miydi? Gönül bahçesinden çalınan sevginin suçlusu aranıyordu. Reyhan çaresizdi.

Yaşadığı anın acısına takılı kalmıştı Çiğdem.

Küçük imalar bile korları alevlendiriyor, assolist Suna,

gazinocular kralı Vural'dan kaçıyor, kaçıyordu.

Mayasına acıyı katmıştı Ebru. "Acı Hayat"tı payına düşen.

Kendi vurgunuyla kanayan yara şimdi Fırat'ı yaralıyordu. Çiğdem susmuştu.

Selma ağlıyordu. Gözlerindeki elem bulaşığı hüzün ev sahibiydi tüm umutlarının. Selma elindeki son mektubu buruşturup attı.

Alıcı kuşun keskin bakışları, dansöz Bahar'ın yüzünde dolaştı bir an.

Korsan gemisinde tutsaktı Zeynep. Yaralarının izini yok edemeyen kalp yeni bir vurgun yemişti. Sevinçlerinin, düşlerinin ışığı sönmemişti henüz. Saba Melikesi olacağını hayal bile edemezdi Zeynep.

Filiz Akın bütün bu filmlerde toplumun adeta estetik hocası ve yaratılan estetik dünyada bir güzellik ve zarafet gurusuydu. Bir Filiz Akın efsanesi ilmik ilmik örülmüştü artık. Kütleşmiş, dokunulmazlaşmış ve adeta mistik bir ayla ile sarmalanmıştı. En geniş kesime ulaştığı, bir dizi ticari film popüler sanatçı kimliğini güçlendirirken, "Gurbet Kuşları", "Kader", "Utanç", "Umutsuzlar" aydınlar ile Akın'ın hayli geç kalmış buluşmasını gerçekleştiriyordu. Sinemaya başladığı 1962'den sadece 6 yıl sonra bir toplumum 'toplu belleği'ne tümüyle yerleşmiş, onun sembollerinden biri haline gelmişti. O artık eşsiz bir yıldız oyuncuydu. Dahası 'aptal sarışın' stereotipini yerle bir etmiş, beyaz perdede kültürlü, zeki, yükseköğrenim görmüş (doktor, mimar, gazeteci, yazar, hemşire, piyanist, balerin vs.) kadın kimliklerini yaşar kılmıştı.

Star sisteminin olmazsa olmaz kurallarından biri olarak, rol gereği hırsız, soyguncu, yankesici, katil olduğu sahnelerde bile masum, güzel, ödün vermeyen kadınları canlandırdı. Zaten, "Yıkılan Yuva" dışında asla seyirciye ters gelen bir

karakteri oynamadı. Hemen belirteyim ki "Yıkılan Yuva"da mutsuz bir evliliği bozan, pavyon şarkıcısı tiplemesi, dönem koşullarında izleyiciye aykırı geleceği için hayli iddialı bir roldü.

Başrolde Filiz Akın (2007) adlı kitabımın yazılış aşamasında Filiz Akın ile birebir röportaj yapmadım. Sonrasında gelen özel hayatın eksik bırakıldığına dair yorumları önemsemedim. Yola çıkışım, altı yaşımdan beri hayran olduğum bir yıldız oyuncunun ikonografik özelliklerini, toplumbilimsel değerini, yıldız imgesini anlatmaktı çünkü.

Filiz Akın 100 küsur film çevirdi. İşte aralarından özenle seçtiğim en iyileri, bana göre unutulmaz olanları. Kimi içimi ezen melodramlar, kimi ticari komediler, kimi ödül kazanmış filmler. (Zaten o filmler, o oyuncular sinema var oldukça izlenecek ve içimizdeki en duyarlı noktalara dokunmayı sürdürecek, ne dersiniz?)

Gurbet Kuşları (1964), Yankesici Kız (1964), Çıtkırıldım (1966), Kader (1968), Aşkım Günahımdır (1968).

İstanbul Tatili (1968), Aşka Tövbe (1968), Hırsız Kız (1968), Karlı Dağdaki Ateş (1969), Son Mektup (1969).

Reyhan (1969), Yaralı Kalp (1969), Ankara Ekspresi (1970), Beyaz Güller (1970), Küçük Sevgilim (1971).

Umutsuzlar (1971), Emine (1972), Utanç (1972), Tatlı Dillim (1972), Ayrılık (1972).

Küçük Şahit (1972), Acı Hayat (1973), Zambaklar Açarken (1973).

Karateci Kız (1973), Soyguncular (1973), Veda (1974), Almanyalı Yârim (1974), Memleketim (1974).

Geçmiş Bahar Mimozaları - tv dizisi- (1989).

Çekmecelerden birini açıyorum. Bir tomar dergi...

24 Mart 1972 tarih 809 no.lu Pazar Mecmuası'nda "Bu yıl Türkan Şoray, Hülya Koçyiğit, Fatma Girik ve Filiz Akın

arasında süren yarışta rakibelerini geçmek amacında olduğunu söyleyen Filiz Akın, bunu çok kibar bir şekilde dile getiriyor ve:

"Hepimiz, bizi sevenlere, iyi bir şeyler vermenin savaşı içindeyiz," diyordu. "Kim en iyiyi, en güzeli vermeyi başarırsa, o öne geçecek. Güzel bir yarışma bu. Şartlar eşit. Bu yıl vizyona giren filmlerimin hemen hepsi çok iyi iş yaptı. Üstelik ben diğer arkadaşlarıma oranla daha az film çekmiştim."

Pazar Mecmuası'nın o sayısı kapakta yer alan siyah saçlı Filiz Akın nedeniyle hoş bir sürprizdi ve aynı giysi ve perukla farklı bir pozu bir buçuk ay sonra yine Pazar'ın kapağında yer alacaktı. Yukardaki söyleşisinin devamında 1972 yılında Yılmaz Güney ile İzin adlı bir film yapacaklarına da değinmişti. İzin çekilmedi. Çekilseydi yeni bir Umutsuzlar olabilir miydi, kimbilir? Ve söyleşi bir defa daha kabul edilmiş imgeye dönüyor, Filiz Akın neden siyah saçla poz verdiğini şöyle açıklıyordu:

"Ben bir kadının, hele bir sinema oyuncusunun sık sık kendisini yenilemesi gerektiğine inanıyorum. Saçıyla, makyajıyla, giyimiyle, kendini sevenleri hayal kırıklığına uğratmamalı, hatta moda yaratmalıdır. Avrupa'da, bir Brigitte Bardot, bir Jeanne Moreau, bir Ursula Andress, yeni bir elbise giydikleri zaman, moda dünyasını yerinden oynatıyorlar. İşte bunun için, siyah peruk taktım."

Dönemin Pazar Mecmuası, her defasında olağanüstü güzellikteki fotoğraflar kullanırdı. Ses Mecmuası'na oranla içeriği daha zayıf olsa da Pazar görselliğinden hiç ödün vermezdi. Ön kapak Şoray, Akın, Koçyiğit, Girik, Alkor, Sayın gibi yıldızlara ayrılmışken arka kapaklarda Seher Şeniz, Feri Cansel, Eva Bender, Mualla Omay, Figen Han, Figen Say gibi isimlerin nispeten dekolte giysili portrelerine yer verilirdi.

Bir Oyunculuk Resitali Olarak "UTANÇ "

"Atıf Yılmaz 'Utanç'ta Yeşilçam'ın şablonumsu tiplerini tersyüz ederek gerçekçi bir çizgiye oturtur."

Burçak Evren

"Atıf Yılmaz'ın yönettiği 'Utanç' filmindeki işçi Bahar karakteriyle de 'cici kız'lıktan kurtulacaktır."

Agah Özgüç

Veli Efendi'nin kızıydı Bahar. Başlık istemedi kimseden. Külçeyle altın serdiler önüne, istemedi. Yüreği zengin adam istedi sadece. Adam gibi adam istedi! Pazen de giyse, naylon da giyse, düşse de, kalksa da fark etmiyordu artık.

"İnsan pazen gecelikle de kötü kadın olur..."

Beyoğlu Saz. Hisar Pavyon. Kırık dökük alkışlar. Ölgün ışıklarla gölgelenen ara sokaklar. Eflatun bir şifon, rüzgârda uçuşan... Gün ağadı ağacak.

"Kurtar, kurtar beni... Sensiz yaşamaktan," diyordu Bahar.

"Usandım, alnımda bir damga taşımaktan. Usandım, hep yere bakarak yaşamaktan."

Haliç sırtlarının, sisli ayazında yürüyordu Bahar. Yorgundu...

"Bilmem, düştüm işte. Herif dağa kaldırdı beni. Sonra nikâh teklif etti, kabul etmedim. Eve de dönemedim. Gurur

meselesi yaptım. Girmedim o imansızın nikâhına. Köye de dönemedim. Fabrikaya da."

Yılların rendesinden geçmişti Bahar. Alışmaya çalışmıştı. Konargöçer aşklara kapatmıştı kendini. Hem töre dışılığı, hem tutuculuğu taşıyordu yüreğinde. Çaresizdi. Düşsüzdü. Yalnızdı. Küskündü Bahar. Yaşamın bir noktasında yitmişti. Son iziydi bu...

"Öldüremedim kendimi o zaman. Sonra çabalayıp durdum yok olmak için... Yavaş yavaş... Her gün biraz daha kirlenerek, acı çekerek. Tükenerek... Yok olmak istedim. Yine de bir şey kalmış içimde eski günlerden..."

Cebelleştikçe bileniyor, keskinleşiyordu utanç hissi. Hüzün, mutsuzlukla atbaşı gidiyordu nicedir. Hüzün hayatı yerle bir ediyordu.

Çok kazanıyordu Bahar. Cihangir'de katı, bankada parası vardı.

Gözçukurları yaşla dolmuştu. Diken dikendi gövdesi. Utanıyordu Bahar. Herkesten utanıyordu.

Kemal ile karşılaşmaktan korkuyordu en çok. Utancın yıkıntısı altında, kendini taşıyamaz olmaktan korkuyordu. Utanç her geçen gün biraz daha sarıyordu benliğini. Delik deşik, parça parçaydı. Yüzünün karşısında küfürlü, alkol vurgunu geceler. O zifiri karanlık vardı.

Geri dönmüştü Kemal. Her köşede Bahar'ı arıyordu. Herkese onu soruyordu.

"Benden bir gizledikleri var. Kime sorsam, 'Bilmiyorum, duymadım,' diyor. Biri, 'Almanya'ya gitti', biri, 'Niçin arıyorsun,' biri, 'Hiç arama,' diyor..."

Duraksadı Bahar, dönüp Kemal'e hiç bakmadan, fakat arkasından geleceğinden emin, Galata Kulesi'nin yosun yürümüş, taş basamaklarına yöneldi usulca.

Filiz Akın filmografyasında başlıbaşına bir oyunculuk dersi, bir resitaldir "Utanç". Ofsayt Osman ("Şakayla Karı-

şık"), Gönlübol Arif'in ("Efkârlıyım Abiler") kalplerini çalan o güzel kız, çok ötelerde kalmıştır artık.

"Adı: Atıf Yılmaz" (2006) adlı kitapta Yılmaz, Ayşe Şasa'nın senaryosundan sinemaya aktardığı "Utanç" ile ilgili değerlendirmesini şöyle yapar:

"Ve o güne kadar, filmlerde daha çok ezilmiş, hizmetçilik eden, tecavüze uğrayan vs. kadınlar oluyordu. Burada öyle almadık işi. Kız orospu oldu rahat rahat. Kendi isteğiyle yani. Güzel olduğu için kolayı seçti ve orospu oldu..."

Bildik şehir melodramlarından nasıl da farklıydı "Utanç". Hemen her sahnesinde o yaman hüzün... O hunhar duygu! Pelikürde çoğalıp duran matem...

Perdeden Sahneye Geçiş

"Hayat nankör, yolcu nankör, yollar nankör..."

Sinemanın içine yuvarlandığı ekonomik bunalım 1970'li yılların ilk yarısında iyice kendini gösterir. Bir yanda aileyi sinema salonlarından uzaklaştıran seks komedileri... Öte tarafta hayatlarımıza giren televizyon.

Türk Sineması'nın yıldızları ister istemez bir kenara çekilmiş, hemen hiç film teklifi alamaz olmuşlardır. Yapılacak tek şey, ya cinselliğin en bayağ biçimde sergilendiği senaryoları kabul etmek ya da gazino sahnelerine adım atmaktır artık.

Beyaz perdeden sahnelere transfer olmak bir yönde sinemada kazanılan şöhretin kıdem tazimatını alıp, harcamak gibiydi. Kimse Selda Alkor, Ayşecik, Ayhan Işık, Belgin Doruk, Fikret Hakan, Parla Şenol, Nebahat Çehre, Cüneyt Arkın, Fatma Girik, Göksel Arsoy, Neriman Köksal, Selma Güneri, Suzan Avcı, Gülsüm Kamu, Murat Soydan, Devet Devrim, Muhterem Nur, Efkan Efekan, Kuzey Vargın, Peri- Han, Mine Mutlu, Nebahat Çehre, Pervin Par, Ekrem Bora'dan Türk Sanat Müziği'nin ağır şarkılarını en doğru biçimde yorumlamalarını beklemiyordu.

Perdede hayran kaldıkları isimleri yakından görmek, onlara dokunabilmekti amaç. Tanrılar, Tanrıçalar şimdi yeryüzüne, gazino sahnelerine inmişlerdi tek tek.

Uzun süre tüm sahne tekliflerini geri çeviren Filiz Akın'da salt ekonomik gerekçelerle dönemin ünlü gazino patronlarından Osman Kavran ile anlaşma yaptı ve ardından Muzaffer Özpınar ile sahne için hazırlanmaya başladı.

Basın Filiz Akın'ın gazinolarda sahne alacağı haberleriyle çalkalanıyordu. Şimdi sırada Hülya Koçyiğit ve Türkan Şoray isimleri vardı gazino neonlarında yer alacak olan. Onların da bu yarışa eninde sonunda katılacaklarına kesin gözüyle bakılıyordu. Ve bir de her sahne teklifine kesinlikle "Hayır," diyen Ayten Gökçer'in.

4 Kasım 1975 tarihli Hürriyet Gazetesi'nin gazino reklamlarına ayrılan sayfasında 'Filiz Akın?' ilanı yayınlandı.

"Beyaz perdenin hanımefendi yıldızı Filiz Akın 7 Kasım Cuma akşamından itibaren Aksaray Lunapark Gazinosu'nda."

Assolist Neşe Karaböcek, solist altı Filiz Akın'lı kadroda İzzet Günay, Seher Şeniz, Orhan Boran, Neco, Gülden Pelit, Nur Belda, Nüket Duru'ya kadar pek çok isim bulunmaktaydı. Program büyük iş yapmış, Filiz Akın'ın sahne serüveniyle ilgili haberler basının ilgi odağı haline gelmişti.

55 gün boyunca gazino programı aralıksız devam ederken, bu arada kadroya Adnan Şenses, Ali Rıza Binboğa, Cem Karaca, İlhan İrem, Fatma Belgen, Vural-Jale-Teo' gibi sanatçılar da dâhil edildi. Program bittiğinde Osman Kavran o yılların değişmez kuralı gereğince gazeteye verdiği ilanla asolist ve solist altını başarılı konserlerinin ardından teşekkür ederek, can-ı yürekten kutluyordu.

Yaklaşık üç aylık bir aradan sonra, 17 Nisan 1976 akşamı Emel Sayın, Ali Poyrazoğlu, Esin Engin, Nilüfer, Füsun Önal, Nil Burak, Esengül, Beyza Başar, Sevda Karaca, Beyaz

Kelebekler, Figen Han, Gülden Pelit'in de yer aldığı bir kadroyla yine Aksaray Lunapark Gazinosu'nda, (62 gün boyunca her gece, çarşamba kadınlara, pazar umuma açık matinelerle haftada dokuz kez) sahne aldı Filiz Akın. Şarkı söylüyor, dans ediyor ve iki ayrı tuvaletle güzelliğini, zarafetini sergiliyordu. (İzleyicinin çılgınca alkışlamasından etkilenip, gözyaşlarını tutamadığını hatırlıyorum şimdi.) Program bir kez daha büyük iş yapmıştı.

Sonunda İzmir Fuarı'nda Hülya Koçyiğit'in assolist olarak sahneye 'merhaba' diyeceği açıklandı. Zaman zaman birbirine rakip gösterilen iki kraliçe bu defa sahnede kozlarını paylaşacaklardı. Basın konuya yeniden el atmakta gecikmedi. Ancak Osman Kavran'ın ısrarı ile 25 Temmuz 1976 gecesi Gönül Akkor'un alt kadrosunda tekrar aynı gazinoda programa çıktı Filiz Akın. Bu defa karşılarında Bülent Ersoy ve Zeki Müren gibi isimler vardı. Ve Lunapark Gazinosu Akkor - Akın ikilisiyle, gazino lisanıyla 'iyi iş yapmaya', 'ful çekmeye' devam ediyordu.

Filiz Akın'ın Hülya Koçyiğit nedeniyle Fuar'a katılıp katılmayacağı tartışılıyordu. Rekabet iyice kızıştırılıyor, söylentiler kulaktan kulağa yayılıyor, ancak ne Akın, ne Koçyiğit birbirleri hakkında tek kelime beyanatta bulunmuyorlardı. Nihayet Osman Kavran'a ait Akasyalar Gazinosu'nda Esengül, Adnan Şenses, Arzu Okay, Nuri Sesigüzel, Okşan Ay, Hülya, Gülden Pelit, Ali Poyrazoğlu'nun yer aldığı bir kadroyla Filiz Akın assolist olarak, Hülya Koçyiğit'in karşısına getirildi. Kuşkusuz, 1976 İzmir Fuarı'nın en zayıf alt kadrosu nedense Akasyalar Gazinosu'nda toplanmıştı. Örneğin Lunapark Gazinosu'nda Muazzez Abacı, Ahmet Özhan, Melike Demirağ, Rüçhan Çamay, Cem Karaca, Mine Mutlu, Tanju Okan, Azra Balkan, Fatma Belgen, Uğur Böcekleri, Şakir Öner Günhan.

Manolya Gazinosu'nda Gözül Yazar - Bülent Ersoy, Nil-

gün Atılgan, Edip Akbayram, Sezer Güvenirgil, Nurhan Damcıoğlu, Recep Kaymak, Meral Aydan, Fecri Ebcioğlu.

Ekici - Över Gazinosu'nda Hülya Koçyiğit, Seyyal Taner, Ümit Tokcan, Şehrazat, Bedia Akartürk, Meral Küçükerol, Yeliz, Ümit Tokcan, İskender Doğan, Ateş Böcekleri, Tekin Akmansoy, Defne Yalnız, Leman Çıdamlı, Vahdet Vural sahne almaktaydı.

Muzaffer Özpınar 'ın son anda saz heyetiyle birlikte Koçyiğit'in kadrosuna geçmesiyle olay iyice büyüdü. Haftasonu Gazetesi konuyu durmadan manşete çekerken; Ses, Hey Dergileri köpürtmeye tüm hızıyla devam ediyordu... Sadece Akın ve Koçyiğit suskunlarını hiç mi hiç bozmadılar.

Hatta dönemin ünlü karikatür ve mizah dergisi "Çarşaf" konuyu kapağına taşıyıp, Akın ve Koçyiğit'i cephede çarpışan 'düşman' komutanlar şeklinde göstermişti. Kullanılan başlıksa ilginçti:

"Koçyiğit kuvvetleriyle savaş halindeyiz..."

Filiz Akın, Fuar programı sonrasında bir süre ortalardan kaybolur.

24 Aralık 1976 gecesi Ankara Köşk Gazinosu'nda Bülent Ersoy ile programa başlar. Yetmiş gün boyunca Ankara'da büyük başarı elde edilir. Hatta bir süre gazinonun yanması nedeniyle ara verilen program yoğun talep nedeniyle yeniden uzatılır.

1977 yılının 19 Mart akşamı Bülent Ersoy, Ümit Tokcan, Nil Burak, İlhan Daner - Hadi Çaman, Paris Champs Revüsü, Azra Balkan'lı kadroyla, baştan sona yenilenen İstanbul Büyük Maksim Gazinosu'nda sahne almaya başlar Filiz Akın. Haziran ayında bir kez daha Ankara Lunapark Tesislerinde Ersoy - Akın ikilisi program yaparlar. Bu defa kadroda Sadri Alışık'da bulunmaktadır. Ankara'dan sonra Samsun Fuarı'na geçerler.

Filiz Akın her defasında sahneye alkışlarla çıkmakta, çi-

çek yağmuruna tutulmaktadır. Muzaffer Özpınar'ın bestesi "Nankör" adlı şarkının, özellikle şiir bölümünde yaşanan dramatik atmosfer nedeniyle dakikalarca ayakta, saygıyla alkışlanmakta ve kendini ister istemez bir sevgi selinin içinde bulmaktadır.

Her şey yolunda giderken yine İzmir Fuarı için teklif alır. İzmir Lunapark Gazinosu'nda Emel Sayın, Filiz Akın, Ahmet Özhan çok geniş bir kadroyla sahne alacaklardır. Büyük bir reklam kampanyası başlatılır. Öyle ki, yazlık bahçelerde eski filmleri derhal gösterime girer. Nurhan Damcıoğlu, Erol Evgin, Barış Manço, Kaynanalar, Rüştü Asyalı, Serpil Barlas'a kadar kimler yoktur ki kadroda. Ancak basına yansıyan haberlerde Ahmet Özhan ile isim sıralaması yüzünden sürtüştükleri ve Filiz Akın'ın programdan ayrılacağı belirtilir.

Ve üç gün sonra gazeteye verdiği ilanla gazinodan ayrıldığını açıklar Filiz Akın.

Sayın İzmirliler, Sayın Egeliler

Sizlerle beraber olmanın heyecanıyla mutlu gelmiştim. Yıllarca gösterdiğiniz ilgi ve sevgiden destek aldığımı söylemeye gelmiştim.

Benimle birlikte üzüldüğünüz, benimle birlikte güldüğünüz için teşekkürlerimi tekrarlamaya gelmiştim.

Prensiplerime aykırı gelen bir durumdan ötürü Lunapark Gazinosu ile hiçbir ilişkim kalmamıştır. Durumun takdirini sizlere ve zamana bırakıyorum. Allahaısmarladık.

Sevgilerle

Filiz Akın

Bir anda dedikodu çarkları dönmeye başlamış; Filiz Akın'ın bavulunu toplayıp İstanbul'a geri döndüğü haberleri magazin basınında yerini almıştır.

Zor günlerdir. Filiz Akın kırılmıştır. Üzgündür.

17 Kasım 1977 gecesi Bülent Ersoy ve Filiz Akın yine İstanbul Maksim Gazinosu'nda güç birliği yaparlar.

1978 Şubat'ında Ersoy – Akın, Ankara Köşk Gazinosu'nda programa başlarlar.

Filiz Akın 1978 yılının Mayıs ayında bir ay süresince Bursa Taylan Gazinosu'nda assolist olarak sahneye çıkar ve bir hayli de başarı gösterir. Sırada Kıbrıs Güzelyurt Festivali vardır. Yine assolist olarak Kıbrıslı hayranlarının karşısına çıkar. Tahmin edemeyeceği bir ilgiyle kucaklanır. Sahnede kaldığı sürece tezahürat ve alkışlar dinmek bilmez.

Filiz Akın'ın uzunçalar dolduracağı haberleri manşetlerde yer alırsa da ne Akın, ne Koçyiğit plak doldurmaya yanaşmazlar bir türlü. Ancak hayali kasetleri başta Almanya olmak üzere İstanbul ve özellikle Anadolu'da peynir ekmek gibi satılır. (Hatırlıyorum, tesadüf sonucu kapağında beyaz, geniş kenarlı şapkasıyla gülümseyen Filiz Akın fotoğrafının yer aldığı bir kaset geçmişti elime. 'Sahibinin sesi' olmayan bir ses Orta Anadolu aksanıyla türküler okuyordu. Hele hele 'Silifke'nin Yoğurdu' nu bir söylemişti ki, kulaklara zarar. Kapakta Filiz Akın fotoğrafı kasetin satış garantisiydi elbette.)

1978 yılının 20 Ağustos gecesi yine İzmir Fuarı'nda sahneye çıkar Filiz Akın. Üstelik Manolya Bahçesi'nde Zeki Müren, Nüket Duru ile Göl Gazinosu'nda da Gönül Yazar ve Nüket Duru ile programa başlar. Elbette Zeki Müren Fuar'ın en büyük yıldızıdır ve Manolya Bahçesi her gece dolup, boşalır. Kadroda kimler yoktur ki Yeliz, Sevda Ferdağ, Nazan Şoray, Barış Manço, Ateş Böcekleri, Aylin Urgal, Saadet Sun, Hülya Süer, Elvan Sevil... Ve ilk kez Göl Gazinosu'nda ismi Nüket Duru'dan sonra, Manolya Bahçesi'nin gazete ilanındaysa Nükhet Duru'dan önce yazılır.

2 Ekim 1978'de kırk gün sürecek Anadolu Turnesi'ne çıkar Filiz Akın. Ersan Erdura, Gülden Pelit, Nazan Şoray'la Çorlu, Eskişehir, Burdur, Bandırma, Adapazarı, Zonguldak, Bolu, Tekirdağ, Karabük, Ordu, Giresun, Antep, Mersin,

Denizli, Ceyhan, Antakya, Isparta, Silifke, Polatlı, Tarsus, Konya'da konserler verir. İzdiham nedeniyle kapılar kırılmakta, sevenleri Filiz Akın'ı ayakta dakikalarca alkışlamakta üstüste sahneye çağırmaktadır. Bu ilgi kuşkusuz sosyal bir olaydır. Ve açıklaması tümüyle duygusal ve sosyal faktörlerin kozmik buluşmasında gizlidir.

31 Aralık 1978 de Selçuk Ural ve Sibel Egemen'li kadroyla önce Fenerbahçe Kulübü Sosyal Tesisleri'nde ve ardından Pera Palas'ın tarihi salonlarında sahne alır.

Orhan Şevki ve Hayri Küçük'ün Barış 74 menejerlik ajansına bağlı olarak çalışma kararı almıştır. Sırada yine Ankara, İstanbul konserleri vardır.

Gönül Akkor, İbrahim Tatlıses, Nazan Şoray, Tolgahan Dans Grubu, Coşkun Sabah'lı kadroyla 1979 yılı Şubat ayında İstanbul Çakıl Gazinosu'nda programa başlar. Ardından Ankara Köşk Gazinosu'nda Akkor ile ve İstanbul Gar Gazinosu'nda Neşe Karaböcek ile sahne alacaktır.

1979 İzmir Fuarı'nda Gönül Akkor - Filiz Akın ikilisi fırtına gibi eser. Gazino dolup boşalır.

Sahne döneminde özellikle Haftasonu Gazetesi "evladından uzakta yaşayan, hep acılı, yalnız kadın" imgesini yükler Filiz Akın'a. Bu imge kolayca kitleler tarafından içselleştirilir ve Filiz Akın'a duyulan sevgi bir çığ gibi büyümeye devam eder. Televizyonda sürekli filmleri gösterilmekte, uzak kalmaya, unutulmaya çalışsa da gündemdeki ve gönüllerdeki yerini hep korumaktadır.

Önce Gönül Yazar, sonra Behiye Aksoy ile Bebek Belediye Gazinosu'nda sahneye çıkar. Sırada Gönül Akkor'lu Lunapark Gazinosu vardır. Bergama Festivali'nin ardından, İstanbul'da son sahne çalışmasını Adnan Şenses ile Baltalimanı Grand Müzikhol'de 1980'in son aylarında gerçekleştirir.

Anarşi ve terör tırmanışa geçmiş, ekonomik zorluklar in-

sanları evlerine çekilmeye mecbur kılmıştır. Tıpkı Sinema gibi, sahne dünyası da büyük kriz içindedir.

Zeki Müren, sahneleri sağlık nedeniyle bırakmış, Ajda Pekkan Eurovizyon sonrası bunalıma girmiş, Muazzez Abacı, Sevim Tuna, Emel Sayın, Gönül Yazar, Gönül Akkor eskisi gibi gazinoları dolduramamaya başlamışlardı. Bülent Ersoy ise gazino seyircisi için yepyeni, merak edilen, bir kimlik, alkışlanan bir "sanat olayı"na dönüşmekteydi giderek. Ersoy'un fırtınalı esişi, "sahne yasağına" kadar tüm şiddetiyle devam edecek, çalıştığı gazinolar izleyici rekoru kıracak, plakları neredeyse yok satacaktı.

Filiz Akın, 1981 yılında Ferdi Tayfur, Nazan Şoray ile Almanya Turnesi'ne çıkacak... Bu turneyle şarkıcılık dönemini öncesiz ve sonrasız biçimde noktalayacaktır.

Kuşkusuz hayli yıpranmış, alışık olmadığı bir düzenin kuralları, tutulmayan sözler, kulis kavgaları, ayak oyunları karşısında çaresizliği, kimi zamanda desteksizliği yaşamıştır. Ait olmadığı bir coğrafyadadır. Mutsuzdur.

Gazino kulisleri bir âlemdir zaten.

Assolistlerin koyduğu şarkı yasağı... Sahne alış sırası, afiş ve gazete ilanlardaki isim düzenlenişi... Kaprisler. Hem de bitip tükenmek bilmeyen kaprisler. Masa sayısını ölçüt alan kadro seçimi... Durmaksızın kesilen raconlar. Dediğim dedik solistler.

Hatta "Keklik" şarkısını tüm ikazlarına rağmen, repertuarından çıkartmayan Filiz Akın'ı, (mikrofon kordonunu şarkının tam orta yerinde makasla kesip) kendince cezalandırarak, tartışılmaz yetkesini ortaya koyan (!) bir assolist ve daha neler, neler...

Kasım 1975'de başlayan 'şarkıcı Filiz Akın' kimliği, 1981 Mayıs ayında tarihin değerlendirmesine bırakılırken, Filiz Akın sinema yıldız - oyunculuğuyla anılmaya devam edecektir. Daha önce belirttiğim gibi, 20. yüzyıldan 21. yüzyıla

taşınan saygın bir ünvandır bu. Sahne, tıpkı televizyonda gösterilen eski filmleri gibi, 'sinema sanatçısı Filiz Akın imgesi'nin devamına yardımcı olmuş bir dönemin parantezidir. Küçücük bir parantez. O kadar! Zaten pek de konuşmak istemediği bir dönemdir o yıllar.

Filiz Akın Üzerine Bir Deneme

Başak Deniz Özdoğan- Zümrüt Burul

Filiz Akın gibi Yeşilçam'ın yarattığı bir star üzerine yazı yazabilmek sadece Filiz Akın'ı ve onun oyunculuğunu bilmenin ötesinde Yeşilçam Sineması'nın bir sistem olarak da nasıl işlediği, oyuncuların bu sistem içinde yerlerinin ne olduğu ve bugün bir kısmımızın aşağılayarak bahsettiği Türk Sineması'nın bu altın çağına ilişkin şartların neler olduğun ile ilgili de bilgi ve en azından fikir sahibi olmaktan geçiyor. Bu sinemayı ve yıldızlarını, bu sistemin sonlanmasına neden olan televizyon ekranlarından tanıyan ve seven bir kuşağın fertleri olarak bizlerin ise yapmaya çalışacağı, Filiz Akın gibi bir yıldız oyuncuyu söz konusu sistem içinde anlamaya ve değerlendirmeye çalışmak olacaktır.

Her şeyden önce belirtmemiz gerekir ki, Filiz Akın ile ilgili amatörce de olsa bir şeyler karalayabiliyorsak bunun nedeni kişisel algı alanlarımızın bu yönde olmasının yanı sıra, kendisiyle gerçekleştirdiğimiz sözlü tarih projesidir. Kendisini yakından tanıma fırsatı bulmuş olduğumuz Filiz Akın'ı, bu proje sayesinde de bir yıldız olarak içinden çıktığı Yeşilçam Sineması'nı ve starlık sistemini nasıl değerlendir-

diği, oyuncunun bu sistem içinde nerede durduğu, yönetmenlerin neden çok ama niteliksiz filmler çekmek zorunda kaldıkları, yapımcıların bu sinemanın şekillenmesinde ne gibi roller üstlendiği gibi sorulara nasıl bir bakış açısı getirdiğini görmüş olmak bizi mutlu etti. Karşımızda oturan ve soruları yanıtlayan kişi bizlerin televizyon ekranlarında ve bir kuşağın da beyaz perdede görmeye alıştığı Filiz Akın'dan farklı bir kişiydi. Zarif kişiliği, çalıştığı insanlarla ilgili kötü yönde bir eleştiri yapmaktan çekinen nazik tavırları ve neşesi her ikimizin de dikkatini çeken özelliklerindendi. Yaptığımız çalışma, bugünün Filiz Akın'ından geçmişteki 'yıldız'ı dinlemek üzerineydi. Ama çalışma sonunda her yönüyle gerçek Filiz Akın'ı tanımış olduğumuzu gördük.

Konuyu derinleştirmek amacıyla, Filiz Akın'ın tam da göbeğinde yer aldığı star sisteminin nasıl işlediğinden bahsetmenin önemli olduğu düşüncesindeyiz. 70'lerin sonlarına gelindiğinde Yeşilçam Sineması ve star sisteminin işlerliğini yitirdiğini görüyoruz. Tüm Yeşilçam Sineması'nı ayakta tutan star sistemi, 1950'lerin sonundan itibaren Yıldız, Artist ve Ses gibi sinema mecmualarının açtığı "Bir Yıldız Aranıyor" başlıklı müsabakalarla gelişmeye başladı ve kendini besledi.

60'lı yıllar yıldız olgusunun hâkim olduğu yıllardı. Bu dönemde yapımcılar ve yönetmenler halkın seveceği, tutacağı ve kendini o yüzle özdeşleştirebileceği 'masal' kahramanları bulmak adına bu müsabakalara rağbet ettiler. Bu şekilde yarışmaları kazanan kadın ve erkek yıldız adayları hiç bilmedikleri ve gidişatı hiçbir zaman kendi ellerinde olmayacak bir sistemin, Yeşilçam Sineması'nın içinde buldular kendilerini. Yapımcıların güdümünde, yıldızlar, kendilerine biçilen rolleri ve kişilikleri canlandırmakla yükümlüydüler.

Oyuncuların birer yıldıza dönüşmesini sağlayacak olan sadece kendi büyüleri değil, onlara sahip çıkan, destekleyen ve bir anlamda onları bir yıldız olarak pazarlayan yapımcılardı. Belirli projelerin ürünleri olarak sunulan oyuncular ancak doğru projeye düştükleri zaman yıldız olabiliyorlardı. Agah Özgüç starlık ölçülerini bir yazısında şöyle açıklamıştı:

"Türk Sineması'nda starlık ölçüleri seyirci sempatisine, sonrada işletmeci yatırımlarına bağlıdır. Ve sadece iyi oyuncu olarak isim yapmak star olmak değildir."(1)

Starlık sisteminin kuşkusuz en önemli ayağı kadın oyunculardı. Kadın yıldızların böylesine rağbet görmesinin nedeni, hem erkek hem de kadın izleyicilerin hayallerinde karşılık bulmalarıyla alakalıydı. Erkek izleyiciler için kadın yıldızların temsil ettiği ahlaklı, güzel, iyi ve fedakâr kadın, zaten hayallerindeki ideal kadına denk düşüyordu. Kadın izleyicilerinse, yine yukarıda saydığımız nedenlerden dolayı bu yıldızların hayatlarına bir imrenme duydukları ve kendilerini bu karakterlerle özdeşleştirdikleri söylenebilir. Her kadın yıldızın arkasında onun yıldız olmasını sağlayan bir erkek vardı. Rüçhan Adlı Türkan Şoray'ın, Memduh Ün Fatma Girik'in, Selim Soydan Hülya Koçyiğit'in ve Türker İnanoğlu Filiz Akın'ın sinemaya girdikten sonra star olmalarını sağladılar. (Yazarın Notu: Özdoğan ve Burul'un bu değerlendirmelerine tam olarak katıldığımı söyleyemem çünkü bu dört isim de daha neredeyse ilk filmlerini çekerken yıldız olmuşlardı...) 60'lı yıllara damgasını vuran bu dört yıldızın bu kadar uzun süre gündemde kalmaları star sisteminin insanlara sunduğu imgelerle ilgiliydi. Bu imgeler sayesinde izleyiciler her yıldızın nasıl bir karakteri canlandırabileceğini az çok kestirebiliyorlardı. "Seyirci, filmin adı, afişi ve oyuncusu aracılığıyla daha salona girmeden önce belirli bir fikir sahibi olmak, ne seyredeceğini bilerek ama yine de bunun nasıl olacağını merak ederek koltuğa oturuyordu. Yalnızca

kadın ve erkek oyuncuların isimleri bile filmin hangi türden olacağına, nasıl sonuçlanacağına dair bir fikir verebiliyordu."(2)

Oyuncular, kendilerine giydirilen rolü, setin dışında da sürdürmeye devam ediyorlardı. Günlük yaşamlarında ve basın karşısındaki duruşlarını da bu roller belirliyordu. İzleyiciler yıldızlarda istedikleri ve bekledikleri yaşantıyı buluyorlardı. Masalların büyülü hayatlara sahip prensesleri, bu oyuncular sayesinde ete kemiğe bürünüyor, izleyicilerin taptıkları ve ulaşılamaz bir figür haline geliyorlardı. İzleyiciler bu yüzden yıldızları gerçek hayatlarında da bu rollerden ayrı düşünemiyorlardı. Türkan Şoray onlar için güzel ve şuh bir kadınken, Filiz Akın kolejli küçük hanımefendiydi. Takındıkları tavırlar ve giyindikleri roller birbirinden farklı olsa da Engin Ayça "dört büyükler olarak anılan kadın yıldızların aslında tek bir kadın" oldukları varsayımını öne sürer.(3)

İlginç bir şekilde Yeşilçam Sineması'nın 70'lerin sonunda iflasıyla birlikte yıldızlar, yıldızlıklarından bir şey kaybetmediler. Bugün 'kare as' olarak adlandırdığımız Yeşilçam Sineması'nın en ünlü kadın yıldızları Türkan Şoray, Hülya Koçyiğit, Fatma Girik ve Filiz Akın, izleyicinin gözündeki büyülerini kaybetmediler. Ancak saydığımız ilk üç yıldız, Yeşilçam'ın bitişi ve yıldız sisteminin çöküşüyle birlikte masal hayatlarına da sinemaya devam etmek adına son verdiler. Fatma Girik, erkeksi ve güçlü kadın rollerini, Türkan Şoray ise gözleri ve dudaklarıyla oynayan şuh kadın rollerini bırakarak, 80'lerin ve 90'ların sinemasına ayak uydurdular. Artık, canlandırdıkları karakterlerin gerçek hayatta karşılıkları vardı. Bir tek Filiz Akın, yıldız sisteminin bitmeye yüz tuttuğu 70'lerin sonuna doğru kendi isteğiyle sinemayı bıraktı. Ya da sinema onu bırakmadan, o sinemayı tek etti.

Hafızalarda bilinmeyen bir zamanın düşsel prensesi olmaya devam etti.

Bu yazının da ana konusu olan Filiz Akın'ın, 'kare as' içindeki yeri neydi? Ona hangi roller biçilmişti? Daha çok nasıl filmlerde oynuyordu? Temsil ettiği 'rol' neydi? Oyunculuğunun sinemada karşılık bulduğu bir anlam var mıydı?

Filiz Akın'a kare as içinde biçilen rol, sarışın, ama masum kadın kimliğiydi. Yıllar boyunca Yeşilçam'da süre giden sarışın vamp kadın klişesi onun yıldızlaştığı dönemde yıkıldı. O sinemamızın sarışın, Avrupai yüzüydü. Yeşilçam'ın güzel, ama kültürlü, kolejli, küçük hanımefendisiydi. Oğlu İlker İnanoğlu ile oynadığı Yumurcak filmlerinden sonra fedakâr anne ve sadık eş rolleri de ona uygun görülmeye başlanmıştı. Ona sunulan masum ve temiz kadın imajını, sade ve gösterişten uzak oyunculuğuyla destekliyordu. Az mimik kullanıyordu. Gösteriye dönüşen bir oyunculuk hiçbir zaman sergilemiyordu. O dönemin neredeyse tüm oyuncularının yaptığı gibi kendi sersini de kullanmıyordu.(4)

Dublaj, oyuncunun kendi performansının yarısını ses sanatçısıyla paylaşması demekti. Filiz Akın'ın dublajlı sesinin arkasında gördüğümüz, süssüz bir oyunculuktur. Oyunculuğunun tüm gücünü gözlerinde toplamıştır denebilir.

Yeşilçam'ın oyuncuyu disipline eden yoğun çekimleri altında, Filiz Akın da kostümden, makyaja kendi kendine yetmeyi bilen bir oyuncuydu. Kadın yıldızların canlandırdıkları karakterlerle özdeşleştikleri o dönemde oyunculardan filmde giyecekleri kostümlerini kendilerinin seçmesi isteniyordu. Bu sayede kadın oyuncular sundukları imajlara kıyafet ya da aksesuarlarla istedikleri şekilde yön verebiliyorlardı. Bu başka bir açıdan günlük hayatta sürdürdükleri imajın tekrarının filmlere yansımasına neden oluyordu. Filiz Akın'ın da filmlerde giydiği kıyafetleri kendi gardırobundan oynadığı rollere yakıştırdığı kıyafetlerdi.

Filiz Akın, sinemaya girdiği yıllarda, senaryolar 'kare as'ın diğer yıldızlarından farklı olarak onun üstüne yazılmıyordu. Daha çok, jönlerin yanındaki asıl kadın karakter olarak karşımıza çıkıyordu. Kendisinin ön planda olduğu filmlerin çekilmesi için biraz daha zaman geçmesi gerekecekti. Filiz Akın'ı 'kare as'tan ayıran en önemli özellik de eşi ve yapımcısı olan Türker İnanoğlu'nun Filiz Akın'dan bir star yaratma düşüncesinde olmamasıydı. Filiz Akın da yakın zamanda kendisiyle yapılan söyleşilerde bunu ifade etmiştir.(5)

Hâlbuki diğer kadın oyuncuların arkasındaki erkeklerin bu kadınların yıldızlaşmasında ve yıldız gibi sunulmasında büyük katkıları vardı. Üstelik yapımcısına hem özel hayatında hem de oyunculuk hayatında öyle bağlıydı ki, yapımcısının istekleri doğrultusunda hep ticari başarı elde etmesi beklenen, izleyiciyi fazla yormayan filmlerde oynamak zorunda kalmıştı. Çalıştığı yönetmenler, dönemin en önemli yönetmenleriydi. Ama rol aldığı en özentisiz filmleriydi de aynı zamanda. Kendisiyle yaptığımız sözlü tarih çalışmasında bu durumu kendi sözleriyle şöyle ifade etmişti: "En iyi rejisörlerin, en kötü filmlerinde oynadım"(6)

Turgut Özakman'ın "Ocak" adlı tiyatro oyunundan sinemaya uyarlanan ve Halit Refiğ'in yönettiği "Gurbet Kuşları"nda yan rollerden birinde gördüğümüz Filiz Akın'ın oynadığı kolejli, zengin aile kızı rolünün, Filiz Akın'ın imajını, gelecekte oynayacağı filmler için de pekiştirmiş olduğu söylenebilir.

Filiz Akın'ın filmografisine baktığımızda en önemli filmleri arasında "Gurbet Kuşları" (Yön: Halit Refiğ, 1964)," Ankara Ekspresi"(Yön: Muzaffer Arslan, 1970), "Umutsuzlar" (Yön: Yılmaz Güney, 1971) ve "Utanç" (Yön: Atıf Yılmaz, 1972) olduğunu görüyoruz. "Ankara Ekspresi" ile kariyeri-

nin tek en iyi kadın oyuncu ödülüne 8. Antalya Film Şenliği'nde layık görüldüğü dikkat çekmektedir.

Mesleğindeki ilk oyunculuk ödülünü almasını sağlayan filmi "Ankara Ekspresi"nde ise Filiz Akın'ın birçok rolle karşımıza çıktığını görüyoruz. Görev aşkıyla tutuşan bir casusu ve merhametli olması beklenen bir doktoru canlandırdığı gibi, sahneye çıkıp şarkı söyleyen ve gayet şuh bir edayla dans eden güzel kadın rollerinin de üstesinden geldiği dikkat çekiyor. Ayrıca daha evvel birçok filmde beraber görmeye alıştığımız Ediz Hun - Filiz Akın çiftinin uyumlu oyunculuklarını bu filmde yeniden fakat bu sefer oldukça farklı bir senaryo çerçevesinde izlemek mümkün.

Filiz Akın'ın en iyi filmim dediği "Umutsuzlar", şiirsel sinemanın bugün bile en güzel örnekleri arasında sayılabilir. Yılmaz Güney'in filmdeki Çiğdem karakterine en uygun gördüğü kişi Filiz Akın'dı. Filmdeki karakterler düşünüldüğünde, aslında hem Filiz Akın'ın, hem de Yılmaz Güney'in canlandırdığı kişiliklerin, kendi kimlikleriyle de fazlasıyla örtüşen tarafları vardı. Çiğdem, Filiz Akın gibi kırılgan ve naif; Fırat, Yılmaz Güney gibi tutku dolu, kabadayı bir adamdı. Yılmaz Güney'in bu filmdeki anlatımı, Yeşilçam filmlerinden farklı olarak, imkânsız aşkı yeri geldiğinde bir bakış, bir duruş ya da yalnızca sessizlikle göstermek üzerineydi. Bu da oyunculukta sadeliği ve doğallığı beraberinde getiriyordu. Filiz Akın'ın da filmleri hem görüntüsü hem de oyunculuğu açısından en doğal olduğu filmin "Umutsuzlar" olduğunu söylemek yanlış olmaz diye düşünüyoruz. Filiz Akın'ın, Yeşilçam'ın klasik ve belli kalıplarla standartlaşmış olan oyunculuğunu Yılmaz Güney, kendi anlatımıyla kırmaya çalıştı. Bunu yaparken de oyuncularını kısıtlamadı ve özgür bırakmayı tercih etti. Filiz Akın, Yılmaz Güney'in yönetmenliğini şu şekilde açıklıyor: "Yılmaz Güney'de sevdiğim yön oyuncuyu serbest bırakıyor olmasıydı. Kendi yap-

mak istediği şeyleri de söylüyordu. Diğer filmlerde biz kameraya arkamızı dönemezdik. Hâlbuki gerektiğinde sırtını dönerek de bir şey ifade edebiliyorsun"(7) Ayrıca o dönemde peliküle filmle çalışmanın zorluklarını sadece Yılmaz Güney'le çalışırken yaşamadığını belirten Filiz Akın, bu konudaki görüşlerini de şöyle ifade etmişti: "Bir tek Yılmaz Güney'de böyle bir rahatlık vardı. İstendiği kadar tekrar çekilirdi."(8)

Filiz Akın'ın "Umutsuzlar" filmiyle birlikte filmografisinin en önemli diğer filmi de kuşkusuz ki "Utanç"tır. Atıf Yılmaz'ın yönetmenliğini yaptığı filmde Filiz Akın, temsil ettiği sınıfın aksi bir rolde karşımızdadır. Onun şehirli, Avrupa'yla bütünleşmiş kadın imgesi bu filmde yerini kenar mahallelerin birinde yaşayan ve geçimini fabrikada çalışarak sağlayan fakir bir genç kıza bırakmıştır. Kendi de bu durumu şu sözleriyle açıklamaktadır:

"Bazı insanların tipleri belirli bir yelpazeyi canlandırmak için çok daha müsaittir. Ama benim daha şehirli, Batıya dönük bir yüzümün olması biraz daha hali vakti yerinde ailelerin çocuklarını canlandırmamdan sonra beni bir varoş tipi olarak kabul etmek zor olabilirdi. Burnum, saçımın rengi varoşta yaşayan bir kadını canlandırmaya uygun değildi pek. Ama Atıf Ağabey (Yılmaz) bana orada güvendi ve 'Utanç'ta şehrin kenar mahallesinde yaşayan bir kızı canlandırmamı istedi."(9)

Ama tabii ki o, bu filmde de iyi terbiye görmüş, ahlaklı ve saf kadını canlandırmaktadır. İşte tam da bu yüzden önemli bir film ve Filiz Akın açısından da önemli bir roldür. Çünkü film "Ahlaklı ve temiz kadın kimdir, nedir?" sorunsalının üzerine kurulmuş ve bunun Yeşilçam'ın kuralları içinde sorgulamaya çalışan bir filmdir. Toplumun genel ahlaki yapısı yansıtılırken bu, çeşitli sembollerle de anlatılmaya çalışılmıştır: "Belki Atıf Yılmaz'ın da ilk denemesiydi. Bir kadı-

nın içindeki değişiklikleri, arzuları, fantezileri ve göründüğü hayatla arasındaki hayatı vermesi açısından... Bu filmde belki bir gözlem yaptı. Sonra bu konunun üzerine daha çok gitti."

Yıldızların oyunculuklarını deneme ve geliştirme fırsatı bulamadıkları Yeşilçam içinde Filiz Akın da kendi çabalarıyla oynadığı rollerin üstesinden gelmeye çalışmıştır. Senaryonun yaprak yaprak sete geldiği bir dönemde kuşkusuz ki oyuncuya verilen değer yeterli miktarlarda değildi. Oyuncuya rolünü tanıması ve içselleştirmesi fırsatı pek verilmiyordu. Yönetmenlerle de çekim öncesi herhangi bir hazırlık, ön çalışma yapılmadığını belirten Filiz Akın, Atıf Yılmaz'la "Utanç" filmi öncesinde böyle bir çalışma yapmış olduklarını hatırladığını söylemişti.(10) Sinemayı bırakmasıyla birlikte Filiz Akın'ı sonraki kuşaklar televizyon ekranından tanıma fırsatına sahip oldular. Ancak televizyon her gün evlerine gelen bu yıldızlara seyirci, artık mistik bir biçimde tapmıyordu. Seyirci için ilahi bir konumda olan yıldızlar artık normalleşmişlerdi. Filiz Akın'ın 'kare as'tan farkı belki bu noktadadır. O yıldız büyüsünü televizyonda bu şekilde azaltmış olmakla birlikte, izleyicinin kafasında, özel yaşamını özenle koruması sayesinde esrarını sürdürmüştür. Günümüzde Filiz Akın'ın geçirdiği rahatsızlık nedeniyle ve yardım kampanyalarıyla tekrar gündeme gelmesiyle seyircinin gözündeki imgenin yeniden pekiştiği söylenebilir. Yıldız olmanın verdiği bir sorumlulukla, bu kez izleyiciye, beyaz perdede vaat ettiği yaşamı değil ama yaşama şansını bu kampanyalar sayesinde vermeye çalıştığını söyleyebiliriz.

Yukarıda kısaca değinmeye çalıştığımız Filiz Akın'la ilgili bizden yazı yazmamız isteyen ve sözlü tarih projemiz boyunca bizi her anlamda destekleyen Pınar Çekirge'ye teşekkürü bir borç biliyoruz. Filiz Akın gibi gerçek bir yıldızın biyografisinin bile tam olarak bulunmadığı bir ortamda,

Pınar Çekirge'nin kişisel arşivinin ne denli önemli olduğu bir kez daha açığa çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

(1) Agah Özgüç, "Türkan Şoray ve Tatlı Su Kahramanları", Sinema 65, Sayı: 11-12, Aralık 1965, s.8

(2) Nilgün Abisel, "Bir Dünya Nasıl Kurulur? Popüler Türk Filmlerinde Anlatı Yapısı Üzerine", 25. kare, sayı :9, Ekim - Aralık 1994, s.20

(3) Serpil Kırel, "Yeşilçam Öykü Sineması." İstanbul: Babil, 2005. s.91

(4) Filiz Akın'ın kendi sesini kullandığı tek sinema filmi "İki Gemi Yanyana"dır. (Yön: Atıf Yılmaz, 1963)

(5,6) Bircan Usallı Silan, Dört Yapraklı Yonca "Onların Sırrı Neydi?" İstanbul: Epsilon, 2005 s.222. Ayrıca aynı açıklama için, Boğaziçi Üniversitesi Mithat Alam Film Merkezi Filiz Akın Görsel Hafıza Projesi, 9 Mayıs 2006

(7) Bircan Usallı Silan, Dört Yapraklı Yonca "Onların Sırrı Neydi?". İstanbul: Epsilon, 2005. sf 235

(8) Boğaziçi Üniversitesi Mithat Alam Film Merkezi Filiz Akın Görsel Hafıza Projesi,16 Aralık 2005

(9) Boğaziçi Üniversitesi Mithat Alam Film Merkezi Filiz Akın Görsel Hafıza Projesi,9 Mayıs 2006

(10) Boğaziçi Üniversitesi Mithat Alam Film Merkezi Filiz Akın Görsel Hafıza Projesi,9 Mayıs 2006

Ve Bir Filiz Akın Söyleşisi

"En zoru budur işte; kendi gözlerine, kendi yüreğine, kendi geçmişine, kendi hayatına bakmak. Sahiden bakmak. Ne gördüğü değil, ne görmek istediği önemliydi. Ya alıp kendini gidecekti, ya da terk edecekti. Kararını verdi. Geriye 'Aşkın Romans'ını bıraktı..."

"Aşkın Romansı" / Tülay Bilginer

Gün çoktan batmış. Akşamın ilk karanlığı usulca inmiş duvarlara. Tarih 26 Mart 2014. Çarşamba. Filiz Akın ile sinemayı, peliküre geçirdiği karakterleri, bir dönemi konuşuyoruz.

Star ışığıyla kutsanmış, perdedeki imgesi gün gelmiş özel hayatındaki 'gerçek' imgesinin önüne geçmiş, halka mâl olmuş, hemen her filminde rolünün gereğini fazlasıyla yerine getirmiş, unutulmazlaşmış, 'mythe' değerini hep korumuş, şöhretiyle vedalaşmamış, kendi izleyicisini yaratmış bir oyuncuydu Filiz Akın. Tarzı, rengi, duruşu, sonsuzluğa yazgılı güzelliğiyle milyonlarca insanı etkilemiş bir 'ikon'du aynı zamanda. Her biri adeta roman aylasıyla çevrilmiş o siyah beyaz fotoğraflar. Filmler.

Unutulmayacak, derinlikli, etkisini, anlamını yarın da koruyacak oyunculuğuyla, bir topluma en rafine duyarlılıkları, güzellikleri cömertçe sunan gerçek bir aktris.

Safa Önal "Ne kadar Gamlı Bu Akşam Vakti" (2009) adlı kitabında şöyle der:

"Güzel Filiz Akın. Kalbiyle, iç yansımaları ile de çok güzeldir Filiz.(...) Onun kendine ait, başkalarında pek özenti gibi duracak bir zarafeti, bir mesafesi vardır."

Evet, yıllar yılı sadece izlediğim, yazdığım, anlattığım Filiz Akın ile söyleşi yapmak hiç aklıma gelmemişti. Ya da yaşayacağım aşırı heyecan nedeniyle soru soramayacağımı, muhtemelen her şeyi yüzüme gözüme bulaştıracağımı düşünmek, beni hep engellemişti bu konuda. Ta ki, Yavuz "Neden Filiz Akın ile de görüşmüyoruz?" diyene kadar. Bilmem, kabul eder miydi? Kabul etti, diyelim; heyecanımı yenebilecek miydim karşısında... Sonra neler sormamız gerekirdi... Neredeyse yarım yüzyıla yakın bir hayranlık, vazgeçilmezlikle tanımlanabilecek bir tutku, sevgi vardı yedeğimde. Bütün hayatımı kaplayan, hiç ihanet etmediğim...

Sinematografik düşlerimi çok ötelere taşıyan "Umutsuzlar"ı hatırlıyorum şimdi. Geçmiş baharlardan kalan mimozalar, çiğdemler... İlle zambaklar. Karbeyazı zambaklar.

Popülizme dayalı gerçek 'star sineması'ndan yola çıkarak, toplumun en kalıcı ve önemli imgelerinden birine dönüşen Filiz Akın, o hep 'çok güzel, duyarlı, kırılgan, zarif, mağrur kadın' kimliklerindeki başarısıyla bir dönemin en önemli *yıldız oyuncu*larından biri olmuştu. Gün geldi 'aynı'lar arasında farklı ve elit olarak durdu, durabildi. Masallar, efsaneler büyüklüğündeki sevgileri, uçsuz bucaksız duyarlılıkları anlatan o filmlerle kitleleri kendisine hayran bıraktı. Dahası, Filiz Akın bir toplumun zarafet ve güzellik halesiydi. Ophelya'nın kan pıhtısı hüznü 'Umutsuzlar'ın hemen her karesinde yüzüne, gözbebeklerine yapışmış gibiydi.

Oyunculuk gösteriminin giderek virtüoziteye dönüşen müthiş yorumu. İncelikli, dengeli, tartımlı, duyarlı, ayrıntılı bir yorum bu; Sade, çoğu kez abartısız. Rolü kendine uydu-

ran, kendini o role katan. Bizi düşler dünyasına elimizden tutup götüren o usta oyunculuk tekniği. Yaşar kıldığı unutulmaz karakterler olsun, gelip geçici roller olsun her birine yüreğiyle, sezgisiyle, zekâsıyla aynı titizlikle yaklaşmak. *Virtuoso performance* da diyebiliriz aslında. Filiz Akın'ın sinemadaki başarısının tılsımı bu iki sözcükle açıklanabilir, bana göre: *Virtuoso performance*.

Gün oldu, "Umutsuzlar", "Veda", "Utanç", "Beyaz Güller"de gerçek, safkan bir tragedya oyuncusu olduğunu haykırdı. Sadece bu saydığım filmleriyle bile, 'karakter sineması'nda unutulmaz bir imzadır Filiz Akın. Türk Sinema sanatına basılmış bir mühürdür. Sarı saçlı, ela gözlü, kolej mezunu o güzeller güzeli genç kız, büyük kent insanının beğenisine sunulduğunda, bir yıldızın ikonlaşma öyküsü de ister istemez başlamış oluyordu.

Çok sahici. Çok kendiliğinden bir asalet ve güzellik, kültürle alaşımlanmıştı derinlerde bir yerde. Taner Ay'ın sözlerini hatırlıyorum:

"Filiz Akın mimoza sarısı bir 'kenar süsü' kadar güzeldi ama, kentli kızlar için bile ancak 'bir moda dergisinin fotoğrafı' olabilirdi. Ancak o 'kenar süsü' güzellik bir ikon ve imge olarak yıllara meydan okumayı bildi. Her zaman gizemli, uzak ve saygılıydı. Sıddık Akbayır ise, "Önününde Büyüdüğümüz Afişler" (2013) adlı çalışmasında Filiz Akın'ı şöyle tanımlar:

"Türkiye'nin ilk sarışın masum kadınıydınız. Sarışınla kötülüğün birlikteliğini yıkmıştınız. Küçücük yüzünüz, estetikli burnunuz, belinize dökülen saçlarınız, çokça rimelle büyüttüğünüz gözleriniz, ideal beden ölçülerinizle sarışınların da masum olabileceğini göstermiştiniz. Saçlarınız aslında o kadar sarı değildi. Ancak, bir ömür hep aynı rengi koruduğu için gerçek bir sarışın gibi benimsemiştik."

Agah Özgüç bir başka açıdan ele alınır konuyu: *"Şirinliğiyle, içsel masumiyetiyle ve de kendine özgü 'çocuk kadın sarışınlığı'yla, ilginç bir Filiz Akın portresi ortaya çıkar. Ve işte Filiz Akın'ın yerleşik kalıpları kırıp, Türk Sineması'na yenilik getirmesi, özellikle de söz konusu tipolojik durumundan kaynaklanmaktadır."*

Sosyolojik açıdan, toplumun belli bir kesimini temsil ediyordu Filiz Akın. Eğitimli, laik, moderniteyi yaşam biçimi seçmiş bir kesimdi bu. Tarzı ve rengiyle kısa sürede star sisteminin bir parçası haline gelmiş, farklı sosyo-ekonomik ve kültürel geçmişi olan yığınları etkilemişti. Bir devrin mitosuydu. Kolektif bilinçaltımızda kalan en romantik hatıra... Uçuşan sarı saçlar. Filiz Akın'ı sonsuz bir ikonaya dönüştüren tüm o filmler... Stüdyo fotoğrafları.

Prof. Dr. Nilüfer Göle, Filiz Akın'ı *Türkiye'nin batılılaşma sürecinin bir çizgisi* olarak, gördüğünü açıklamıştı, "Dört Yapraklı Yonca" (2004) adlı kitapta:

"Batılılaşma serüveni sırasında çok iyimser olmamıza neden olacak bir duruşu var. Bu sadece yapay batıya benzeme amaçlı değildi. Gerçekten incelmiş, kültür sahibi, kendini sürekli eğitmiş, ince zevkleri, merakları olan, insanlarla ilişkilerinde özenli ve detaycı. Aslında Türkiye'nin batılılaşma serüveni bakımından doğru bir tipleme, doğru bir örnek oldu. Güzellik açısından, yaptırdığı estetikleri bile saklamadan, bunları bilgi gibi vermeyi Türkiye'de ilk o başlattı."

Türk Sineması'nın en *özerk özne*lerinden biriydi Filiz Akın. Şimdinin tersine, günlük, genelgeçer şöhretin izini sürenlerden olmadı. Toplumsal ikonografisi 'klas, ulaşılmaz ve Türkiye'nin en özel kadınlarından biri' imge / gerçeğiyle şekillenmişti. Akılla duyarlılığı, bilgiyle, birikimi estetik ve

sanatla kaynaştıran bir oyuncu olarak belleklerde yer etmişti.

Gerçek hayranları vardı. Sadık, parayla tutulmamış. İçtenlikle seven. Filiz Akın'ı yakından görmek, imzalı fotoğrafına sahip olmak isteyen... Neredeyse bir karasevdaydı bu. Katıksız, koşulsuzdu. Çocuklarına 'Filiz', 'Akın' hatta 'Çiğdem' ismini verenler...

Kısaca, bize özgü bir sır söz konusuydu bu yaman tutkuda. Bireysel ve toplumsal hafızamızın, yarım yüzyılı aşkın bir süre boyunca parçası olmuş, bir imgeydi o. Hiç irtifa kaybetmeyen.

Nitelikli olmakla, popüler olma kavramlarını birleştiren bir 'estet'ti Filiz Akın aynı zamanda. İzleyici kitlesiyle arasındaki *nesnel karşılık* olgusunu sürekli olarak var kıldı. Hüzün coğrafyasının kilometrekarelerini her filminde biraz daha genişletti.

Düşünüyorum da, "Utanç" filminde müthiş bir fenomendi Filiz Akın. Perdede duyguları elle tutulur kılıyordu. Tüm birikimini bedenine, yüzüne yansıtmıştı. Ayrıntılara, nüanslara gösterdiği incelikli özenle oyunculuk tekniğini dolu dolu sergiliyor, adeta oyunculuk dersi veriyordu her sahnede. Starlığı kadar 'oyunculuğun'da en doruğundaydı. Bir kez daha kendini aşmıştı. Zamandan bağımsız, yıllara yenilmeyecek bir persona (Bahar) koymuştu ortaya. Yorumculuğunu yaratıcılığa dönüştürerek.

Hep o koyu romantizm. Hep o tanık ve suç ortağı melodramlar. Kırılışlar. Hüzün çalığı bir gülümseyişle, tek bir vehme bedel edilen nice hayatlar. Sicim sicim gözyaşları süzülürdü yanaklarına. Acıya barınak oluverirdi kahkahalar. Susar, içini çekerdi... Hep beraber ağlardık o an. İlle kreşendo sahneler! Rüya serpintileri... Tülleri dışarıya savrulan bir pencere. Ve perdede o anons:

"Erler Film yılın sinema olayını gururla takdim eder: 'Soyguncular'. Milyonların sevgilisi, gönüller sultanı, Türk Sineması'nın taçsız kraliçesi Filiz Akın 'Soyguncular'da. Ayrıca Ediz Hun, Ekrem Bora bu unutulmaz aşk filminde buluştular. 'Soyguncular' pek yakında bu sinemada..."

Mitoloji yürüyordu. Onu severek *biz* olduk sanırım. Biz olmanın o sıcak buğusuna tutunduk. Türk Sineması'nda çok az kişinin kazandığı, kazanabildiği dokunulmazlık halesiyle çevriliydi. Hedef kitlesi, milyonlarla ölçülen bir hayran kalabalığıydı. Perdedeki güzel kadın, elinde bembeyaz zambaklar uçsuz bucaksız bahçelerde, bir yalının salonlarında gölgesini sürüklüyordu. Yaldız kaplamalı tırabzanlar... Siyah kuyruklu piyano... Kristal avizeler. Eflatun mumların yandığı, pirinç şamdanlar. Bambaşka iklimlerden çıkıp gelmiş olmalıydı. Bir düşte gezer gibiydik onunla. Suyun yüzeyinde ölü yapraklar. Dediğim gibi, mitoloji yürüyordu hızlı adımlara.

"Dönem sineması düş satıyordu," demiştiniz bir söyleşinizde...

Ayağı yere basan senaryoların peşinde koşamadık, diyebilirim. Şablon hikâyeler izleyiciler tarafından beğeni topluyordu. Çok da sorgulamaya kalkmadan bu yolda devam ettik. Tutmuş bir filmin benzerleri çekildi durdu. Halkın bizi *bu filmlerde görmekten mutlu olduğunu* gözlemliyorduk. Dahası, artık bu kadarı da olmaz dedirten kimi sahneler, diyaloglar izleyici tarafından baştacı ediliyordu. Her şey masal tadındaydı. Yeşilçam masumiyeti, içten, koşulsuz sevgileri işliyordu sürekli. Sıradan insanların basit hikâyeleri, mesaj verme kaygısı söz konusu değildi. Dönem sineması düş satıyordu sadece. Her şey başlıbaşına bir illüzyon, bir

tılsımdı aslında. Hayranlarımız perdede yaşar kıldığımız karakterlerle bizi özdeşleştiriyordu. Sinema en büyük eğlence kaynağıydı. Derken televizyonun hayatlarımıza girmesiyle Yeşilçam'a ilgi birden azalmaya başladı.

Bir yanda seks filmleri furyası, her gün çoğalan anarşi... Yenilenen konular... Star sistemi çökmeye başlamıştı yetmişlerin ilk yarısına gelindiğinde... Sinema salonları yerini farklı bir izleyici profiline terk etmişti çoktan...

Sinema sanayileşmemişti. Star sineması yerini yönetmen ağırlıklı sinemaya bırakmak üzereydi. Bıraktı da. Bizler gibi starlar da çıkartılmadı... Televizyonun gelişi ve hızla yaygınlaşmasıyla izleyici sinema salonlarına gideceğine, sinemayı evine getirir oldu. "Dallas", "Kaçak", "Yalan Rüzgârı" gibi dizilerle başka dünyalarda buldu kendini. İşte bu noktada, Yeşilçam ile izleyicisi arasındaki o vazgeçilmez tiryakilik ve büyülü bağ koptu. Mesela, sadece kendim için konuşuyorum, bir dönemin yıldızı olabilirim ama o dönem bitti. Şimdi şartlar çok başka; Dünyayı takip eden, önemli festivallerde ödüller alan farklı bir sinema anlayışı var artık karşımızda.

Filiz Akın'ın star sistemi kurallarını yadsıyıp, imgesine ters düşecek projelerde yer alması mümkün müydü?

Hayır, olamazdı. Örneğin "Yıkılan Yuva" filminde kısmen de olsa, menfi bir karakter canlandırmıştım. Ama tutmadı... Şöyle diyebilirim, oyunculuk adına, star sisteminin kurallarını yıkma adına, ne zaman ufak denemeler yapıldıysa, beğenilmedi. Halkın kabullenip, benimsediği 'çocuksu, masum genç kız' imajını yapımcı İrfan Ünal terse çevirelim,

bu klişeyi yıkalım istedi... Ama dediğim gibi, ilgi görmedi proje.

Belki de geniş kitlelerce hep bir hep rol-model olarak algılandığınızdan...

Batıda sanatçının toplumda rol-model olması diye, bir kural ya da beklenti yoktur. Özel hayatı değil, sanatçı kimliği değerlendirilir çünkü. Biz, 'Dört Yapraklı Yonca' olarak tanımlanan isimler, yaşam biçimlerimizle, duruşumuzla, filmlerimizle artı bir değer katmaya çalıştık elimizden geldiğince. İnsanlar bizi ailelerinden biri gibi görüp, benimsedi, öyle kabul etti... Toplumla aramızda çok güçlü bir duygusal bağ oluştu.

Biraz daha açsanız...

Belki de tüketim toplumuna geçişle yitirdiğimiz ya da yitirmeye başladığımız *masumiyet, romantizm, onur, fedakârlık, ömür boyu süren aşklar, paranın satın alamayacağı değerler* söz konusu olduğunda, bir dönemin temsilcisi ve simgesi olarak gördükleri bizlere daha çok bağlandılar... Daha çok saygı duydular, diyebilirim. Tabii, bu müthiş bir sevgi seli ve mutluluk bizler için... Vazgeçilemeyecek, tanımlanması güç bir güzellik. Televizyon kanallarında gösterilen eski filmlerimizin bu kadar ilgiyle izlenmesinin altında yatan da *romantizm, masumiyet, sadakat, sabır, o mahalle dayanışması, kartpostal tadında İstanbul görüntüleri*dir ki, bunlar hep bize mâl edildi... O dönem, o duyarlılıklar hep bizlerle simgeleştirildi zaman içinde.

Peki bu şöhretin sizi bunalttığı, rahatsız ettiği oldu mu?

O kadar güzel, kıymetli bir duygu ki bu... Sıkılmak, tedirgin olmak mümkün mü? Ama şu cep telefonları var ya, yemek yerken, ne bileyim makyajsız, özensiz ya da hastayken... En görünmek istemediğiniz bir durumda fotoğrafınızın çekilmesi bazen üzücü olabiliyor tabii.

Bir yere gittiğinizde yer yerinden oynuyordu...

Bir seferinde Kapalıçarşı'da annemle bir kuyumcuya girmiştik. O kadar kalabalık birikti ki çıkamadık. Polisi aramak zorunda kaldılar. Ama bu durum, o dönem ünlü olan herkesin başına gelen bir şeydi, sadece benim değil.

Kurallarınız vardı değil mi?

Bizden önce "Belgin Doruk Kuralları" vardı. İzleyici ve hayran kitlesiyle, toplumla ters düşmeyen kurallardı bunlar. Biz de onları uygulamaya çalışıyorduk.

Oyuncu olarak yapımcıya, senariste, yönetmene müdahaleleriniz olur muydu?

Gereksiz öpüşme, sevişme sahnelerinin ve dekolte görünüşün olmamasını isterdik...

Bir toplumun, bir devrin ortak geçmişinde ve bugününde varolmuş sembol / ikon olmayı nasıl tanımlarsınız?

Onu yaşarken pek de fark etmiyorsunuz aslında. Çünkü yaptığınız bir iş var. Ben bunu işin getirdiği bir sonuç olarak görüyorum. Oyunculuk, yetenek kadar, şans faktörüne ve doğru zamanlamaya da inanıyorum. Döneminin ötesinde ya

da gerisinde kalmadan tam zamanında, doğru yerde, doğru projelerde yer alabilmek, bu dediğim.

Peki o filmler...

Tümünü o günün şartlarıyla değerlendirmenin, doğru olacağı düşüncesindeyim. Sinematografik değerlerinden çok, dönem filmleri olmaları açısından belli bir duygu yoğunluğu var ediyordu o filmler. Saf, koşulsuz sevgilerin ele alındığı temalar seyirciye kolayca geçiyordu... Az önce de değindiğim gibi, sinema toplumun hemen hemen tek eğlence kaynağıydı.

Filiz Akın'lı filmleri desem...

Çok sıradan filmlerde de rol aldığım oldu. "Battı Balık", "Uçurumdaki Kadın", "Asfalt Rıza" gibi, keşke hiç yer almasaydım, dediğim filmlerim de olmuştu geçmişte. Ve, "Kader", "Zambaklar Açarken" tarzı dönemin de pek fark edilmeyen, o klasik, naif tatlar içeren filmlerimi sevmiştim. "Emine", "Reyhan" ve "Fadime" serisini de sayabilirim bunların arasında. Ama en sevdiğim filmi sorarsanız; "Umutsuzlar", "Ankara Ekspresi", "Utanç"tır derim. Mesela öncesinde "Gurbet Kuşları"var, benim o filmde rolüm çok önemli değildi belki, ama film çok başarılıydı. Bana göre, başkadın oyuncu, rolü itibarı ile Pervin Par'dı "Gurbet Kuşları"nda.

Aynı zamanda, köyden büyük kente göçün ilk kez perdeye aktarılışıydı "Gurbet Kuşları". Atilla Dorsay'ın "100 Yılın 100 Türk Filmi" (2014) adlı kitabında da bu ayrıntıya değinilmekte. Konuyu biraz değiştirelim; Agah Özgüç,"1960'ların izleyicileri Filiz Akın'ı eşi Türker İnanoğlu'nun şirketi adına bir 'memur oyuncu' olarak

birbiri ardına çektiği popüler iş filmleriyle hatırlar" demişti Milliyet Cadde de yer alan 'Yeşilçam'ın Kırılgan Sarışını' başlıklı, 12.10.2012 tarihli yazısında...

Öncelikle o yıllar Erler Film'in gelişme dönemiydi. Türker İnanoğlu bir yıldız yaratma peşinde değildi. İzleyiciyi çok iyi tanıyan bir yapımcı ve yönetmendi. Hangi filmin iş yapacağını önceden keşfeden biriydi... Ve ben, o dönem genelde erkek kahramanların ağırlıklı olduğu filmlerde bir tür *joker oyuncu* konumundaydım.

Gelelim, yine Agah Özgüç'ün tanımlamasıyla hemen her karesinde bir ikona dönüşen Filiz Akın'ın yer aldığı "Umutsuzlar" a...

Umutsuzlar'da yaşar kıldığım Çiğdem karakteri benim için zor bir roldü. Kendim gibi olacaktım. Yılmaz Güney sahici yaşamdaki Filiz Akın olmamı istemişti, her şeyden önce. Hiç oynamadan, en doğal halimle kamera önünde olmam bekleniyordu. Yılmaz Güney'in bu filmde sadece benim olmam gerektiğindeki ısrarı duruşum, görüntümdü. Dediğim gibi, bir başkasıyla çekmek istemedi *Umutsuzlar*'ı. Bir diğer oyuncunun oynayarak yapacağı şeyleri, benim sınıfsal özelliklerimle sağlayacağımı, oynayacağımı, benim uygunluğumun filme artı değer katabileceğini hesap etmişti...

Sanırım Türker İnanoğlu bu filmde rol almanızı başta pek istememiş...

Evet, ama özellikle İrfan Ünal'ın ikna gücünü yadsıyamam o aşamada. Zaten Yılmaz Güney, benim olmamam halinde bu projeyi tümüyle iptal edeceğini söylemişti.

Ve bir şehir efsanesi dolaşır. Beş gün sette sıranızı beklediğiniz ve tam beşinci günün sonunda yorgun, makyajı bozulmuş bir Filiz Akın'ın, Güney tarafından sete çağrıldığı...

Öyle olmadı. İlk setim filmin başlangıç sahnelerinin çekildiği Şehir Hatları vapurunda alınan sahnelerimizdi...

Sinema tutkusunun ötesinde icra ettiği sanata duyduğu saygı, yaptığı işe gösterdiği özen, emek... Toplumla kurulan organik bağ. Filiz Akın tıpkı dönem oyuncuları gibi sinema oyuncusu olmanın ne denli ciddi bir çaba gerektirdiğinin bilincinde olarak çıkmıştı yola. Rolüyle kurduğu doğru ilişki, temposu düşmeyen oyunculuk anlayışıyla. Dahası, güzelliği ve duygu geçişlerini böylesi bir doğallıkla sanata dönüştürebilen aktris sayısı o kadar azdı ki. Kimbilir, belki sadece bizde değil, dünya sinemasında bile.

Kronolojiyi yedeğe atmışız Yavuz ile. Daldan dala sıçrıyoruz sorarken. O anlatıyor, biz not alıyoruz. Salkım saçak bir söyleşi bu. Filiz Akın'ı dinlerken yeryüzü güzelleşiyor sanki, farkındayım. Gökkuşağının tüm renklerini bir arada toplamış o aura... O yıldız ışığı gözlerimizi almakta. Bir yerlerde sabah kırağısı düşmüş çiçekler...

Birikim, duyarlılık, düşünce, yorum, sağduyu, denge ve umudu hep diri tutan bir kimliğe sahip her şeyden önce. Yaşama, çevresine, mesleğine, kendisine olan saygısı... Aşırı kerte gelişmiş sorumluluk duygusu olan bir insan Filiz Akın. Konuştukça daha da hissediyoruz bu yanlarını. Çoğaldığımızı, varsıllaştığımızı hissediyoruz karşısında.

Türk sinemasının asil, modern, kentli ve zarif yüzü olarak sinema tutkunlarının hayranlığını kazandınız. Sarışın bir kadın olarak ünlenmek o dönem şartlarında zor olmadı mı?

O yıllara kadar sarışınlık sinemada iyi kalpli, kumral veya esmer kızların aşkını elinden alan fettan, vamp kadınların özelliğiydi. 'Bizden kızların koyu renkli saçları olur. Bu boyalı saçlı, dolayısıyla sahte,' diye düşünen bir kesim vardı sanki. Dahası, 'Zenginler saçlarını boyarlar, şımarık ve özenti dolu bir hayat sürerler,' diye düşünüldüğünden, parayla her şeyi satın alacağını sanan bu sınıfa yakın fiziği olan birini bağırlarına basmaları, yıldız oyuncu olarak yüceltmeleri pek kolay değildi aslında. Ama özellikle belirtmek istiyorum ki, bir starı, star yapan, bazen fiziğinin ve yeteneğinin ötesine de geçen, projedir. Ben de hemen ilk yıllarda olmasa da, daha sonra gişe başarısı olan projeler ve kentli seyircinin ilgi, beğenisiyle *dört yapraklı yoncanın* yapraklarından biri oldum sanırım. Bu arada vurgulamalıyım ki, sarı saçlı, kalkık burunlu kentli görünümlü bir kadının kırsal kesimden birini canlandırması çok inandırıcı olmuyordu. Küçük bir yüzüm var... Ayrıca koyu renkli saç da yakışmıyor. Casting diye bir sistem mevcut dünyada. Yani, en iyi oyuncu bile olsa önemli olan duruşu, görünüşüyle o kişinin, tabiri caizse role 'cuk' oturmasının gerekliliği. Ama hep yinelediğim gibi, asıl olan proje her zaman, o projeyi en doğru biçimde aktaracak olan yönetmen ve rollerine uygun oyuncuların bir araya gelişi. Sinema bütün sanat dallarını bünyesinde topluyor... Böyle bir malzemeyle bir dünya yaratılıyor ve sizi içine çekiyor o dünya. Nasıl desem günlük yaşamda şöyle bir bakıp geçebileceğiniz bir detay kalbinize, belleğinize yerleşiveriyor ansızın. İşte, sinemanın gücü bu... Dahası, seyirci hep 'en'lerin peşindedir. En çok ağlayacağı, en çok korkacağı, en çok güleceği filimler büyük gişe yapar... Kuraldır bu.

1966'da "Bar Kızı" hemen üç yıl sonra "Hüzünlü Aşk" aynı senaryo, aşağı yukarı aynı mekânlar ama farklı bir Filiz Akın vardır perdede...

Gün oldu aynı konuları farklı oynayarak, küçük nüanslar katarak canlandırmaya çalıştım. Şuna inanıyorum, en utangaç insan bile bir kez kamera samimiyetini hissederse, çok şey çözümleniyor en başından. Zaten sette yaşar kıldığınız karakterin arkasına sığınıyorsunuz. Hatırlıyorum, Kartal Tibet, sokak ortasında göbek atıyor oluşumu hayretle izleyip, nasıl yapabildin, diye sormuştu bir defasında. Oysa göbek atan, seyyar satıcının sepetinden lahmacun çalan Fadime'ydi, ben değil. Dediğiniz gibi, projeleri yönlendirmek pek elimde değildi ama çalıştıkça işte; aşırı teatral oyun sevmediğim için bir müddet rolü daha içselleştirerek daha ekonomik oynamayı denedim. Ama roller foto-roman gibi olunca çok drama içerdiğinden... Yapacak çok şey de yoktu. Sadece daha doğal oynamam gerektiğini biliyordum. "Kader" filminde yönetmeni dinledim, ama sonunda kendi istediğim, özlediğim şekilde oynadım. Zaman içinde, bu ve benzeri birkaç film farklı roller için seçilmeme sebep oldu, diyebilirim. Asıl star diye anılmak "Reyhan" gibi, "Ankara Ekspresi" gibi çok iş yapan filmler sayesinde gerçekleşti. İsmimin Türkan Şoray, Hülya Koçyiğit, Fatma Girik ile birlikte anılmaya başlaması da bu döneme rastlar. "Ankara Ekspresi" bana çok şey kattı. Agah Özgüç gibi birtakım sinema yazarlarının dikkatini çekmiş olmak, şanstan daha çok gayretim ve arayışım sayesinde oldu, diyebilirim. Bugün o dönemin en başarılı isimleri olan arkadaşlarımla anılmak, işte böyle bir sürecin sonucuydu...

1975'den sonra hiç sinema filmi yapmadınız...

Tam sinemada kendime göre en anlamlı dönemimi yaşıyordum ki hayatımıza, demin de bahsettiğim gibi, televizyon girdi. Büyük bir tutku ve tiryakilikle bize bağlı olan insanlar bu yeni oyuncağın karşısında büyülendiler evden çıkamaz oldular. Adeta izleyicinin sinemasıyla olan göbek bağı koptu. Sinema salonlarında büyük bir seyirci boşluğu olmasıyla kimi yapımcı piyasadan çekildi ister istemez, kimisi de sokaktaki erkek müşteriyi cezbeden cinsel içerikli filmlere ya da şarkıcılarla çekilen konser niteliğindeki melodramlara yöneldi. Bu belirsiz süreç içinde sinema beni bırakmadan ben onu bırakmak istedim. Kendi adıma, sinemanın benim gibi klişeleşmiş bir yüz yerine, yeni isimlerle doğup, gelişeceğini görebiliyordum. O nedenle kadın erkek arasındaki bir aşk ilişkisi gibi, pırıltıya dayanan starlık beni terk etmeden, ben onu bıraktım.

Bir anda geniş kitlelerin benimsediği, hayran olduğu bir "yıldız oyuncu" oldunuz ve Türk Sineması'nın en önemli kadın oyuncularının arasında yerinizi aldınız. Filiz Akın imgesi gerçek Filiz Akın'ın önüne geçti mi?

Tabii ki geçmiştir. Eğer bir oyuncuyu, star tanımına alıyorsanız işin doğasında var bu durum. Beni çok sevdiğinizi biliyorum. Onun için şöyle söyleyeyim, yıllar önce sizinle ilk telefonda konuştuğumuzda da belirtmiştim galiba: "Hayranlığınız nedeniyle, ne kadar objektif olmaya çalışırsanız çalışın beni herkesten güzel, herkesten başarılı, herkesten daha mükemmel görüyor olabilirsiniz. Evet, belki bazı meziyetlerim vardır. Benzetmeler her zaman hoşa gider ama tam anlamıyla ne bir Barbie bebeğim, ne de uzun boylu, uzun sarı saçlı bir peri kızı gibi olağanüstü bir varlık... Etten kemikten normal bir insanım. Heyecanlanmayın, kusurlarım da olabilir..." Bunlara değinmiştim sanırım...

-İlk film; "Akasyalar Açarken". Sonrakilerin aslı, imzası olan, o ilk film. "Akasyalar Açarken"in ardından bu işe devam etmeliyim... Ya da bırakmalıyım dediğiniz oldu mu? Daha film gösterime girmeden çoktan yıldız olmuştunuz üstelik...

Doğrusunu söylemek gerekirse, yüzme bilmeden denize atılmış gibi çırpınıyordum. Her şeyden önce utangaç, çekingen birine kamera karşısında nasıl davranması, heyecanını nasıl yenmesi gerektiğini, öğretmeden, bu işe başlatmamak gerekir, diye düşünüyorum. Dahası kamera objektifinin derecelerine göre nasıl oyununu büyütüp, küçülteceğini, tiyatrodan çok farklı olan oyun tekniğini öğrenmesi şart. Keşke o yıllarda da oyuncu koçları olsaymış, diyorum şimdi. Evet, okulun en iyi taklit yapan öğrencisiydim... Yani başka birinin kişiliğine kolayca girmesini bildiğimi sanıyordum...

Henüz film çekilmemiş. Artist Derisi'nin yarışmasında birinci olmuşsunuz. İstanbul'a geliyorsunuz. Gazete satıcılarında, dergi kapaklarında fotoğrafınızı görmek, nasıl bir duyguydu bu?

O zamanlar yeni dergiler bazı bayilerin önündeki ağaçların gövdelerine iliştirilirdi. Her tarafta fotoğraflarımı görünce çok heyecanlandım ister istemez. Acaba hayatımdaki en önemli sayfa mı açılıyordu? Beni benimseyecekler miydi? Beni bekleyen neydi; başarı mı büyük bir hüsran mı? Çok zorla verdiğim bu karardan pişman olma ihtimali var mıydı? Endişe ve mutluluk karışımı düşünceler arasında gidip geliyor; kalbimin çarpıntısından yanaklarım kızarıyordu. Zaten dediğim gibi, hep çekingen bir yapım vardı.

'Ödülü oyunculuğun onaylanması' biçiminde yorumladığınızı hatırlıyorum...

Benim tipim festival filmlerine çok uygun olmadığından, bağlı olduğum firma da ödül alıp almamamı umursamadığından belki de... Festivallerde ödül kazanmam kolay değildi pek. Star olmanın ölçüsü esasta filmin ticari başarısı olsa da, festivallerden ödül almazsanız oyunculuğunuz sanki onaylanmamış oluyordu. Altın Portakal'ı "Ankara Ekspres"i ile kazanmıştım... Sonrasında "Umutsuzlar" ve "Utanç" ile de almayı isterdim ama olmadı.

Buğulu bir cama ne yazardınız?

Dünya ne kadar değişirse değişsin, bana göre tüm canlıların en büyük besin kaynağı olan o sözcüğü yazar: 'Sevgi,' derdim. Sonra, 'Denge.' Yani uzayı ayakta tutan şey, denge... Ve önemlisi 'Adalet.' Kendi çıkarına karşı durumlarda bile adil davranabilmek... İnsanlara tolerans göstermek. Önyargılı olmamak... Yani, 'Empathy.' Evet, bu dört sözcüğü yazardım.

Arşiv yaptınız mı?

Sürekli çalışıyorduk. Bir setten diğerine. Vaktimiz yoktu... Belki de ilerisi pek düşünülmüyordu. Arşiv yapmadım.

Türk Sineması'nın en iyi giyinen oyuncusu ünvanı nasıl bir misyon yüklemişti size? Hatırlıyorum, her filminizde değişik kostümler, tuvaletler giyerdiniz... Hatta "Seni Sevmek Kaderim" adlı filmde, aklımda doğru kaldıysa elli iki farklı kostüm kullanmıştınız... Ve tabii değişik takılar, ilave saçlar vs. Bana göre, "Ankara Ekspresi'ndeki 1940'lı yılların çizgisini yansıtan giysileriniz şaheserdi. "Ayrılık" filmindeki revü sahneleri... O beyaz otrişlerle süslü tuvalet ve daha niceleri. "Acı Hayat", "Zambaklar Açarken,"

"Soyguncular" da Faize Sevim imzalı kostümler... "Acı Hayat" filmindeki o boncuklarla bezeli gelinlik mesela...

Evet, o dönem öyle bir ünvanım vardı. Şimdi bile gençler "Ne güzel kıyafetler seçmişsiniz?" diye iltifat ediyorlar. Eğer hakikaten beğenmişlerse; o dönem modasını yakından takip ederek, röportajlarımda, en çok da filmlerin izlenmesinde belki bir artı getirir diye (şimdiki dizilerde güzel kıyafetlerin önemi gibi) kullanmıştım moda faktörünü. Sanat filmlerinde sadece rolün icabı olan gerçekçi kostümlerin yanı sıra popüler filmlerde, dizilerde de kostüm; seyirciyi bir miktar cezbediyor sanırım. ("Aşk-ı Memnu" daki durumu hatırlayın.) Gerçi o senelerde filmlerdeki kıyafetleri kendi imkânlarımızla aldığımız için, kazancımızın çoğu bu işe gitti ama insan o yaşlarda çok seviyor güzel ve şık şeyler giymeli. Şimdi eğer becerebilirsem, zamansız, rafine dedikleri daha klasik şeyleri günün aksesuarlarıyla birleştirmeye çalışıyorum. Günlük giysilerde BOHO diye tanımlanan, iyice spor ve biraz maskülen şeyler tercihim. Doğrusu, artık insanın ne eski bütçesi var o eski harcamaları yapmaya, ne de enerjisi, hevesi var mağaza mağaza dolaşmaya. Ama yurtdışında tanınmadığımız için rahatça gezdiğim yerlerden aldığım, çok pahalı olmayan, bana ilginç gelen bir şeyi, ne zaman televizyonda bir söyleşi esnasında giysem, hemen "Üzerinizdeki giysiyi nereden aldınız veya saçını kim kesiyor?" diye sorular geliyor. "Demek ki, zevkimi ve seçimimi hâlâ beğeniyorlar galiba," diye memnun oluyorum.

Bugün saçlarınız kısa ama hanımlar bu kesimi çok beğeniyorlar. 'Filiz Akın stili saç'diye bir şey duydunuz mu?

Çok hoşuma gidiyor. Bir de üstelik iki, üç ayda bir boyadan başka kuaföre gitmediğim için kendim kesiyorum ayna-

ya bakarak kendime göre orasını, burasını kırparak muntazam olmayan biraz yaramaz bir saç yapmaya çalışıyorum. Ama esas iş tarama ve şekil verme kısmında. Gözüm resimde bir durum, ayrıntının nasıl görüneceğini görebiliyor, eskiden çok iyi resim yapardım belki ondandır. Elim de yatkın galiba. Bir ara bir kuaförden Filiz Akın Atölyesi yapalım saçınızı ve makyajınızı isteyenlere uygulayalım gibi bir teklif bile gelmişti.

Ayrılmadan önce son bir soru daha...

Kentmen, Sürer, Sim, Tosun desem...

Hulusi Kentmen; Hayattaki duruşuyla da kentli, şefkatli, babamız...

Mürüvvet Sim; Set aralarında fakirlere devamlı hırka, atkı ören, çok mütevazı bir evi olunca ona sevinçten, kızı olmuş gibi Zeynep adını takan, muhteşem duygu dolu bir insan; Sanırım en çok benim keşfettiğim biricik Mürüvvet Ablam.

Mualla Sürer: Filmlerindeki cadaloz kadının aksine sevimli, ona buna takılan komik, tatlı biri...

Necdet Tosun: O zaman Türker İnanoğlu'nun çok yakını olduğu için en çok anım olan unutulmaz aktör.

Eve döndüm. Ses kayıt cihazını baştan sona dinledim. Sonra bir daha. Çocukluğum, ilkgençliğimin filmleri, fotoğrafları aktı gözlerimin önünden. O melodramlar, komediler. Gümüş çerçevede siyah beyaz bir Filiz Akın fotoğrafı. 1968 yılında çekilmiş olmalı. Kahkül kesimi uzun saçlar... Yüzünde o güzel gülümseyiş. O fotoğrafa ne zaman baksam, duyarlı, kırılgan, zarif, ne istediğini çok iyi bilen bir kadının yaşamdan damıttığı birikimi, içe işleyen (o büyü etkili) hip-

notik güzelliğini ayrımsarım. Ve 19. yüzyıl romantizminin tüm tonlarını..

"Geçmiş Bahar Mimozaları"nı hatırlıyorum. Rutkay Aziz, Güler Ökten, Engin İnal, Kenan Bal, Musa Uzunlar, Can Kolukısa, Mehmet Günsur, Nurseli İdiz, Ceylan Palay, Müşfik Kenter'li kadro. Okan Uysaler'in en güzel çalışmalarından biriydi hiç kuşkusuz. Ve Filiz Akın on dört yıl aranın ardından, tüm detaylarıyla 'en iyi'de birleşen üstün, disiplinli, kılı kırk yaran, çok daha bilenmiş oyunculuğuyla muhteşem bir performansa imza atıyordu. Şimdi düşünüyorum da, Hümeyra karakterini herhalde kimse onun gibi yaşar kılamazdı. Yer yer boyutlandırıcı, atmosfer yaratıcı, vurgulayıcı hatlar çizerek, bulup ortaya çıkartarak Hümeyra'nın ruhsal sarsıntılarını, içsel yolculuk / sürgünlerini olağanüstü bir biçimde izleyiciye aktarıyordu. Üstelik sıradışı, iz bırakan, dengeli, tekrara düşmeyen bir yorumla... Filiz Akın, her zamanki titizliği ile hemen her sahnede bir senfoni yazar gibiydi. Bana göre, Hümeyra personası bir 'oyunculuk olayı'ydı. Çok gerçekçi rol çözümlemelerine eşlik eden, estetik duyarlılıklar, deneyimle bilenmiş bir oyunculuk... Neticede defalarca kutlanacak bir başarı. 'Hayatın ne denli kısa, sanatın ne kadar uzun' olduğunu hatırlatan...

Yazı masamın üzeri üst üste dizilmiş, dergiler, film lobileriyle dolu. Pencere camlarında o buğulu mavilik. Rüzgârın kokusu. Denizin nemi. Söylenecek hiçbir şey yok. Sessizlik. Apansız inen, ıhlamur rengi bir hüzün. Yalnızlığa dokunuyorum, şimdi, şu an...

'ROMANTİK' YEŞİLÇAM'IN 'REALİST STAR'I: FİLİZ AKIN

Yavuz Pak

Filiz Akın, Türkiye sinemasının duayenlerinden biri olarak sadece Yeşilçam'a dair değil, yerel ve evrensel boyutta sinema ve sinema kuramları ile ilgilenen ve bu alanlarda sözü olan bir sanatçı. Söyleşimiz boyunca, bizi hem güzelliği hem de sinemanın dünü ve bugünüyle ilgili yaptığı analizler üzerinden ürettiği çarpıcı fikirleri ile büyülüyor. Her şeyden önce, Akın'ı salt bir "Yeşilçam starı" olarak tanımlamak, O'nu hakettiği sanatsal ve tarihsel / toplumsal değerden alıkoyarak alabildiğine sınırlamak olacaktır. Paradoksal bir biçimde, Akın, melodramik Yeşilçam sineması ile özdeşleştirilen ve sadece sarışın - star olarak çerçevelenen imajının tersine, entelektüel birikimi ve sinemaya ilişkin yaratıcı fikirleri ile öne çıkan bir sanat insanı...

"O dönemin Yeşilçam filmleri fazlasıyla duygu istismarı içeriyordu. Belki Türkiye'nin ve Türk insanın hamurunda vardı bu... Ama ben Batı kültürü almış bir insan olarak Aydınlanma Felsefesi'nin akılcılığını, bilimsel rasyonalizmini,

realizmi benimsemiş ve sanatın gerçekçiliğini önemseyen biriyim," diyor Akın ve bizi tarihsel bir yolculuğa çıkarıyor adeta:

Aristo, Poetika adlı başyapıtında, tragedyayı, *"Başı, sonu, ortası belli bir uzunluk içerisinde olan, ahlâkça iyi ve doğru insanların eylemlerini taklit (mimesis) eden şiir sanatı," olarak tanımlar. Tragedyanın amacı, catharsisdir: Uyandırdığı korku ve acıma duygularıyla insanların ruhunu tutkulardan temizlemek. Tragedyanın toplumsal işlevinin devletin sistemin ebediliğine hizmet etmek olduğunu söyleyen Aristo için, böyle bir etkiyi yaratan en iyi örnek Sofokles'in Kral Oedipus tragedyasıdır.* (1)

Tragedyadan kimi yanlarıyla ayrılsa da, özünde onunla bütünleşen "melodram" ise, tragedya mantığının güncel ve sıradan olana indirgenmesi olarak değerlendirilebilir. Melodram sineması, seyirciyle kurduğu ilişki bakımından, yani catharsis bağlamında, Aristocu sanat anlayışıyla benzerlikler gösterir. Tarihsel arketipinin izlerine Aristo'da rastlanabilecek olan Yeşilçam sineması da, melodram kalıplarından beslenir.

Özünde ruhsal-fiziksel bir bütünlüğü ifade eden "catharsis", Yeşilçam sinemasında yalnızca "fiziksel" düzeyde yansımasını bulur.(2) Mekanik düşünce yapısının ürünü senaryolarla çekilen filmlerde, starın yüzü ve bedeni üzerinden hareketlendirilen aşk, acı ve hüzün, pişmanlık, nefret ve ihtiras gibi duygular sözle desteklenerek, seyircinin düşünsel değil bedensel verilerle, "fiziksel olarak boşalması" hedeflenir. Akın, kolej yıllarında Sartre, Camus, Kafka, Beauvoir okumuş, Aydınlanma felsefesinin rasyonalizmi ile yoğrulmuş bir insan olarak, ilk gençliğinde mazisine gömdüğü Muazzez Tahsin'in "sulugözlü" roman kahramanlarını, yıllar sonra Yeşilçam Sineması'nda oynadığı rollerde canlandırmak zo-

runda kalmıştır. *"...Ağlanması gereken bir yer var ancak bana ağlanacak gibi gelmiyor. Ama ağladım. Rejisörden bağımsız bir oyunculuk anlayışı denedim bazen. Kırgınlığımı göstermek için arkamı kameraya dönsem, seyirci senin yüzüne para veriyor diye uyarırlardı."*(3) Pirandello'nun şu sözleri tam da Akın'ın yaşadıklarını betimler: *Bir aygıt aracılığıyla izleyicisine ulaşan sinema oyuncusu, çoğu zaman kendisini sürgündeymiş gibi hisseder. Adeta kendi şahsından sürgün edilmiştir. Böylelikle ortaya çıkan açıklanamaz boşluğu, bedenin işlevsiz kalışını, kendi kendine buharlaştırışını ve kendi gerçekliğinin, yaşamının, sesinin ve kendine dokunduğunda çıkarttığı seslerin elinden alınıp, beyazperdede bir an için titreşen ve sonra hiçliğe karışan sessiz bir görüntüye dönüştüklerini, hüzünlü bir huzursuzlukla izler.*(4) Sinema oyuncusunun aygıt karşısında yabancılaşması, Akın'ın da ifade ettiği gibi, insanın aynadaki görüntüsüne yabancılaşmasıyla benzerdir. Aynadaki görüntünün kendisinden koparılarak izleyicinin karşısına taşınacağının bilinciyle yaşayan sinema oyuncusu, aygıtın karşısında durduğu sürece, son tahlilde "piyasayı" oluşturan izleyici / alıcı kitlesiyle yüz yüzedir. Kendini yalnızca işgücüyle değil, etiyle kemiğiyle, ruhuyla ve bedeniyle ortaya koyduğu bu piyasada giderek metalaşır. Sinema sermayesinin desteklediği "star kültü" sadece onun meta niteliğinin büyüsünde var olan kişiliğin büyüsünü muhafaza eder. Sinema sermayesinin tek belirleyici olduğu Yeşilçam gibi sektörlerde yaşanan budur özünde.

Melodram kipi, tarih boyunca, Yunan trajedisinden, duygusal burjuva romanlarına, İtalyan operasından, Viktorya stili sahne melodramlarına kadar farklı formlarda karşımıza çıkar. Thomas Elsaesser ise, "Tales of Sound and Fury" adlı ünlü makalesinde melodramın "burjuva kültürüne" ait bir form olduğunun altını çizer.(5) Melodramın yeniden parladığı 20. yüzyılda, sinema sektörü, daha çok aktörün ya da aktrisin fiziksel veçhelerini

öne çıkararak yaratılan erotik etkiyi kullanarak "film yıldızları" yaratırken, tiyatroya özgü olduğu iddia edilen star sistemi sinemaya da uzanır. Bu bağlamda, sürecin dünyadaki sembol isimlerinden Greta Gabro, Clark Gable, Marilyn Monroe gibi dünya çapında üne kavuşan "starlar"ına Türkiye'de Yeşilçam sinemasının efsanevi isimlerinden biri olarak Filiz Akın eşlik eder... "Seyirci beni modern, şehirli, zengin, kültürlü bir star olarak benimsemişti." diyor Akın. Nitekim, Yeşilçam'a özgül ağırlığını veren dram sanatı, yazarsız, tasarımcısız, yönetmensiz olabilmiş ancak zinhar starsız olamamıştır. Starlar, izleyicinin en zayıf ve en güçlü yönlerini kendilerinde barındırırlar. Kişilerin ortaya çıkarmaya cesaret edemediği ve gündelik davranış kalıpları içinde kabul görüp görmeyeceğine karar veremedikleri davranışları, rol modeller olan starlar kolayca yapabilirler. Starların "star olma" niteliği, izleyenin kafasındaki star niteliği şablonuna uyar ve onun aklında canlandırdığı karakter tipi olmasına olanak sağlayan fiziksel varlığa sahiptir. "Star" terimi bile arketip bir niteliğe, her yerde ve her zaman hazır, sonsuz ve evrensel bir figüre gönderme yapar. Starın gücüne asla değerinin altında paha biçilemez. İzleyicinin gözünde star, seyrettiği filmin bir parçası değildir; izlediği film "starın filmidir."

Modern öncesi dönemde "kutsal" olanla doğrudan ilişkilendirilen beden, bakışın yüceltildiği modern dönemde, dokunmanın değerden düşmesiyle, yeniden tanımlanır. Dünyanın bedeninin bir parçası olan "ilksel beden", Akın'ın starlaştığı "modernizm döneminde", bir kolektifin parçası olma durumundan çıkar, bireysel ve izole bir hale gelerek, kendi derisinin içine hapsedilir. Buna karşılık yüz, özellikle gözler ve bakış önem kazanır. Akın, kendisine biçilen *"güzel, sarışın kız" imajı ile bu bağlamda öne çıkan ideal figürlerden biri olduğunu"* söylerken bu gerçekliğin altını çiziyor ve Spinoza'nın şu

meşhur sözünü anımsatıyor bize: "Yanlış fikrin kaynağı imgedir". *İmgenin ötesinde bir bilgi ihtiyacı doğduğunda, fikir oluşur ve imgenin eksik bilgi olduğu ortaya çıkar. Zihnin aktif olarak bir şeyi kavraması anlamına gelen bir fikir ile, oluşmalarında aktif olmadığımız, birer "edilgenlik" olan imgeler karıştırılmamalıdır zira imge boyutu, fikir boyutundan farklıdır; edilgenlik içeren imgeler, doğurdukları yanlış fikirlerle birlikte, zihni işgal ederler.*(6) Yeşilçam sinemasının bedeni de, 'edimsel algı'nın çerçevelerince çizilen sınırların içine hapsolmuş, tanımını bu sınırlar üzerinden yapmıştır. Yeşilçam'ın 'sinematografik beden'inin inşasında, "algımız dışında var olan maddi bir dünya olmadığı" fikrini savunan "subjektif idealizm" felsefesiyle ilişkilendirilebilecek bir boyutun varlığı sözkonusudur.

Yeşilçam Sineması, Türkiye Sineması'nın günümüze kadarki en popüler dönemidir ve çoğu zaman içerikte gelenekselden yana bir tutum sergiler. Popüler sinemanın "kendisini çevreleyen kültürü ve bu kültürün mitlerini" yansıtma eğilimi, bu filmleri, yerleşik düzene karşı koyan değil, bu düzeni koruyup kollayan filmler olarak kategorize eder. *İzleyicinin rasyonel değil duygusal katılım ilişkisi kurduğu popüler filmlerdeki anlatıların kendini tekrar etmesinin nedeni, popüler kültür ürünlerinin temelde uylaşımlara dayanan yinelemeli doğası ve dolayısıyla uylaşımları bilmekten gelen rahatlıkla, farklılıkların bilinmezliğinin yarattığı heyecan arasındaki gerilimdir.*(7) Eco'ya göre ise, kitle iletişim ürünlerinin haz veren ancak yenilik getirmeyen, tekrarlara dayalı yapısı modern estetiğin kurallarını sergiler: *Yineleme, önceden belirlenen şemaya boyun eğme ve kalıntısallık. Ona göre bu tekrarlanan kurallar dizisi izleyicinin filmin ya da dizinin içine kolaylıkla girebilmesini olanaklı kılmaktadır.*(8) Kapitalist endüstriyel toplumda, toplumsal değişimin hızı ve geleneğin çözülüşü, devamlılık halindeki yeni davranış standartlarının kurulması ile kalıntısal haldeki an-

latılara ihtiyaç duyar. Artık anlatılar bu panoramada huzura hoşgörülü bir davetiye çıkarırlar, rahatlamaya, aranan güven ortamına olanak sağlarlar.

Yeşilçam Sineması'nın "gerçekliği" çok sorgulanmıştır. İzleyicilerin, melodramın doğasını yansıtan bu filmler nedeniyle bir hayal dünyasında yaşıyor olması, sinemanın bir düşler ülkesi yaratarak; seyircileri bu oyunun oyuncularıymış gibi bir yanılsamaya sevk etmesi çokça eleştiri toplamıştır. Yeşilçam filmlerinin gerçeklik etkisi, "inancın bilgiyi askıya almasının" sonucudur. Akın, *"Yeşilçam'ın iyimser, doğru ve güzel yüzü... Şart mı ki o? Hayatın içinde kötülük de var, çirkinlikler var, entrika da var, tüketim toplumunun yarattığı boyutlar var. Belki o dönem masumiyet vardı biraz toplumda ama o da bozuldu. Yeşilçam bir 'rüya' sattı insanlara ve kabul ettirdi kendisini. Ama gerçekleri yansıtmadı. Sinema mutlaka topluma doğru mesajlar vermek zorunda olan bir sanat değil. Bir 'iyilik' misyonu olmak zorunda değil,"* diyor. Gerçekten de, Yeşilçam sinemasının işleyişi, bilgiyle inanç arasında, bilinçte süregiden gelgitli durumun çelişkileri temel alır ki bu, gerçekliği reddetmekle düşü kabullenmek arasındaki gerilimin yarattığı bir çatışmaya işaret eden bir durumdur. Dönemin filmlerindeki öyküler biraz masal biraz gerçektir. Melodramın iyi - kötü karşıtlığına dayanan insanlarını resmeden bu öyküler, her şeyi ve herkesi sınıflandırmaya tabi tutan modernist ahlâkının sinema perdesindeki izdüşümleri gibidirler. Bu Peter Brooks'un melodram için "modernisation's drama" derken kastettiği şeydir özünde ve gündelik sorunlara ütopik çözümler üretme, sıradanlaşan hayatlara efsun katma, büyüsü bozulmuş dünyayı yeniden büyüleme çabası sayılabilecek kadar masalsı bir yaklaşımın izlerini taşır bünyesinde.

Sinemanın, gerçekliği "geçerli kılmadaki" alışılmamış yeteneği, onun en önemli "mimetik politik" işlevidir. *Türkiye'de de, toplumsal gelişmelere paralellik gösteren sinemada 60'lı yıllarda ve 70'li yıllarda farklı tarz ve anlatı biçimlerinin örülmesinin nedenleri de budur. Çünkü farklı tarz ve anlatıların etkisinin sonsuz olacağı düşünülemez. Her yeni toplumsal dönüşüm beraberinde sinemadaki yeni bir tarz arayışını getirir.*(9) Modernist Türkiye burjuvazisi, modernleşmeyi Batılılaşmayla, Avrupa uygarlığında yer edinmekle özdeşleştirmiştir. Modernlik, onların kavrayışında bütünsel bir projedir: Avrupa'yı modern kılan kültürel boyutların tümünü kucaklayıp içselleştiren bir proje. *Tepeden inmeci modernleşme ile birlikte 2. Paylaşım Savaşın'dan sonra Türkiye'nin devlet eliti, Amerikan hegemonyasındaki blok içinde yer alma çabalarının etkisiyle ekonomik liberalizmi benimsemeye razı edilmiş, ulusal kalkınmacılık ekonomik vaatlerini başarıyla gerçekleştirmiştir. İşte bu iklimde boy veren Yeşilçam Sineması, geleneksel anlatı kalıplarını ve formlarını uygularken, aynı zamanda her sınıftan insana seslenmenin yolunu "toplumsal uyum" yaratabilmek adına melodramatik hikâyeler kullanmayı seçer.*(10) Bu durumun izdüşümleri, popüler kültürün muhalif olmayan niteliğinde, sistemi olağanlaştırma ve kitleleri sorunların çözümünü sistem içinde aramaya yöneltmede ve Yeşilçam Sinemasında aracılığıyla eğlencenin manipülatif amaçlar için kullanılmasında görülebilir. Nitekim, Yeşilçam Sineması, 1950'li yıllarda başlayan "her mahallede bir milyoner yaratma" arzusunun yaşandığı dönemin sinemasıdır. Kapitalist piyasanın gelişerek üretim / tüketim dengelerini değiştirmeye başlaması sonucu, refah düzeyi yüksek hayatlara sahip olma arzusunun tetiklendiği bir süreçtir yaşanan. Küçük burjuva ve dahi burjuva olma özlemi içindeki insanlar, popüler kültür ürünlerine yönelmiş ve doğası gereği "ideolojik olan popüler kültür" ürünlerinin manipülatif gelişiminin önü açılmıştır. Kitlelerin, popüler kültür ürünleri

sayesinde reel yaşamlarındaki acılarıyla umutsuzluklarını hafifletmeleri, eşitsizlikleri, adaletsizlikleri çözümlenebilir olgular olarak görmeye koşullandırılmaları dönemin popüler kültürünün başat özellikleridir. Sonuç olarak, Yeşilçam sinemasını "araçsallaştıran" popüler kültür, muhalif olma özelliğini yitirip "kitle kültürü"ne evrildiğinde, gündelik hayatın tümüyle popüler kültür denilen kitle kültürünün etkisi altına girişi gözlemlenir.

Akın'ın işaret ettiği üzere, popüler kültürün bir veçhesi olarak Yeşilçam Sineması'nda anlatılan öyküler de, tıpkı bugünkü televizyon dramalarında olduğu gibi, geniş kitlelere dünyanın değiştirilemezliğini esnek bir yapı içinde göstermiş, sorunlarını daha dayanılır hale getirmeyi öğretmiş ve onları kendi başlarına düş kurmaktan alıkoyarak, kullandığı dramatik yöntemlerle dinamik bir "homojenleştirme" sürecine katkıda bulunmuştur. Tüketicinin büyük ölçüde edilgen olarak değerlendirilişine dair bu yaklaşım, her filmde toplumsal etkiyi benzer biçimlerde yeniden üretir. *"Çünkü kültür endüstrisi insanları her üründe hiç hatasız şekilde yeniden kalıba dökülebilecek tarzda kalıba dökülmüştür. Böylece çağdaş toplumun insanın düşlerini de toplumsal varoluşunun sınırlarına çektiği, tekel altındaki kitle kültürü, filmle, radyo programları, magazinler aracılığıyla her şeye aynı damgayı basmış, evrensel olanla özel olan arasında şaşırtıcı bir birlik yaratmış, üstelik bunlar arasında asılsız bir özdeşlik varmış gibi gösterebilmiştir."*(11)

*Yeşilçam Sineması asıl olarak, modernleşen İstanbul'a eş*lik etmiş ve bu modernleşmenin sosyo-kültürel bir aktörü olmuştur. Sinemanın sosyo-kültürel modernleşme alanındaki rolü sadece İstanbul ve Ankara'yla sınırlı kalmamış, zamanla neredeyse bütün Türkiye kentlerine, hatta kasabalarına kadar yayılmıştır. 1960 ile 1980 arasındaki film üretim sayısının ve şehir ile kasabalardaki sinema salonlarının artı-

şı, sinemanın kültürel modernleşmedeki etkin ve yaygın rolünü ortaya koyar. Akın, *"Mühim olan, sinemanın sanatsal ve -gerçekçi olalım- ticari olarak başarılı olmasıdır. Steven Spielberg bir söyleşisinde, 'Amerikalılar'ın sinema sektörünü ele geçirişinden bahsederken, Fransız sinemasının sadece entelektüel kesime hitap ettiğini ve bu yüzden dünyada belli eğitim seviyesinin üzerindeki sınırlı izleyiciye ulaşabildiğini; Amerikan sinemasının ise duygulara hitap ettiğini, sanatsal gelişmeleri teknoloji ile yoğurarak bir Afrikalı'nın ile Eskimo'nun aynı yerde ağladığı ve aynı yerde güldüğü bir sinema yaratarak sinema sektörünü ele geçirdiğini söyler.' Vaktiyle sevgili Onat Kutlar'a şunları söylemiştim: Sinema sektörünün belirli bir sanat politikasının da desteğiyle, daha büyük sanatsal yapıtlar üretebilmesi için ticari filmler üzerinden ayakta kalması inkâr edilemez bir realitedir. Bugün olduğu gibi yarın da bu realite varlığını sürdürecektir."* Türkiye'de de 1960'lardan başlayarak, toplumsal çatışmaları ve sosyal adaletsizlikleri konu edinen, ekonomik ve toplumsal değişim ve bunun sonuçları, iç göç, hızlı kentleşme ve endüstrileşme, işsizlik ve kırsal kesimde yaşanan sorunları ele alan ilk filmler, Yeşilçam Sineması'nın getirdiği ekonomik güçle sinema sektörünün gelişmesi ve sektörün ticari olarak palazlanması ile birlikte kendi kulvarlarında boy göstermeye başlamışlar ve daha sonraki yıllarda perdelere yansıyacak olan sanatsal filmleri önünü açmışlardır.

Filiz Akın'ın sinema kariyerinde de, Çiğdem karakterini canlandırdığı "Umutsuzlar" filmi bu bağlamda ayrıksı ve özel bir yere sahip. Dönemin, toplumsal gerçekçi sinemasının simge ismi Yılmaz Güney'in yönettiği bu film Türkiye Sinema Tarihi'nin de mihenk taşlarından biri. *"Umutsuzlar... Yılmaz Güney'in beni olduğum gibi değerlendirmesi, oyuncu olarak özgür bırakması çok keyifli bir yolculuktu. Senaryoların ayrıntıları ve diyalogları yazılı değildi. Ana fikri gün be gün setteki herkese yaşadıklarını sorarak, uygun olanlarını seçerek, o olağa-*

nüstü hikâyeciliğiyle; kafasındaki filmi bir koza gibi örüyordu. Umutsuzlar beni sinemada en iyi yansıtan filmlerden biridir. Sınıfsal farkların, balerin-kabadayı aşkının öyküsünde, ben istediğim oyunculuğu sergileyebildim. Yılmaz Güney ile çalışmak çok keyifli idi," diyor Akın. Gerçekten de Yılmaz Güney şehirli izleyiciye, -Şan sinemasına- ilk kez bu filmde partneri olan, Yeşilçam'ın modern ve şehirli kadın simgesi Filiz Akın ile girer. Akın da bu filmle ilk kez Yeşilçam melodramlarının tümüyle yüzüne odaklanan star kültünden sıyrılarak oyunculuğunun farklı yanlarını dilediği gibi sergileme olanağına kavuşur. "Umutsuzlar", hem içeriği ve tekniği hem oyunculuğuna getirdiği yenilikle Akın'ın filmografisinde bir devrim niteliği taşır adeta. Bir anlamda, Akın'ın ticari-sanatsal sinema bütünselliği fikrini doğrular biçimde, Yeşilçam Sineması'nın Akın'la sembolize olan starlık nimeti, Güney'in toplumsal gerçekçi sinemasını geniş kitlelere ulaştırmasının önünü açar. Aynı anda, Akın da, Yeşilçam'dan edindiği şöhretin bir getirisi olarak, "ticari olmayan" bir filmde "kendisi gibi" oynama ve "sanatsal kariyerinde" yepyeni bir açılımın kapılarını arama şansını yakalar.

Filiz Akın'ın, Yeşilçam melodramları üzerinden eleştirdiği tragedyanın çağdaş veçhesi olarak romantizm, sanatçı özneyi sanat yapıtının hem biçimsel yaratıcısı hem de özünün tek belirleyicisi olarak yüceltmiş, sanatçının dehasını kutsayarak "estetik rejiminin" oluşumuna öncülük etmiştir. Sanatı Tanrıların, doğanın ve toplumun hizmetinden çıkarak onlara karşı özerk bir hakikât rejimi olarak amaçsızlaşmaya, işlevsizleşmeye ve yararsızlaşmaya yönelten romantizm, Yeşilçam sinemasına rengini veren akım olarak onlarca yıldır Türkiye coğrafyasında da hükmünü sürmekte. Ancak, tam da Akın'ın vurgu yaptığı gibi, sinemada gerçekliğin sergilenişi, günümüz insanı için kıyaslanamaz ölçüde daha önemlidir; zira sinema, insanların bir sanat yapıtından talep etme

hakkı olan şeyi, "gerçekliğin" aygıttan bağımsız görünüşünü, tam da gerçekliğe aygıtlarla yoğun biçimde nüfuz edişi temelinde sunabilir. Sinemanın asıl gücü buradadır ve tekniğinin, optik ve akustik algılama evreninin genişliğinin üstünlüğünü kullanarak gerçekliği en çarpıcı biçimde sunabilir insanlara.

Kaynakça:

1) Aristoteles, Poetika. çev. İsmail Tunalı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004, s:22.

2) Adanır, Oğuz. Sinemada Anlam ve Anlatım, Say Yayınları, İstanbul, 2012, s:61

3) Çekirge, Pınar. Başrolde Filiz Akın, Epsilon Yayınları, İstanbul, 2007, s:32-33

4) Walter, Benjamin. "Teknik Olarak Kopyalanabildiği Çağda Sanat Yapıtı". Sanat, Siyaset. Ed.: Ali Artun, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s:107

5) Atayman, Veysel. "Melodram Sinemasını İncelemek Üzerine Bir Adım", 25. Kare Sinema ve Kültür Dergisi, sayı:23, Nisan-Haziran 1998

6) Fransez, Moris. Spinoza'nın Tao'su: Akıllı İnançtan İnançlı Akla, Yol Yayınları, İstanbul, 2004, s:200

7) Abisel, Nilgün. Türk Sineması Üzerine Yazılar, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2005, s:143

8) *Eco, Umberto. Innovation and Repetition: Between* Modern and Postmodern Aesthetics". Daedalus. Fall 2005, p:247

9) Doç. Dr. Biryıldız, Esra. Sinemada Akımlar, Beta Yayınları, İstanbul, 2002, s:146.

10) Keyder, Çağlar. 1990'larda Türkiye'de Modernleşmenin Doğrultusu, Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal

Kimlik, ed: Sibel Bozdoğan – Reşat Kasaba, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s:31.

11) Oskay, Ünsal. İletişimin ABC'si, Der Yayınları, İstanbul, 1992, s:78

Ve Bütün O Filmler

Filiz Akın'ın kendinden de çok şeyler kattığı o saf ama güzelim filmler, yaşamadığımız ya da yaşayamadığımız ama yaşamak istediğimiz aşkları özetliyordur bize...

Burak Göral

Bu bölümün hazırlanmasında Agah Özgüç'ün "1914 - 72 Türk Filmleri Sözlüğü", "Türk Filmleri Sözlüğü (1.-2.), "Ses Mecmuası" arşivlerinden yararlanılmıştır.

1975: Babaların Babası (Cüneyt Arkın-Filiz Akın), Belalı Tatil (İlker İnanoğlu- Filiz Akın), Tatlı Cadı'nın Maceraları (Filiz Akın-Uğur Say)
1974: Almanyalı Yârim (Filiz Akın-Kadir İnanır), Memleketim (Filiz Akın-Tarık Akan) , Veda (İlker İnanoğlu-Filiz Akın)
1973: Acı Hayat (Cüneyt Arkın-Filiz Akın), Ağlıyorum (Filiz Akın-Ediz Hun), Karateci Kız (Filiz Akın, Ediz Hun), Soy-

guncular (Filiz Akın-Ediz Hun), Zambaklar Açarken (Filiz Akın-Kartal Tibet)
1972: Ayrılık (Filiz Akın-Ediz Hun), Emine (Filiz Akın- Tarık Akan), Utanç (Filiz Akın-Kadir İnanır), Yumurcak Küçük Şahit (İlker İnanoğlu-Filiz Akın), Tatlı Dillim (Filiz Akın-Tarık Akan)
1971: Cambazhane Gülü Fadime (Ediz Hun-Filiz Akın), İki Esir (Cüneyt Arkın-Filiz Akın), Yumurcağın Tatlı Rüyaları (İlker İnanoğlu, Ediz Hun-Filiz Akın), Küçük Sevgilim (Cüneyt Arkın-Filiz Akın), Umutsuzlar (Yılmaz Güney-Filiz Akın), Oyun Bitti (Filiz Akın-Cüneyt Arkın), Seni Sevmek Kaderim (Ediz Hun-Filiz Akın), Ömrümce Unutamadım (Kartal Tibet-Filiz Akın)
1970: Aşktan Da Üstün (Zeki Müren- Filiz Akın), Ankara Ekspresi (Ediz Hun- Filiz Akın) ,Beyaz Güller (Kartal Tibet-Filiz Akın) Fadime (Kartal Tibet- Filiz Akın), İşportacı Kız (Kartal Tibet-Filiz Akın), Güzel Şöför (Filiz Akın-Alparslan Emir), Yumurcak Köprüaltı Çocuğu (İlker İnanoğlu-Cüneyt Arkın-Filiz Akın), Yuvasız Kuşlar (Ediz Hun-Filiz Akın), Yarım Kalan Saadet (Cüneyt Arkın- Filiz Akın)
1969: Cilveli Kız (Kartal Tibet-Filiz Akın), Dağlar Kızı Reyhan (Kartal Tibet- Filiz Akın), Hüzünlü Aşk (Filiz Akın-Ekrem Bora), Karlı Dağdaki Ateş (Ayhan Işık- Filiz Akın), Lekeli Melek (Cüneyt Arkın-Filiz Akın), Son Mektup (Ediz Hun-Filiz Akın), Yaralı Kalp (Ediz Hun-Filiz Akın), Yumurcak (İlker İnanoğlu-Kartal Tibet-Filiz Akın)
1968: Aşkın Günahımdır (Ediz Hun-Filiz Akın), Aşka Tövbe (Kartal Tibet- Filiz Akın), Arkadaşımın Aşkı (İzzet Günay-Filiz Akın), Benim de Kalbim Var (Kartal Tibet- Filiz Akın), Efkarlı Sosyetede (Sadri Alışık- Filiz Akın), Gül ve Şeker (Ediz Hun-Filiz Akın), Hırsız Kız (Kartal Tibet-Filiz Akın), İstanbul Tatili (Kartal Tibet-Filiz Akın), Kader (Cüneyt Arkın-Filiz Akın), Ömrümün Tek Gecesi (Ediz Hun-Filiz Akın),

Sabah Yıldızı (Ediz Hun- Filiz Akın), Yuvana Dön Baba (Zeynep Değirmencioğlu, Ediz Hun- Filiz Akın)
1967: Affet Beni (Filiz Akın- Ekrem Bora), Ayrılık Saati (İzzet Günay-Filiz Akın) , Bekâr Odası (Sadri Alışık-Filiz Akın), Cici Gelin (Cüneyt Arkın-Filiz Akın), Hindistan Cevizi (Zeki Müren- Filiz Akın, Sadri Alışık), Paşa Kızı (Kartal Tibet-Filiz Akın), Sefiller (Kartal Tibet-İzzet Günay-Filiz Akın), Serseriler Kralı (Sadri Alışık- Filiz Akın), Silahlı Paşazade (Cüneyt Arkın-Filiz Akın), Sözde Kızlar (Ediz Hun-Filiz Akın), Yıkılan Yuva (Cüneyt Arkın- Filiz Akın)
1966: Acı Tesadüf (Cüneyt Arkın-Filiz Akın), Affet Beni (Ediz Hun-Filiz Akın), Affedilmeyen (Cüneyt Arkın-Filiz Akın), Bar Kızı (Ediz Hun-Filiz Akın), Çıtkırıldım (Cüneyt Arkın, Filiz Akın), Efkârlıyım Abiler (Sadri Alışık-Filiz Akın), Erkek Severse (Ediz Hun-Filiz Akın), Günahkâr Kadın (Türkan Şoray-Filiz Akın, Sadri Alışık), Kaderin Cilvesi (Sadri Alışık-Filiz Akın), Vur Emri (Ayhan Işık, Filiz Akın)
1965: Babasına Bak Oğlunu Al (Filiz Akın, Öztürk Serengil), Fakir Gencin Romanı (Filiz Akın-Cüneyt Arkın), Kolejli Kızın Aşkı (Ayhan Işık-Filiz Akın) ,Mirasyedi (Ahmet Sezgin-Filiz Akın), Ölünceye Kadar (Cüneyt Arkın-Filiz Akın), Sevinç Gözyaşları (Ayhan Işık, Filiz Akın), Şakayla Karışık (Sadri Alışık-Filiz Akın), Tamirci Parçası (Ayhan Işık-Filiz Akın), Yankesici Kızın Aşkı (Filiz Akın-Sadri Alışık)
1964: Asvalt Rıza (İzzet Günay-Filiz Akın), Cüppeli Gelin (Filiz Akın-Öztürk Serengil), Filinta Kadri (Eşref Kolçak-Filiz Akın), Gurbet Kuşları (Tanju Gürsu, Filiz Akın, Cüneyt Arkın), İstanbul Sokaklarında (Filiz Akın-Cüneyt Arkın), Kadın Berberi (Ayhan Işık-Filiz Akın), Kadın Terzisi (Ayhan Işık-Filiz Akın), Kardeş Kanı (Filiz Akın-Ahmet Mekin), Korkunç Şüphe (Neriman Köksal, Tanju Gürsu, Filiz Akın), Yankesici Kız (Orhan Günşiray, Filiz Akın, Cüneyt Arkın), Uçurumdaki Kadın (Orhan Günşiray, Filiz Akın),Tığ Gibi

Delikanlı (Tanju Gürsu, Filiz Akın), Şöför Nebahat ve Kızı (Sezer Sezin, Filiz Akın, Cüneyt Arkın) Parangasız Mahkûmlar (Filiz Akın-Yılmaz Güney), Paylaşılmayan Sevgili (Parla Şenol, Tanju Gürsu, Filiz Akın, Muhterem Nur), Meyhaneci (Tamer Yiğit- Filiz Akın)

1963: Beyaz Güvercin (Göksel Arsoy-Filiz Akın), Bekârlık Sultanlıktır (Yılmaz Duru-Filiz Akın), Bana Annemi Anlat (Fikret Hakan-Filiz Akın), Beyoğlu Piliçleri (Eşref Kolçak, Filiz Akın), Genç Kızların Sevgilisi (Göksel Arsoy-Filiz Akın), İki Gemi Yanyana (Orhan Günşiray-Filiz Akın), Kızlar Büyüdü (Muhterem Nur-Filiz Akın), Ölüm Bizi Ayıramaz (Filiz Akın-Ekrem Bora), Ölüme Çeyrek Var (Tanju Gürsu-Muhterem Nur-Filiz Akın), Zoraki Milyoner (Orhan Günşiray-Filiz Akın)

1962: Akasyalar Açarken (Göksel Arsoy-Filiz Akın), "Aşk Merdiveni (Göksel Arsoy-Filiz Akın), "Battı Balık (Fikret Hakan-Filiz Akın), Sahte Nikâh (Orhan Günşiray-Filiz Akın-Ulvi Uraz), Şehvet Uçurumu (Tanju Gürsu-Filiz Akın)

Televizyon dizileri:

2011: Show TV Gün Akşam Oldu (Halil Ergün–Filiz Akın)

1989: TRT Geçmiş Bahar Mimozaları (Filiz Akın, Rutkay Aziz, Müşfik Kenter)

Filiz Akın'ın Ödülleri

1971 Antalya Altın Portakal Film Festivali En İyi Kadın Oyuncu Ödülü

1972 Gazeteciler Yüksek Okulu Sinemada Yılın Kadın Sanatçısı Ödülü

1974 Gazeteciler Cemiyeti Yılın Sinema Dalında En İyi Kadın Sanatçısı Ödülü

1992 Altın Kitaplar Onur Ödülü

2000 37. Antalya Altın Portakal Film Festivali Yaşam Boyu Onur Ödülü

2001 Altın Portakal Kültür ve Sanat Vakfı Yaşam Boyu Onur Ödülü

2003 İstanbul Uluslararası Film Festivali Yaşam Boyu Onur Ödülü

2004 Çağdaş Sinema Oyuncuları Derneği "2004 yılı oyunculuk ödülleri

2005 74.İzmir Enternasyonal Fuarı "Sinema Burada Festivali" Onur Ödülü

2005 12. Altın Objektif Ödülleri Yaşam Meslek Onur Ödülü

2006 Süleyman Demirel Üniversitesi 'Fahri Doktor' ünvanı

2008 45. Antalya Altın Portakal Film Festivali "Festival Nişanı"

2009 16. Altın Koza Film Festivali Onur Ödülü

2010 Yeşilçam Ödülleri Kültür ve Sanat Hizmet Ödülü

2010 21. Ankara Uluslararası Film Festivali Aziz Nesin Emek Ödülü

2010 Beykent Üniversitesi Türk Sineması Sevgi Günü, Onur Ödülü

2011 6. Uluslararası Dadaş Film Festivali, Onur Ödülü

2011 Sadri Alışık Onur Ödülü

2012 12. Altın Objektif Ödülleri Yaşam Meslek Onur Ödülü

2012 Datça Altın Badem Sinema ve Kültür Festivali Onur Ödülü

2013 4.Malatya Uluslararası Film Festivali Onur Ödülü

Filiz Akın'ın Kitap Çalışmaları

Güzelliklere Merhaba Altın Kitaplar Yay., 1992
Hayata Merhaba Epsilon Yay., 2005
Filiz Akın ile Güzellik, Zayıflama ve Genç Kalma Üzerine Epsilon Yay., 2006
Lezzete Merhaba Epsilon Yay., 2013

Ve Son Sözün Öncesinde

Yıllar sonra rastladım
Çocukluk sevgilime
O aşina bakışlar, içimi deldi yine.
Anladım gelmez geri... O çocukluk günleri.
Bir bakış ki o kadar... Yaşadım mazim kadar.

Yıldırım Gürses

Kuşkusuz belli bir olayı, gelişimi yaşamak başka şey, o olay ya da gelişim sürecini sonradan öğrenmek, değerlendirmek çok başka. Sözgelimi,1960 doğumlulardan biri olarak Yeşilçam'ın altın çağı, çocukluk yıllarıma denk gelmişti. Benden sonraki kuşaklar o günleri gazetelerden, dergilerden, kitaplardan, anlatılanlardan, televizyonda gösterilen siyah beyaz filmlerden öğrendiler, incelediler, araştırma yaptılar. Belki benden, yani benim kuşağımdakilerden daha iyi, daha doğru değerlendirip, yorumlara ulaştılar. Ama bir farkla ben o zamanın tam içindeydim.

İtiraf edeyim, nesnel, eleştirel bir gözle incelemem mümkün değildi o filmleri. Hele yüreğimize, hayatlarımıza çakılan o starları. Bizler o duyarlılıkları, o hüzün, elem ve sevinç dolu gözyaşlarını hep içimizde taşıdık.

Bazen bir çiklet paketinden çıkan küçücük bir "artiz" resmi, bazen eprimiş bir film afişi. Yazlık sinemalarda yeşil, mavi, kırmızı ampullerle süslenmiş fotoğraflar.

Şan Sineması'nın kırmızı koltukları, aplikli locaları. İnci Sineması'nın fuayesinde asılı Cüneyt Arkın, Hülya Koçyiğit, Ediz Hun, Sadri Alışık, Türkan Şoray, Zeynep Değirmenci-

oğlu, Fatma Girik, Kartal Tibet, Ayhan Işık, Filiz Akın'ın siyah beyaz portre fotoğrafları. Sarı yaldızlı çerçevelerden bize gülümseyen o tanıdık yüzler.

Bir "Aşka Tövbe", bir "Boş Çerçeve", bir "Karagözlüm", bir "Kambur", bir "Reyhan", bir "Cilveli Kız", bir "Feride" bunca yıl sonra bile zevkle izleniyorsa bunun tek nedeni bize o starların cömertçe sunduğu ışıltılardır. Ne dersiniz?

Buraya kadar, en sadık hayranlarından birinin gözüyle, 1962-75 yılları arasında, toplumbilimsel bir olgu olarak da kabul edebileceğimiz, Türk Sineması kadar toplumumuzda da önemli yeri olan "Filiz Akın İmgesi"ni şekillendiren öğeleri kısaca özetlemeye çalıştım.

1966 yılından beri topladığım afiş, fotoğraf, gazete, dergi haberleriyle oluşturduğum arşivimden yola çıkarak, yıllardır kuşaktan kuşağa hiç eskimeden aktarılan bir efsaneyi irdelemekti amacım. Başta da belirttiğim gibi, eksikleri çok. Yine de etraflıca araştırma yapmak isteyenlere bir nebze de olsa ışık tutacaktır, inancındayım.

"Başrolde Filiz Akın" (2007) , Filiz Akın hakkında yazılan ilk kitaptı. Daha sonra 21. Ankara Film Festivali için Burcak Evren bir "Filiz Akın" (2009) kitabı hazırladı. Filiz Akın'ı anlatan pek çok kitap ve araştırmaların yapılacağını biliyorum. Çünkü her daim güzel, yeniden keşfedilecek ve yeniden, yeniden alkışlanacak usta yıldızımız sayısız değere sahip. Onu yazmak, Filiz Akın'ı anlatmak hiç kolay değil. Ya da benim harcım değil.

Çiğdem silah sesleriyle irkildi. Pencereye koştu... Karanlıkta, loş gölgeler arasında Fırat'ı gördü... Yere düşmüştü. Öylece kıvrılmış, yatıyordu. Bir elinde tabanca, diğerinde pembe bebek ceketi pencereye yığıldı Çiğdem. "Fıraaatttttttt," diye haykırdı umutsuzca...

Kaynakça

Andaç, Feridun : "Gözlerinden Bellidir". Can Yay., 2000

Büker, Seçil-Canan Uluyağcı: "Yeşilçam'da Bir Sultan", Afa Yay.,1993

Çekirge, Pınar: " Başrolde Filiz Akın". Epsilon Yay., 2007

Dorsay, Atilla: "Sümbül Sokağın Tutsak Kadını" Remzi Kitapevi,1997

Evren, Burçak: "Filiz Akın" 21.Ankara Film. Fes. Yay, 2009

Göral, Burak: Dostlarım Al Pacino-Sadri Alışık. Karakutu Yay., 2002

Güney, Yılmaz: "Umutsuzlar" Güney Yay., 1975

Nadir, Kerime: "Romancının Dünyası" İnkilap Yay., 1981

Özgentürk, Nebil: Bir Yudum İnsan-Filiz Akın, 2005

Özgüç, Agah: "Türk Filmleri Sözlüğü". Sesam Yay.

Özgüç, Agah: "Bir Yıldız Böyle Doğdu" Göl Yayınları, 1974

Özgüç, Agah: "Türk Sineması'nda Cinselliğin Tarihi" +1 Yay., 2006

Scognamillo, Giovanni: "Türk Sinema Tarihi" Kabalcı

Yay., 2004

Scognamillo, Giovanni: "Bay Sinema Türker İnanoğlu", TÜRVAK Kitapları., 2004

Silan, Bircan : " Dört Yapraklı Yonca". Epsilon Yay., 2004

Şenol, Parla: "Parlama Noktası" , 2006

Yılmaz, Atıf: "Hayallerim Aşkım ve Ben" Simavi Yayın., 1991

Boğazici Üniversitesi Mithat Alam Film Merkezi

"Artist Mecmuası" arşivi (1962-1965)

"Ses Mecmuası" arşivi (1964-1979)

"Pazar Mecmuası" arşivi (1967-1973)

"Hayat Mecmuası" arşivi (1965-1977)

"Hey Dergisi" arşivi (1970-1976)

www.erler.film.com

Bir Yeşilçam Masalı ve Bir Tutkunun Hikâyesi...

Yeşilçam Sineması'nın en gözde isimlerinden olan Filiz Akın'ın altmışlı yılların başında başlayan oyunculuk kariyeri, izleyicilerin gözünde kendisini çok yükseklere taşıyan başarıları ile dolu.
Bu kitap, Filiz Akın'ın Yeşilçam günlerine ışık tutacak bir rehber ve aynı zamanda da dönemi irdeleyen bir araştırma olarak sinema tarihimiz açısından önemli bir çalışmadır. Yazarın gözünden Filiz Akın'ın anlatıldığı satırların yanında, Filiz Akın'ın bu kitaba özel olarak, son günlerde yapılmış bir söyleşisi de buluşuyor okurlar ile...

"Pınar, altı yaşında tutkuyla sevdalandığı bu güzel kadını, neredeyse yarım asra yaklaşan bir aşkla, yürek heyecanıyla öyle bir anlatmış ki... Kitabı okuduğunuzda, kalbinizin sevgi kadehlerinin çeperlerinden, yazarın sevdasından imbiklenen duygularla, mücadeleci Filiz Akın'la buluşacaksınız... Bir kadından, bin kadın yaratmış, sevda yüklü, yenilmez bir kadın bulacaksınız..."

Tülay Bilginer

ANI / BİYOGRAFİ

₺15,00

9 756055 831687

www.altinbilekyayinlari.com

facebook.com/altinbilekyayinlari

twitter.com/altinbilekyayin